

EPIPHANES BUDAENSIS NO.1. 1790. ÁPRILIS 2.

POLITICA

Magyarországról **1**

Buda — Febr.26-tól nem ítélkezett a hétszemélyes és a királyi tábla. Korábban évente két terminust (80 nap) ülésezett, később egy terminusban még több napot. A sok kivizsgálandó ügy miatt lehet, hogy a vármegyékben az eljárást meggyorsítják. Nyomatásban olvasható a Helytartótanács leirata az igazságszolgáltatás korábbi törvényes állapotába való visszaállításáról. **2**

Márc.21. Szolgálatba lépett a Heves megyei lovas bandérium (77 fő), amely a Bécsből érkező koronát és koronázási jelvényeket őrzi. Vezetőjük, Orczy József Rákos mezején beszédet tartott, Pesten éjszakáztak, másnap trombitaszó közepette vették át az őrség tisztét a pesti nádori csapatoktól, melyeket Orczy László, Abaúj megye főispánja vezetett. Említendő a bandérium kiállításában a következők bőkezűsége: Esterházy Károly gróf, Eger püspöke, a Hevesi Főegyházmegye kormányzója, az egri katedrális és más egyházak kanonokjai, Almássy Ignác és Szeleczy Márton tanácsosok. **3**

Pest — Márc. 23. Pest-Pilis-Solt megye gyűlését Ürményi József adminisztrátor összehívta, tisztségviselő-választás: Szily János főispán, Laczkovich György alispán, a magisztrátus többi része helyi nemesekből. Felolvasták és megéljenztek Lipót apostoli magyar király levelét (magyar jogok, előjogok, szabadság megőrzése, júniusban országgyűlés, koronázás, Udvari Kancellária, magyar Helytartótanács visszaállítása).

Bánát — Vartensleben fővezér alatt seregünk mozgása: Mehadiánál, Suppaneken innen tartózkodik az egyik, Dunán át Gladovánál és Negotinnál a másik részük. Orsova külvárosát sáncokkal erősítik. Vidin ellen támadás várható.

Erdélyből

Legutóbbi levelek alapján: Nagy az öröm az Erdélyi Nagyfejedelemségben, hogy visszacsatolják a Magyar Koronához, emlékeztvén, hogy 37 apostoli király uralkodása alatt, 538 éven keresztül 1541-ig, míg Zápolya fátuma miatt a török elszakította, oda tartozott. **4** A nemesség levette az idegen szokásokat, ahogy Magyarországon is, és visszavette a megyénként különböző öltözetet, férfiak nőnek abban járni, ősi szokás szerint viselkedni tisztességes. Zaránd megyében mozgolódtak a nyughatatlan oláh parasztok, a megyei magisztrátus intézkedett.

Moldáviából

Szlabocai táborból (Duna mellett) az a hír jött, hogy még nem ütköztek meg a törökkel, de a folytonos szabad ég alatt való tartózkodástól a sereg ruhája elkopott, Erdélyből elrendelték a ruhautánpótlást.

Boszniából

Bányalukánál sok török gyűlt össze, és a lukai úton valószínűleg Horvátországba akarnak betörni.

Ausztriából

Bécs — II.Lipót őfelsége kormányzóságot nevezett ki a Toscanai Nagyfejedelemség élére, ahol eddig kormányzott, és Firenzéből Ausztriába indult. Mindenütt nagy lelkesedéssel fogadják, mindenkit fogad, illetve beszél a fontosnak ítélt személyekkel útja során. Márc. 12. este ért Bécsbe, először Kaunitz herceghez (főminiszter), majd Laudon Gedeon báróhoz (főtaborszernagy) ment, kettejüket vállon fogva kijelentette, hogy e két hős őrizetében nem kell félnie az európaiak semmiféle fenyegetésétől. **5** Márc. 13,14. miniszterekkel, generálisokkal, hivatali előljárókkal, országok és megyék követeivel stb. találkozott, végigjárta az udvari hivatalokat, melyeknek esküt kellett rá tenniük (ezt már új pecsétje alatt rendelte el).

Márc.12. reggel 8 óra: Hadik András (hős, haza atyja, Szt.István rend lovagja, Bács megye főispánja, Ófelsége belső államtanácsosa, Udvari Hadi Elöljáró) kora miatt és a II.Józseftől vett könnyes búcsútól megviselve elhunyt. Testét Futakon a családi mauzóleumban helyezték örök nyugalomra.

A Brnoi Rerum Novarum Commentarii [újság] szerint sok magyar nemes és főnemes van most Bécsben. Márc. elején egy reggel magyar nemeseket Kaunitz reggel talárban fogadott, mentegetőzött, mire a magyarok azt felelték, ők nem a ruhát, hanem a nemzetük iránti lelkületet nézik. **6** Kaunitz válasza: mindig nagyra becsülte a magyarok hazaszeretetét és a király iránti hűségét, reméli, a jelen háborúk szerencsés kimeneteléhez is hozzá fognak mindezzel járulni.

Osztrák Belgiumból

II.Lipót márc.2-i válaszában a rendeknek kívánja Albert herceg és Mária Krisztina tisztségükbe való visszahelyezését, eltöröltnek nyilvánítja II.József minden intézkedését (úgy mint: Joyense Entre oklevélben foglalt előjogaik, alkotmányuk megsértése, Brabant közös kormányzóság alá vetése, Központi Papnevelde létesítése, egyetem áthelyezése, püspökök jogainak csökkentése, minden utasítás, mely a belga törvényekkel ellenkezik, politikai bebörtönzések, katonaság elvitele az országból, rablások stb.). Kijelenti, hogy Belgium az Osztrák Ház tartományai közé tartozik, azok alkotmánya és normái szerint kormányoztatik, ahogy azt életében felséges anyja is elismerte. **7** Tudja, hogy a Joyense Entre feloldja a belgákat uralkodói hűségük alól, ha az uralkodó az esküvel megerősített szerződést megszegi, ő helytelenítette, hogy II.József így tett, és ő mindent vissza fog állítani előbbi helyzetébe, a belgák is térjenek vissza előbbi hűségükbe, kezdjenek tárgyalásokat. Folyt.köv.

Poroszország, Lengyelország

Mindkét királyságban, ahogy olvasni lehet, intenzív hadi készüllet van. A mi hadseregünket Laudon és Hohenlohe herceg Csehországban koncentrálja.

LITTERARIA

Hazai műveltjeink művei közül a közeljövőben remélhető:

Pesten, Patzko nyomdájában, híres férfiútól:

„Vestigia Comitiorum apud Hungaros ab initio Regni eorum in Pannonia ad hodiernum usque diem celebratorum, e probatis Scriptoribus, ac potissimum Diplomatis eruta; Inserte Sylloge Decretorum Comitiorum partim anecdotorum, partim ab aliis vulgatorum, quae hactenus Corpori Iuris Hungarici non sunt inserta, vel eo textu non integro comprehenduntur.” [A megyék emlékei Magyarországon a pannóniabeli királyság kezdetétől napjainkig, megbízható történetírókból és főként oklevelekből válogatva, összegyűjtve a megyei határozatokat, melyek részben a szóbeszéd útján, részben publikálva maradtak fenn, és melyek idáig nem szerepeltek a Corpus Iuris Hungariciban, vagy nem teljes szövegükkel voltak ott.] Három részből áll, sok kiadatlan magyar jogi forrást tartalmaz.

„Gabrielis Kolinovics Senquicziensis Nona Ungariae Periodus anno primo Gynaeco-Cratiae inchoata, sive Comitiorum Generalium, quibus defuncto Carolo VI. Austriacorum Caesarum ultimo, eius primogenita Filia MARIA THERESIA in Reginam Ungariae Polonii Anno MDCCXII. inaugurabatur; ipsas quaternorum Regni Statuum et Ordinum de nomine adnotatorum sententias, et suffragia in gravibus negotiis sub concessu viritim lata, cum aliis omnibus circumstantiis, oculari, et aurita praesentis ubilibet fide Libris IX. recensens, absolutissima Narratio.” [Senquisi Kolinovics Gábor kilenc könyve, Magyarország új korszakának a Pragmatica Sanctio első évétől, avagy az országgyűléstől, mely VI.Károly, az utolsó osztrák császár elhunytával lányát, Mária Teréziát nyilvánította Magyarország és Lengyelország királynőjének 1712-ben, a négy rend szavazataival, véleményeivel, melyet személyenként adtak fontosabb ügyekben, és más egyéb körülményekkel együtt, hallottak és látottak alapján készült hiteles elbeszélése.]

Előzetes praenumeratio mindkét műre: Homberger János, közpénztári hivatalnok, Buda, fellegvár, Bécsi tér 139. 8

Gyászének Szklenár György tiszteletére (a Pozsonyi Főgimnázium humán fakultásának rendes professzora, a széptudományok és a filológia doktora, 1790.január 31-én hunyt el, a vers szerint vízkórban), szerzője Bucsánszky György (ugyane főgimnázium rendes idősebb grammatika professzora, a széptudományok és a filológia doktora)
[versszöveg]

EPHEMERIDES BUDENSES NO.2. 1790. ÁPRILIS 6.

POLITICA

9 Magyarországról

Buda – Zichy Károly gróf (győri főispán, helytartótanács elnöke, királyi udvarbíró) az új herceg üdvözlésére márc. 8-án innen Bécsbe ment, 28-án pedig épségben hazaért. 20 válogatott győri nemesifjú lovon eléje ment, így vezették be Győrbe 24-én, ahol többen gratuláltak neki. 27-én megyei törvényszéket tartott, 10 28-án pedig megyegyűlést. Mindenki kedveli.

A Bács megyei főispáni tisztséget Ürményi József személynök nyerte el. Gyaraki Grassalkovich Antal birodalmi herceg pedig lemondott zólyomi főispánságról, e megye előjárója Eszterházy Kázmér lett.

II. Lipót Őfelsége márc. 14-i, a Hétszemélyes Táblához intézett leirata megerősíti annak II. József által megszabott igazságszolgáltatási rendjét.

A Budán aktuális ügyeiket intézők kedvéért megjegyezzük, hogy a törvénynapok publikálása, részint hitelügyletek, részint házassági ügyletek perében nem ehhez a táblához tartozik a továbbiakban.

A Helytartótanács március 30-i rendelete szerint Őfelsége jóváhagyta, hogy a só árának tavalyi, fontonként egy krajcárral, sőt, mázsánként akár 1 forunt 40 krajcárral való csökkentése jövő május 1.től minden sóhivatalban megszűnjék.

Február közepétől március 29-ig kellemes időjárásnak örvendvén, most olyan kellemetlen, 11 szeles-havas idő jött, hogy az időjárás vissza téliesedett.

Nagyvárad – Bihar megye közgyűlése itt kezdődött március 15-én, 16-án ünnepi szentmise Te Deummal a korona visszatértét ünneplendő, este örömtüzek, díszek, feliratok emelték az ünnepet.

A korona visszatérte hazánkban nagy örömet okoz, sok író megihlet, külföldi (itáliai, francia, német) újságok is hírt adnak róla. Március 12-én a Stuttgarti Krónika adott hírt róla: miután a lengyelek állhatatlanságát és könnyelműségét ostromozta, rátért a magyarok állhatatosságára és hazafias lelkületére, melyet nem lehet korrumpálni, és bár a magyarok híek királyokhoz, elvárják ősi jogaik tiszteletét. Az újság szerint II. József hibát követett el, amikor a magyarok jogait és nyelvi elkülönülését semmibe vette, és ha ezeket nem vonta volna vissza, Magyarországon nyílt lázadás tört volna ki. Ezek a jogok, „mint vakod a földbe”, visszatérnek most, és egyetlen Palladiumot vagy idolt sem ünnepelet úgy még babonás nép, 12 mint a visszaadott koronát. A lengyelek lekicsinylése, a vakondos hasonlat, a felkelés emlegetése és a babonás jelző arra vall, hogy ez egy szatirikus írás. Kár is cáfolni, inkább számba vesszük a Szent Korona Őrsége által Budára szállított koronázási ékszereket: 1. a Magyar Királyság szent koronája, 2. jogara, 3. országalmája, 4. Szent István kardja, 5. két fehér és két arany saru, 6. a korona fölött viselt süveg, 7. a királyi palást, 8. három veres zsámoly, 9. vörös selyemharisnyák, 10. az ametisztű, mely február 24-én esett ki a koronából. Emellett a ládában talált egyéb jegyzékek (1638, 1647, 1655, 1681, 1712, 1714, 1741), egy „Ysendyik János kincstárnok...” kezdetű feljegyzés. A ládában elhelyezték a következő feliratot: „Az Úr 1790. évében a Szent Királyi Korona a hozzá tartozó ékszerekkel február 21. napján a Koronaőr Urak, buzini Keglevits József gróf, a Szent István Rend ajánlója, kamarás és Torna megye főispánja, hasonlóképp Nádasdi Mihály gróf kamarás és titkos tanácsos által Budára szállított, a nép heves kívánságának eleget téve a szükséges óvintézkedések közepette három napra kiállított Zsigmond budai királyi palotája előtti templomban, és a hónap 24. napján visszahelyezett az előbb nevezett Koronaőr Urak kezébe”, mindez a következő aláírásokkal:

Batthyányi József kardinális, prímás; Kollonics László kalocsai hercegek, Zichy Károly gróf, országbíró; 13 Végh Péter főtárnokmester, Ürményi József személynök, Illésházy János gróf, Trencsény és Liptó megye örökös főispánja, gróf Sztáray Mihály szabolcsi főispán, Skerletz Miklós gróf, zágrábi főispán, Orczy László gróf, Abaúj megye főispánja, Szily József Pest megyei alispán, Marits Tamás Fejér megyei alispán, Pechy Imre bihari helyettes alispán, Margalics János budai főbíró.

A magyar királyságbeli Horvátországból

A Grandisca ezred első százada Horvátországból Csehországba indult felsőbb parancsra márc.13-án. A horvát Körösi és Szent György ezred Bécsbe indult, Mindendorfnál állomásozik. Balassa Ferenc gróf bécsi ágens lett a horvát bán.

Erdélyből

Gróf Bánffy György kormányzó az ország ügyeiben Győrben tartózkodott hosszabb ideig, belső tanácsos éett, és március 27-én visszaindul Erdélybe.

Boszniából és a törökországi Horvátországból

A hírek szerint a határterületeken egyre több barbár gyülekezik, Bányalukból közel tízezen Losnitza felé indultak. A minap Bajacsnál tartottak haditanácsot, egymás ellen fordultak, 6 halott, 16 sebesült, végül Purpurati Ibrahim Beg Besserevits vezetésével a 14 mi horvátországi katonaságunk megtámadásáról döntöttek, akik éberem őrködnek.

Ausztriából

Bécs – II. Lipót báró Vécsey és Staader tábori őrnagyokat tábornaggyá léptette elő, a román-erdélyi ezred ezredesét, Kray-t tábori őrnaggyá, és Wilhelm de Schaumburg herceget a saját magáról elnevezett gyalogos ezred századosává nevezte ki.

A Bécsben időző katonatiszteket behívták a táboraikba, Gedeon Loudon báró, osztrák fővezér pedig Csehországba ment, váratlan porosz betöréstől tartanak.

Április 6-án az alsó-ausztriai rendek az új uralkodó főhercegnek a szokás szerint felesküdtek.

A bécsi színház megkapta egy évre az uralkodó jóváhagyását, és megnyitotta kapuit.

Osztrák Belgiumból

A múltkori levél folytatása: Az uralkodó megerősíti, hogy alattvaló javát fogja szolgálni, és a törvények szerint kormányozni, a helyi rendek egyetértésével, a terhek gyarapítása nélkül. Elfogadja és megerősíti a Joyense Entre-t és más privilégiumokat, ígéri, hogy a belgák renitens viselkedését elfelejti. Tisztségeket csak a rendek egyetértésével tölt be, 15 azok három jelöltjéből választva, a kormányzó pedig vagy az uralkodóházból, vagy az előkelők közül kerül ki, ahogyan az udvari miniszter és a katonai fővezér is. A katonaságot a rendek állítják, nekik esküsznek fel, és akaratuk ellenére nem vezényelhetők a határon túlra, belgákból áll majd. Egyházügyeket a püspökök intézik, a központi szeminárium megszűnik, az apátságok stb. korábbi állapotukban meghagyatnak. Az egyházi kincstár a rendek felügyeletére bízatik. Foly. köv.

LITTERARIA

Rác Sámuel, a Pesti Királyi Tudományegyetem rendes anatómia és physiologia professzora nyomdába adta magyar nyelvű sebészeti könyvét. Eddigi latin és magyar könyveinek pozitív fogadtatása alapján ez is kiváló lesz. Apologetikus bevezetőjének érdemes itt összefoglalását adni: Felhívja a figyelmet, hogy egyetlen külföldi egyetemen sem oktatják a sebészetet külhoni nyelven, csak Pesten. A magyar nemzet régi törekvése, hogy közügyeit magyarul intézze, amit I. Ferdinánd is jóváhagyott egy oklevélben, amit még mindig nem publikáltak, 1521, július 17. Bécsben keltezve, és itt kötelezte magát a magyarok nyelvének fejlesztésére. Kifejti, hogy a magyar nyelv mindenfajta tudomány és közügy művelésére alkalmas. Több orvosi és sebészeti könyv is megjelent magyarul, kollégái a pesti egyetemen magyarul vizsgáztatnak, privát kollégiumaikat is magyarul tartják, minden feltétel adott tehát, hogy a nyilvános előadások is így folyjanak, és egy sebész Pest megyéhez benyújtott kérvénye is mutatja, hogy az lenne a legjobb, ha a sebészetet magyarul és latinul is oktatnák. stb.

16 Zágrábban jelent meg az alábbi kötet: „In veterem Croatorum Patriam Indagatio Philologica Auctore Petro Katancio Pannonio, in Archi-Gymn. Zagrab, Professore P. O. Zagrabiae typ. Gotscheanis MDCCLXXXX”

Paragrafusokra van osztva, ezt követi az áttekntés: I. mérlegeltetnek a horvátok őshazájára vonatkozó vélemények, II. Bíborbanszületett Konstantin szövegrészletei alapján nyilvánvaló, hogy Baviából jöttek a horvátok, III. Carantanum és Slavonica Bíborbanszületettnél „kroatia” (Horvátország), IV. a horvátok Pannóniában és Dalmáciában nem jövevények, hanem autochthonok, V. a szlávok mondás szerint a horvátok már Héraklész idejében itt voltak, VI. a VI. században említi őket Procopous, Jornandus, Paulus Diaconus, VII. Suavia ezen írók elpótt Savia volt, ahol pannonok és horvát előkelők éltek.

Az új temesi piarista gimnáziumban február 8-án a félévi vizsgák után felolvasták a diákok eredményeit, és Soro herceg, a tartományfőnök és az előjáró jelenlétében beköszöntő beszédet tartott Simonchich Ince, a magyar nyelv idősebb professzora. Jelen volt a török Bassa kíséretével is, akit januárban Negotinnál fogadtunk a mieink közé. A hallgatóság egy Temesen nyomtatott elégikus költeményt kaptak Belgrád elfoglalásáról: „Belgrado a Loudone suis reddito die 8. Oct. 1789. Lusus Poeticus, plaudente Gymnasio Regio Temesiensi Scholarum Piarum”. A professzor megígérte, hogy disszetációja alapján a III. századi, orsovai keresztény pénzleletet, ha a katonaság az ellenséget kiűzte, feltárja.

A Pesti Egyetemi Könyvtárban május elején nagy könyvgyarapodás lesz, nyomtatott katalógus elkérhető a könyvtár őrétől.

A tekintetetes vármegyéket, szabad királyi és bányavárosokat kérjük, hogy gyűléseikről, beiktatásaikról és más közeseményeikről értesítsenek minket, hogy az utókor emlékezetére megörökítsük Ephemeridesünkben.

EPHEMERIDES BUDENSES NO.3. 1790. ÁPRILIS 9.

17 POLITICA

Magyarországról.

Buda – az esztergomi prímásérsek parancsára azok a római katolikus szertartások, melyek Húvét hetéhez kötődnek, és melyeket II. József 1785. december 20-i dekrétumában új szertartásrendre cserélt, újra visszahozatnak a gyakorlatba, 18 azaz mindenki örömeire újra lesz szent sír és húsvéti körmenet.

Április 5-én Forgács Antal gróf vezetésével a nógrádi lovasbandérium elfoglalta őrhelyét a szent korona mellett a budai várban, őket majd a fehér megyeiek fogják váltani. A nógrádi bandérium ruházata pompás, és ősi magyar hagyományokat idéz, nevezetesen Mátyás király fekete seregének ruházatát (fekete köpeny, aranyozott csizma, fekete alapszín, vörös-arany mellvért és süveg). Összesen hatvankét lovasból áll, tizenkét tekintélyesebb nemessel, négy részre osztva váltják egymást az őrségben, az előbb említett vezető mellett balassagyarmati Balassa Sándor báró, fáyi Fáy Dániel a századosaik, Darvas József, Sándor Károly, Muslay Péter, Kántor Gábor a hadnagyaik, Szent-Iványi János, Vattay Antal, Jankovits János a segédőrnagyai, Csemiczky Baltazár, Vertzel Mihály a zászlóvivőjük. És hogy mindennap misét hallgassanak, soraikban van táborigazgató és orvosuk és 19 kovácsuk is, aki a lovakat gondozza, emellett számos lovászuk, inasuk és trombitásuk.

Őfelsége új dekrétumában a közrendészet intézménye, mely csak Buda város kincstárából évente 7 ezer forintot vitt el, Magyarországon és Erdélyben eltöröltetik.

A minapi nagyváradi gyűléséről Bihar vármegyének, mely március 15-én kezdődött, és 22-én ért véget, a következő hírek vannak. Búcsút mondtak a királyi megbízottnak, összeállították a koronaőr bandériumot, eltörölték a „tolerantia” kifejezést, de a protestánsoknak a katolikusokkal megegyező jogokat adtak, a földmérési aktákat elégették, a számokat a házakról letörölték, a volt pálos Seffio Begdánt azonnal visszavették a megyegyűlésbe, a kamarai hivatalnak megparancsolták, hogy távozzon a zarándokszállásról, hogy a koldusokat újra elhelyezhessék, a rendészet professzorát az akadémián figyelmeztették, hogy ne tanítson a hazai joggal ellentétes téziseket, a római katolikus püspököt, hogy nevezzen ki két kanonokot, a népösszeírást megtiltották, büntetőtörvényszéket állítottak fel, megtiltották a tandíjat, az ítéletek felolvasását, a nemzeti iskolákat pedig előbb teljesen el akarták törölni, majd a Lubio alispán, Tokody akadémiai aligazgató és Miller statisztika professzor felszólalására az iskolaév végéig megmaradjanak, de a német helyett a latint vezették be oktatási nyelvként. A tisztújítás függőben maradt, a kincstári javak eladását és bérbeadását 20 elleneztek, és elhatározták a prépostsági javak visszavételét a kamarától. 16-án megünnepelték a korona visszahozatalát, a városban ezt az elégiát osztogatva: „Magyar Öröm, melyet Tekéntetes N. Bihar Vármegyének érdemes Rendjei mutattak, Szentséges Apostoli Magyar Koronánknak szerentsés Haza jövetelén. Énekelte N. Tzútz Istvány, a N. Váradi Királyi Feő Oskolákban Magyar Törvényt tanuló Iffjú 1790-dikben, Böjt-más havának 16-dik napján”

Ausztriából

Bécs – II. Lipót fogadta királyságai és tartományai követeit, a sérelmek orvoslását ígérte, a galíciai követek, akik a helyi rendek nevében Galícia, Lodóméria és Magyarország kapcsolatát sürgették, Magyarországon át készülnek hamarosan haza.

Egész héten zajlottak a húsvéti ceremóniák, szertartások, melyeken Őfelsége is jelen volt kíséretével, és az Utolsó Vacsora ünnepén 12 szegény lábát megmosta királyi kezeivel.

Osztrák Belgiumból

A múltkori levél folytatása: A közügyeket ellenőrzik a tartományi követek, a kormányzó a rendek nélkül nem hozhat alkotmányos változásokat, szükség van a tartományi jóváhagyásra. A panaszok közvetlenül a regnáló fejedelemnek is címezhetők, nem kell kormányzói ellenjegyzés. A

kormányzóság kezeli a kincstárat, csak hazai kiadásokra, pénzt kivinni nem lehet. A tartományi ügyekbe (adók elosztása, kórházak, zarándokházak stb ügyei) a kormányzóság nem szól bele.

II. József utódja, II. Lipót ezeket terjesztette elő a belga rendeknek, ígérve, hogy megerősíti privilégiumaikat.

Európa többi államából

Európa egyetlen állama sem békés: belháborúk, külső ellenség, szövetségek háborúi, népfelkelések uralkodók vagy miniszterek ellen. Az egész európai atmoszférát betölti a **22** Szabadság légköre. Poroszország és Lengyelország szövetséget köt. Poroszországot elsősorban Moravis és Csehország irritálja, de a szövetségtől van félnivalója Ausztriának és Moszkvának is. Az előbbinek a törökökkel szembeni másik front (amelyben a magyar nemesség segítsége nagyon fontos), Katalin cárnőnek pedig a tatárok és a kalmükök ellen kell óvakodnia. A cárnő (halhatatlan hősnő) folytatja a háborút a törökök és a svédek ellen is. Svédországban a király megtiltotta, hogy a franciák felkeléseiről és gyűléseiről az ottani újságok hírt adjanak. Szardínián folynak a háborús előkészületek Genova ellen. Bologna alá akarja magát vetni a pápai fennhatóságnak. Avignonban és környékén is lázongások vannak.

LITTERARIA

Anekdota a Magyar Korona történetéhez

Ladányi György Kecskemét jegyzője közli, aki Seraph Ferenc könyvtárában találta:

'1622. augusztus 9-én visszahelyezték a koronát korábbi helyére, a pozsonyi fellegvárba, bethlenfalvi Thurzó László nádor, Pázmány Péter esztergomi érsek, Harrakból Karl, Johann Ludwig Ulmból, Pálffy István, Aponi Pál, a koronaörök, Nádasdi Pál, Giletnitzki Ostrofiics István, Pek Lipót pozsonyi követ, Ordódi Gáspár Trencsény megyéből, a pozsonyi Szeleczi Jakab, a nagyszombati Suisbacics János, Stannar Jakab Sopronból. II. Ferdinánd őfelsége és a magyar követek által ez alkalomból készített inventárum: 1. Az ép Szent Korona, 2. az országalma, 3. a jogar, néhány csüggő híján, 4. Szent István kardja, 5. és palástja, 6. vörös damaszt harisnya, 7. egy pár fehér cipő, 8. egy pár aranyos cipő, 9. aran süveg, 10. három bíbor zsámoly. Ezek az ékszerek vasládában vannak, melyen Mátyás király jelvényei láthatók. Turzó és Ostrofiics által leírva.'

'Én, Paxi István esztergomi püspöki káplán, láttam mindezen ékszerek behelyezését, és a láda lepecsételését az érsek és a többiek pecsétjével, Törösi János által' Ez a Paxi készítette a fenti bejegyzést, az eredeti irat másolatából, a többi lapot pedig teológiai könyvek kivonatolására használta.

A korona visszahozatala feletti öröm sok költőt megihletett, műveikből néhányat Budán kinyomtattak:

1. Carmen de Sacrae Apostolici Regni Hungariae Coronae Reditu, Auctore Andr. File Dioec. Strig. Presb., Buda, 1790, negyedré
2. Sacrae Apostolicae Regni Hungariae Coronae in Regia Budensi Die XXI. Febr. Anno MDCCCX. collocatae memoriam carmine elegiaco celebravit Michael Tertina Archi-Gymnasii Budensis Professorum Adiunctus Regius, Buda, negyedré
3. Sacrae Apostolicae Coronae, et ceterorum Regni Hungariae Clenodiorum in Regia Budensi Adventus, in publicum reverentiae monimentum celebratud ab Ioanne Radlinger, Dioec. Vespr. in G. R. Seminario Alumno IX. Id. Febr. MDCCXC. Pest, nyolcadré
4. Fata Sacrae Coronae Regni Hungariae, quae noctu post adventum eiusdem illustri fenestris inscripsit suis Typographia Regi Universitatis, negyedré
5. Plausus Comaromiensis Provinciae, Urbis, et Arcis Sacrae Regni Coronae datus, et dicatus, dum trans Danubium Viennae Budam translata in statione veredaria momento subsisteret, Komárom, negyedré
6. A' Magyar Szent Koronának utolsó Haza-jövelete. Énekelte Tóth Farkas Budán tanító Pétsi Pap. nyolcadré

7. A' Haza-tért Magyar Koronának öröm Ünnepe. nyolcadrét
8. N. Komárom Vármegyének, Várossának, és Várának Pompás Öröme, midőn Februárus 20-dik Napján az Országnak Ditsóséges Koronája Bétsből Budára ezen által költözött. Komárom, negyedrét
9. A' Magyar Koronához, mikor ezen drága Kints Budára lett le-vitettetésekor, Februáriusnak 20-dik napján, 1790-ben Komárim alatt megállapodott, 's at Ország útján két felől álló sok ezer emberektől, kitsinyektől, 's nagyoktól fő-hajtással tiszteltetett. Sietve készítette Pétzeli Jósef Komáromi Prédikátor, Komárom, nyolcadrét
10. Magyar Világ, az-az: A' mostani Török Háborunkban vitélző nagy lelkű Magyaroknak nevezet-szerént-való örök ditső Emlékezetek, a-melly az haza-tért Szentséges Koronánknak Históriájával egybe foglaltatott 21-dik Halak-jelében 1790-ben, Pest, nyolcadrét

Szebenben, Erdélyben, Hochmeister Márton nyomdájában:

Georgius Jeremias Haner, Adcersaria de Scriptoribus rerum Hungaricarum et Transilvanicarum, Scriptisque eorundem antiquioribus, ordine chronologico digestis, utolsó, poszhumusz kötet (az első Bécsben, 1774-ben jelent meg), nyolcadrét

A' Török birodalomról-való leg-újabb Tudósítások, a' közönséges Javára Magyar nyelvre fordítottak, Nagyszeben, 1760, nyolcadrét

Josephi Cserei de Nagy Ayta prima elementa Graecae Grammatices in usum Scholarum Latinarum, per Magnum Principatum Transilvaniae

EPHEMERIDES BUDENSES NO.4. 1790.április 13.

25 POLITICA

Magyarországról

Buda – a megyéknek és a szabad királyi városok magisztrátusainak ápr. 2-i keltezéssel küldött rendelettel a Helytartótanács: eszerint a halálraítélteknek megkegyelmezni kizárólag királyi jog, ezért nem a Hétszemélyes táblához, hanem az udvari királyi magyar kancellária közvetítésével közvetlenül Őfelségéhez kell folyamodni.

Hogy a közelgő országgyűlésről idáig nem tudósítottunk, az az oka, hogy a bizonytalan **26** információktól és hírektől annál inkább távol tartjuk magunkat, mivel egy városban vagyunk a gyűléssel. Ha bárhol máshol bármit olvasnak az Olvasók erről, azt nyugodtan vehetik koholmánynak. Annyi a biztos, hogy a királyi meghívó levelek, melyek az országgyűlést június 6-ra a budai várba összehívják, minden rendnek kiküldettek, hogy a palotában asztalokkal, székekkel, egyebekkel már készülnek erre, hogy egyes indigena főurak Pest külvárosaiban már készítik a nyári szállásokat, és hogy a lovas és gyalogos katonaság kérvényt nyújtott be, hogy az országgyűlési követeket elbocsájtassa.

Nyitra – márc.30. Forgács Miklós gróf, kamarás, főispán elnökletével megyegyűlés, egyszersmind tisztújítás kezdődött, ahol megválasztották: első alispánnak Batskád Józsefet, helyettes alispánnak Vozovits Ferencet, jegyzőnek Fabri Ignácot és Bartakovits Lászlót, megyei főpénztárnoknak Sándor Miklóst, számvevőnek Bossányi Imrét. A további megyei tisztségek mellett új táblabírákat is választottak, mégpedig egyháziakat: Daniel Hersching prépostot, Prileszky Adalbert diakónust, Benkő Miklós prépostot és Anton L. B. de Gabelhofen prépostot; a főurak közül: Forgács Józsefet, **27** Berényi Gábort, Traun Ferencet; a nemesek közül: Cseh Imre László alispánt, Szentiványi János barsi alispánt, Kuaffay János helytartótanácsi titkárt, Sellyei Istvánt, Tarnoczy Imrét, Kosztolani urat, Zsarnoczay Györgyöt, Turko Imrét, Csery János, Babohy Jánost. Prelátusok, főurak és nemesek olyan számban jelentek meg (kb. nyolcszázan), hogy a Kúria megyei palotájában alig fértek el. Megvitatták a leendő országgyűlési előterjesztéseket a nemesség korábbi virágkorának visszaállítása, a kincstár feltöltése és a haza java érdekében. Az elefantenusok a pálosok korábbi telkét visszaadták a táblának, a ferenceseknek újra engedélyeztetett a koldulás, azzal a megszorítással, hogy a kánoni órákat a kórusban töltsék, énekelve. Hersching prépost vizsgálata a helyi gimnáziumban meghagyta, hogy a korábbi latin könyvekhez és tanmenethez térjenek vissza.

Ugyanitt március végén tolvajok felfeszítették annak a fülkének a vasrácsát, ahol a megye árváinak kincseit és pénzét őrizni szokták, a kár 25 ezer forintra becsültetett.

Horvátországból

Miután őfelsége egyetértett Balassa Ferenc gróf báni méltóságáról való lemondásával, a következő levelet küldte neki: (idézet) elfogadja a lemondást, **28** elrendeli 4000 forint évenkénti juttatás kifizetését – II. Lipót, Bécs, 1790. március 30-án.

Skerlec Miklóst is most bocsájtották el évi 2500 forintos jutalékkal a Királyi tábla elnökhelyettesi tisztéből, és Budáról Horvátországba indult, hogy ott Zágráb megye főispánjaként a napokban a megyegyűlést és tisztújítást megtartsa.

Szlavóniából

A szerémségi Klenak faluból jövő hírek szerint a törökök közelebb jöttek a határhoz, Zvorniknak és a Drina folyónál tízezen gyülekeznek, hogy a belgrádi és a szabácsi kerületeket elfoglalják. Ezt megtudva egy katonánk három falut, Lesnitzát, Losnitzát és Lipnitzát az évi gabonatermés egy részével, amit nem lehetett elszállítani, felgyűjtotta, nehogy a hirtelen betörő ellenség segítségére legyen. A katonaság behúzódott Szabács várába. Ezen a vidéken nagyon sok a kóborló ember, akik a szorgos polgárok javait elragadják, ezért a szerémi magisztrátus igyekszik őket elfogni, és katonaságra kényszeríteni.

Szerbiából

Azok a török fennhatóság alattiak, akik a belgrádi kerületbe a Drinán innenre átmentek és a szlavón önkéntesekhez feliratkozni akartak, előző hónapban ismét visszafutottak a török táborba. Valószínűleg kémek voltak a felbújtók, akik a folyón túliakat is bujtogatják ellenünk. 29 Nagyobb baj, hogy a három felgyújtott falu sokak otthona volt. Ők azzal fenyegetnek, hogy azon lesznek, hogy Cserneli tábornokot, aki az égetési parancsot kiadta, élve vagy halva kiadják a Zvorniki Basának. A Szabad Szlavón Ezredek száma duzzad. Ezekkel a Lesnitza melletti törökök, akik megesküdtek, hogy a Mitroviczai pusztításért cserébe a Száva melletti falvainkat dúlják fel.

Erdélyből

A Nagyfejedelemség minden megyéjében a bírák elrendelése végett megyegyűlést tartatott márc. 12-én. Új ítélkezési formulát fogadtak el, hivatalnokokat választottak meg, felolvastattak a magyar, székely, szász nemzet sérelmei, melyek orvoslására a fejedelemnek országgyűlés összehívását javasolták. Nyilvánvaló, hogy minden követ megmozgatnak, hogy Erdély újra a Magyar Királyság része legyen.

Osztrák Belgiumból

A pápai levelekre, melyeket a mechliniai és az antwerpeni érsek január 23-án Rómában kézhez kapott, azok így válaszoltak: Minden erejükkel azon vannak, hogy a fejedelem és a nép közötti szakadást megakadályozzák. A fejedelem azonban újításaival és veszedelmes rendelkezéseivel ezt nem teszi lehetővé. Mivel a klérus javai és tekintélye forog kockán, és a polgárok ezzel nem foglalkoznak, sokkal kevésbé erőteljes lehet csak az ellenkezés. Az egyházi előjárók krisztusi türelemre intettek, 30 de miután a Joyense Entre diplomáciailag szentesített cikkelyei és más szerződések semmibe vétettek, egyhangúlag úgy véli mindenki, vagy ki kell követelni a szabadságjogokat, vagy külföldi tartományokba vándorolni, vagy karddal határozni a dologban. Sok püspök és előjáró külföldre távozott, és nem is mennek vissza, hacsak a nemzet elbocsájtva a fejedelmet, új államformát vezet be, és hazafiúi eskütelre vissza nem hívják őket. Tehát a klérusnak nincs szerepe a belga zavargásokban. De nehéz lesz a nemzet ellenállásán fordítani, amikor a fejedelem annyiszor megtagadta és kijátszotta intézkedéseivel korábban adott szavát. Ezért a püspökök a rendekkel és polgárokkal a szabadságvágytól felhevült belgákat nem tudják uruk iránti korábbi engedelmességükre visszaszorítani, annál is inkább, mert amit tesznek, az méltányos. Ezért nem marad más hátra, mint a vallás megőrzése fölötti örökös. Kérik, hogy VI. Pius in méltányosan és jóindulatúan ítélje meg őket, és a többi, a belgákkal diplomáciai kapcsolatba lépni kívánó udvarnál ajánlja őket, legyen védelmezőjük és áldja meg őket. Aláírás: I. Henrik mechliniai püspök, Cornelius Franciscus antwerpeni püspök 31

LITTERARIA

Szöllösi Ferenc, aki eddigi életét részint királyi kamarási, részint megyei kötelezettségeinek szentelte, a Borsod megyei Örös faluban saját költségén alapfokú iskolának és a tanítónak épületet húztatott fel. És nemcsak az oktatót látta el bőkezűen, hanem a szomszéd falvakból a paraszti fiatalságot is kötelezte a tanulók számának gyarapítására. Így a tanulók száma napról napra nő, a hazai nyelv, jó erkölcs, kereszténység és istentisztelet az alapító szándéka szerint terjed. Bizony követendő példa!

A Székesfehérvári Királyi Gimnázium minap elhunyt előjárójának és mecénásának tisztelegni akarván, az igazgató és a professzorok által írt latin és magyar verset publikálta: *Pia Memoria Excell. Ill. ac Rmi Dni Ignatii Nagy de Séllye, Primi Alba Regalensium Episcopi, per Reg. Gymnasium Alba-Regalense opportunitat semestralium Examinum erecta, et in perenne suae in Praesulem pietatis, ac observantiae testimonium gratae posteritati transcripta 1790.* Ehhez hozzá van kötve a temetési beszéd, melyet Benyák Bernát, a gimnázium igazgatója készített. Ugyanő a szerzője a pesti temetési

kiadványnak: *Pietas Venerabilis Capituli Alba-Regalensis in obitum, et solennio Exequiarum Primi Praesulis sui Exc. Ill. ac Rmi D. D. Ignatii Nagy de Séllye, habite die XVI. Decemb. MDCCXXXIX, Albae-Regali.* A márvány síremlék felirata: [szó szerinti idézet, tartalma:]

32 A Legszentebb Istennek és Tekintetes, Nemzetes és Tisztelendő Séllyei Nagy Ignác Úr, Ófelsége Belső és Titkos Tanácsosa, a Nagyszombati, 1777.ben Budára helyezett Királyi Tudományegyetem Kancellárja és Székesfehérvár Megyéspüspöke szellemének

EPHEMERIDES BUDENSES NO.5. 1790.április 16.

33 POLITICA

Magyarországról

Buda – Itt és Pesten is Húsvét első vasárnapját nyilvános táncokkal és ujjongással ünnepelték meg. A városok színházai, melyek február 14-én elhallgattak, április 12-étől új, németül játszott drámákkal gyönyörködtetnek. Ugyanezen a napon Pesten az állatviadalok amfiteátrumában kezdődött az évad, mely alkalommal egy török teve, 34 melyet Sztáray gróf adományozott, is fellépett.

Több szabad királyi város megkereste az új uralkodót, mivel a zsidók II. József engedékenységére révén az elmúlt évtizedben beszivárogtak a városokba, és az ottani keresztény kereskedőkkel egyező előnyöket és jogokat kezdtek élvezni, amit a városi polgárok szeretnének visszavonni, és visszaállítani a Mária Terézia alatti állapotokat.

A Helytartótanács ápr. 2-i rendeletében előírta az egész országban a megyék számára a közutak és hidak karbantartását, tekintettel a közeli országgyűlésre.

Esztergomban az ápr. 10-i Esztergom megyei tisztújítás eredménye: alispán Misits József, jegyző Miklossi Imre, aljegyző Horváth Imre, szolgabíró Fabris József és Szabadhegyi János, alszolgabíró Miskei Ádám és Stupitzki Mózes, esküdtek Szabó Sándor, Lubi László, Varga László, Miskei József, ügyész Felkis Antal, alügyész Hegyi József, pénztárnok Rigler úr, számvevő Lippai úr. A kardinálist szónoklattan üdvözölte Konde Miklós plébános, üdvözölve e tisztség helyreállítását. Esztergom ablakba helyezett fényekkel fejezte ki örömét. A Dunánál örömtűzek, két diadalkapu, nagy tömeg. 35 A püspöki palota falainál álló diadalkapu felirata: Batthyány József bíboros érseknek, aki újra Esztergom megye élére állíttatott. Öröme is volt.

A török határnál található seregünk hadi helyzetéről:

Az éj leple alatt meghozták Orsovához a szükséges ostromszereket. A kémek szerint 500 fős az őrség, gabonahiányuk van, és lóhúsra kényszerültek. Michalovics ezredes, az önkéntesek légiójából őrálásokat hozott létre, a távolabbi őröket visszahívta, az elfoglalt falvakat felégette, és zsákmányszerzés tekintetében szigorú fegyelmet vezetett be. Az egész bánáti hadtest a Durlach ezred kivételével az Allion hegy lábához táborozott Szerbián, Bulgárián és Valachián keresztül. Fegyvereket, gabonákat, katonákat szállító hajóink Orsovánál Vidin felé térnek ki, mert ágyúval lövik őket a törökök néha. Februárban hadseregünk Valachiában Braillánál 5000 fővel egy 8000-es török sereget részben megfutamított, részben felkoncolt. Ezen az egészségtelen vidéken az ivóvíz rövid idő alatt több székelyt is megölt, ezért napi 2 krajcárral növelték a zsoldot, hogy bort vehessenek a katonák.

Egyik levelezőnk ápr. 6-i levelét tegnapelőtt kaptuk a horvátországi Glinából: [idézet] Bizonytalan, hogy folytatódik-e a háború, vagy béke jön, 36 de a készülétek alapján közeleg a harmadik hadjárat a törökök ellen, parancs érkezett a vezetőkhez az erődök helyreállítására, megerősítésére, és a határmenti horvát ezredeknek menekésznek kell lenniük. De hogy mi a hadjárat célja, nem tudni, esetleg Bizánra akarnak döntő csapást mérni.

A tél eddig ellenséges támadásoktól mentes volt, mígnem múlt hó 25-én Khirovatznál török csapat támadt, melyet a mieink visszavertek. Március végén bosnyákok és a török Horvátország más népei a szokottnál nagyobb számban gyülekeztek Klüch várában, akiket leginkább Grahovo és Czernlug fenyegetett, majd április elsején, a fagy elmúltával kivonultak, és az ellenségeskedések helyett tárgyalásokat kezdtek.

Ausztriából

Bécs. Április 6-án lezajlott a főherceggé avatás. Hajnalban Alsó Ausztria rendeinek gyűlésében Őfelsége II. Lipót a Szent István székesegyházba ment, ahonnan Migazzi kardinális miséje után ünnepélyes menetben visszatért a királyi palotában, itt az említett rendek hűségkijűjét fogadta, és viszont oklevéllel biztosította Ausztriát annak privilégiumai felől. A köszöntések közül

említésre méltó az emelvény, melyet a polgárok költségén emeltek, ezzel a felirattal: „Opes Regum, Corda 37 Subditorum... A királyok kincse és ereje alattvalóik szíve. Hogy boldog, áldott és szerencsés legyen. II. Lipótnak, Magyarország és Csehország királyának, Ausztria főhercegének, a legjobb és legbölcsebb fejedelemnek. A rendek hűségesküje után, 1790. április 6-án, a bécsi nép és szenátus az új korszak feletti közös öröm okán állíttatta.” Az esemény megörökítésére arany és ezüstpénzeket verettek, melyek elején a cseh Leopold jobbójában a magyar kettőskereszttel, baljában Ausztria jelvényével áll ezzel a felirattal: A királyok kincse és ereje alattvalóik szíve. A hátulján a főhercegi süveg, e szavakkal: II. Lipótnak, Magyarország, Csehország, Galicia és Lodoméri stb. Királynak, Ausztria főhercegének emlékére, 1790. ápr.6. Bécsben. A főhercegi süveget, melyet II. József a kincstárba záratott, újra előző őrzőhelyére, a neoburgi lateráni kanonokok klastromába vitték.

Európa többi országaiból

Lajos Sachen-Koburgi herceg, aki a württembergi fővezér alatt testőrségi főtisztként szolgált, egy parancsba adott küldetéssel nagybátyjához, Koburg herceghez, az osztrák-magyar hadsereg főtábornokához ment. A szövetséget, melyet „támadónak” és „védekezőnek” neveznek, és a porosz király valamint a török udvar között kötött, ünnepélyesen kihírdették Konstantinápolyban. Koubelsdorf úr, a konstantinápolyi porosz követ megnyerte a török minisztereket, állítólag a következő török hadjárat egész szisztémáját ő dolgozta ki, és hadviselésben tapasztalt férfiakat küldtek Poroszországból a török seregbe, hogy a vezéreket a pontosabb hadviselésre oktassák. Berlinben a királyi kincstárból sok pénzt fordítanak hadi előkészületekre, készítik az újoncokat, az utakat, Magdeburgba szállítják az élelmet. Állítólag múlt hónapban a porosz király négy osztrák-belga követtel tárgyalt. A szász választófejedelem aki mintegy Németország új császáráként viselkedik, a a birodalmi helytartó címet viseli, 38 36000 fegyverest állított ki rövid idő alatt. A jólétesültek úgy vélik a szász partokról az ellenség távoltartására, semleges erőként fejlődnek fel. Párizsból, Európa fővárosából igen sokan, és más francia tartományokból a külföldi polárok távoznak, amiből 60 millió forintos vesztesége van már Franciaországnak. A svéd király parancsára Armfeld báró Vermeland tartományba rendeltetett, hogy ezt a régiót, ahová a moszkvaiak közelednek, megerősítse. A mainzi választó az önkénteseknek, akiket külföldről is toborzott, megtiltotta, hogy József császár látogatása miatt késsenek. Az osztrák kézen lévő Antverpent régóta ostromló belgák olyan feltételeket kaptak, ha a védők március 29-ig kapnak segítséget, akkor feladják a várat a belgáknak, és fogságba kerülnek. És mivel nem jött segítség, ez is történt. A polgárok gyűlése elrendelte, hogy a városra nehezedő fellegrát június 24-ig rombolják le, mivel a város azt panaszolja, hogy innen támadták. Itt 262 különféle hajítógépet találtak, 25 mozsarat, és egy felszerelést abból az időből, amikor a Scaldus folyóra expedíció indult, a talált ingóságokat 8 millióra becsülik. Ez az örvendetes esemény Brüsszelben nagy örömet váltott ki, harangzúgás, örömtüzek, hálaimák.

LITTERARIA

Azt a két ezüstérmét, melyet a minap Bécsben vertek, a napokban Budán vették meg. 39 A nagyobb, mely harmadfél forint értékű, első oldalán Laudonnak, a hősnek képét viseli, ezzel a felirattal: GED. LAUDON, AUSZTRIA FŐVEZÉRE, hátsó oldalán Belgrád ostroma látható, felirata: BELGRÁD MEGVÍVÁSA. Alatta a művész neve (Donner) olvasható és a dátum: VIII. ID. OCTOBR. M.DCC.LXXXIX (1789. október 8.) A másik egy tallér, avagy egy forint és 30 krajcár értékű, egyik oldalán ugyancsak Laudon képe és a hozzá tartozó felirat, alatta a művész (I. Vinazer), másik oldalán sólyom lombos fán, melynek gyökerét zászlók és fegyverek díszítik, felirata: VENI, VIDI, VICI (JÖTTEM, LÁTTAM, GYŐZTEM), évszámmal MDCCLXXXIX (1789). Úgy hallottuk, ilyen érmét aranyból is vertek. Ha megengedi a terjedelem, recenzeálunk majd dicsőítő énekeket magyar költőktől Laudon magasztalására.

Katona István *Historia criticae regum Hungariae* (Magyarország királyainak kritikai története) című művének Rudolfig tartó, második kötete augusztus közepe előtt kijön a nyomdából. Akik előfizettek rá, két (öt vastag rhénus forintot érő) dénárt, a többieknek hármat kell fizetniük. Ha ez a

kötet ötven fillér lesz, akkor az előfizetők egy forintot adnak érte, a többiek a felét. Ezt visszavásárlással akarják kompenzálni, 40 a pesti könyvárusnál, Johann Michael Weingandnál lehet majd vásárolni. Ez nagyon jó és hasznos kötet, ami megismerszik, ahogyan oroszán is a körméről.

Schwartner Márton, a pesti Királyi Tudományegyetem diplomatika professzora és az egyetemi könyvtár őre, a bölcsészkar dékánja elkészítette: *Introductio in Artem Diplomaticam praecipue Hungaricam* (Bevezetés a diplomatika tudományába, különös tekintettel a magyar diplomatikára). Pesten a Gergely (Gerard) napi vásárra jelenik meg, előfizetés: 1 rhénes forint, a pesti Egyetemi Könyvtárban befizethető.

Spilenberg Pál: *Szabad Elmékedések a' Földnek ki mérése szerint fel-állítandó Adózás' Systemájának tökéletlenségéről*, Kassa, Ellinger János, 1790, nyolcadrét – szabadon szólal fel József felmérési és adóztatási rendelete ellen, a rossz következményeket és a terhek egyenlőtlenségét is bemutatja.

Az *Erdélyi Magyar Hír-vivő* című magyar újságot már terjesztik, az első április 3-án hagyta el Hochmeister nyomdáját, nyolcadrétben.

EPHEMERIDES BUDENSES NO.6. 1790.április 20.

41 POLITICA

Magyarországról

Buda. Már a nunciumunkban, előfizetési hirdetésünkben ígértük, minden erőnkkel azon leszünk, hogy nemcsak a magyar országgyűlés teljes történetét, hanem minden előkészületet, rendelkezést, mely annak rendjére és ékességére van, olvasóink itt olvashassák. Két effélét közlünk most. Az egyik a királyi meghívólevél egy példánya, mely a megyéket és a városokat invitálja az országgyűlésre: 42 [pontos szöveg, tartalma] Miután II. József most február 20-án elhunyt, az 1723-ban a magyar országgyűlés által elfogadott I. és II. örökösödési törvények alapján az elhunyt örökébe lépünk, elhatározásom a királyi hatalom törvényes átvétele, ezért nádor választására, a koronázási oklevél összeállítására, eskütelre és koronázásra, a rendek ügyeinek megvitatására, országgyűlést hívunk össze ez év június 6-ára, Buda szabad királyi városba, ahol személyesen megjelenünk. Kérjük, arra alkalmas követeket válasszatok és küldjete, lássátok el követutasítással, 43 és ne késsenek a részvétellel.

A másik királyi dekrétum Buda városához [pontos szöveg, tartalma]: Pünkösöd utáni második vasárnapra, június 6-ára hívjuk össze az országgyűlést, melyen személyesen megjelenünk. Előkészületek: a város kitakarítása, utcák kikövezése, utak előkészítése, árkok, gödrök betömése, gondoskodás szállásról, melyért a királyi főlovászmester Grassalkovics Antal felel, elegendő asztal, szék, ágy előkészítése, gondoskodás élelemről és itálról. Bécsben, április 7-én, 1790-ben.44

A Szathmár megyei nagykirályi megyegyűlésről, ápr. 11.

Nagy pompával fogadta a megyei nemesség a Bécsből érkező nagykirályi Károlyi Antal herceget, a Mária Terézia Érdemrend lovagját, Szathmár megye főispánját, belső titkos tanácsost és kamarást, főfegyvertárnokot, az első magyar gyalogoszad ezredesét, a magyar testőrség kapitányát. Ezt a következő lapszámokban részletesen le fogjuk írni. De nem lehet szó nélkül hagyni, hogy a nemesek ápr. 7-én mentek ki a megyehatárra Götz alispánnal, és egész éjszaka váraakoztak, mire megérkezett. Ékes magyar beszéddel köszöntötte az alispán, mire ő válaszolt, kitűnően! jó hazafihoz méltón! Innen hosszú sorban követték az utazószekerek Vallai faluig, mely Nagykirálytól egy mérföldre van, ahol ragyogóan öltözött lovasok álltak három zászló alatt, körülbelül 300-an. Itt is üdvözölték, közel 1500-an gyűltek össze. Külön állt a nemes lovasoktól azon lovasok százada, akik Nagykirályban örökös szolgálatban vannak, és kiérdemelték a lovat, mentesek mindne adótól és uraságtól, kb. 200-an, néhány tiszttel. 45 Távozáskor ők mentek elől, majd a három nemesi század, akik a főispán hintóját követték, benne az ifjabb ispán feleségével, akik Báthorig eléjük jöttek. Vallai érkezéskor és távozásakor is több ágyú szólt. Az ispán kocsija után különféle rendű és rangú férfiak 40 kocsija gördült be lassan Nagykirályba. Délután 2 óra volt, mikor a városba értek. Innen akkora tömeg jött szembe vele, hogy majdnem minden ház kiürült. A szomszédos erdőnél három ágyú volt, ami jelet adott a közeledéséről. Először a zsidók járultak elé, akik ezüst edényt, füzereket és értékes kárpitokat hoztak ki, és megannyi sátrat emeltek, melyekben minden értéküket elhelyezték. Üdvözölte a főispánt a rabbi, és családjára Isten áldását kívánta. A ceremónia után az értékeket összeszedve a kocsi előtt haladtak. A menet a piaristák templomáig ment, ahol megállta, és a főispán bement a templomba, ahol a nagykirályi gimnázium egész tanuló ifjúsága a tanáraikkal és a kollégiumi atyákkal várta őt, majd az ima után a várba ment, szóltak az ágyúk közben. A templomtól hatalmas tömegben haladt, az utcák visszhangoztak az cigány és nemzeti nótáktól. Vallai után egész úton atyja szekere mellett lovagolt Károlyi József herceg Staremburg herceggel, mindkettő magyaros ruhában. Maga a tekintetes felesége kocsiban jött, arannyal, ékszerekkel és mindenünnen csillogó magyar ruhában, fején ún. csákó-t viselve. Majdnem minden lovas is ilyet viselt. A várba lépve a megyei jegyző üdvözölte a főispánt, az mivel láttam, mekkora szeretettel fogadták, amiként a tiszántúli vidék e család iránt mindig is jó lélekkel volt, nyilvánosan köszönetet 46 mondott a hivatalnokoknak, örök barátjuknak nevezte magát, és ígérte, hogy atyja lesz megyéjének. Ezután vendégeskedés

következett, a várban két asztal volt: Somogyi jószágigazgatónál az egyik, és a megyeházán a másik. Mindenütt remek ebédet adott a főispán.

Székesfehérvár, ápr. 14. Április 9-ének előestéjén érkezett Székesfehérvárra Nádasdi Ferenc gróf, Fogaras örökös kamarása, Komárom örökös, Fejér főispánja. Hihetetlenül megörültek neki, a lovagok és a kanonokok képtalanja sietett kifejezni, mennyire várták 5 év gyászos távollét után. Fogadta az üdvözléseket és igazi magyar nyájassággal és közvetelenséggel válaszolt rájuk. Nádasdianus (mily kedves név a magyarnak!) lélekkel fogadta a különböző rendű és rangú tömeget. Benyák Bernát, a gimnázium piarista igazgatója a tanuló ifjúságot pártfogásába ajánlotta, amit meg is ígért. Ápr. 11-én lépett a nyilvánosság elé nemzeti ruhákban neje és lánya. 13-án a karok és rendek a megyeházán összegyűlve küldöttséget menesztettek hozzá, hogy vegye át a megye kulcsait, és az őt megillető jogokat, amit kegyesen fogadott. A megyeházán belépve magyarul köszöntötte őket, ez úgy fellelkesített mindenkit, hogy a korona-bandérium négy tagja háromszor kiáltotta: ÉLJEN NÁDASDI GRÓF! Ezután felolvasták az országgyűlési meghívót, erre annyira örültek, hogy vulkán mód izzott a lelkesedés, és vizsgálni kezdték, mit kell tenni a közjó érdekében, a haza érdekében, 47 majd tisztújítás következett, ahol alispánként megerősítették Marics Tamást, helyettes alispánnak megválasztották Kotsi Horváth Istvánt, jegyzőnek Végh Pétert, aljegyzőnek Nedeczky Ferencet és Domonkost, szolgabíró lett Zlinszky Ignác, Mentler Zsigmond és Kazay István, alszolgabíró Nagy Ferenc, Rhabovszky Gáspár, Laksánszky Antal, Tóth Benedek és Kreskay úr. Esküdtek: Szép, Mohos, Kulifay, Barczal és Györky urak; főpénztárnok Andrassy Antal; alpénztárnokok Teklics Ferenc, Fekete András, Heyer Mátyás; számvevő Kolosváry úr, főügyész Kazay úr, alügyész Jankó István. A régi táblabírákat megerősítették, újonnan kinevezték: Schmidegg Tamás gróf, Pribék János Nepomuk, Végh Ignác, Kenizsey Antal, Vigyázó János, Szluha Antal, Cseh László, Kapuváry József, Vörös Ferenc, Szücs Péter, Salamon Ignác, Nemes Zsigmond, Horváth Ignác, Hollossy Ferenc, Salamon Ferenc, Kutassy, Hajos és Késmárky urakat. Ezután kinevezték az országgyűlési küldöttséget, aki a megye sérelmeit előadja, és a közjó előmozdítását szolgáló észrevételeiket előterjeszti. Mivel a szokott módon két követet kell küldenie Fejér megyének Budára, akik a köz- és magánjogban járatosak, hiteles és ékesszóló személyek, erre Marics Tamás alispánt és Nagy Ignác királyi táblabírót ítélték méltónak a rendek. 14-én nagy tömeg kíséretében indult útnak a koronaőrző bandérium, akiket 16-án a nádgrádiak követtek. Ez 33 nemes és válogatott személyből állt, élükön Prényi Imrével. Századosok Kiss Sándor és Nagy Ignác voltak. Főhelytartó lett: Zichy János gróf, Rudnyánszky János és Vörös Ferenc.

Erdélyből

A Nagyfejedelemség kormányzója, Bánffy György gróf Bécsből szerencsésen visszatérve ápr. 4-én Szebenben okozott megjelenésével szokatlan örömet. 48 II. Lipót kegyes szemmel néz erre a régióra, és a Magyar-Erdélyi Kancelláriából márc. 14-én a szebeni kormányzósághoz intézett leiratában minden jogot, privilégiumot, mentességet, melyeket oklevelek, törvények rögzítenek, megerősített, és az országgyűlést ez év augusztusára hívta össze. Révei Péter gróf, a kormányzóság politikai főigazgatója udvari tanácsossá neveztetett ki, e napokban költözik Ausztriába, Kemény Farkas gróf pedig az erdélyi rendek előjárójává tétetett. Udvarhely központbanl, Küküllő megyében e hó kezdetén minden német nyelvű doktornak ünnep lett, iskolaszünettel.

LITTERARIA

A humán tudományok katedrája üres: Pozsonyban, Zsolnán és Körmöcön. Július 21-én Pozsonyban pályázati megméretés lesz betöltésükre.

Fáradásunkat annyira szeretjük, hogy nem tűrjük, bárki más hasznot szakítson belőle. Most kaptunk a székesfehérvári gimnáziumból levelet, melyben ama művekről, melyek az elhunyt püspök halálára megjelentek, és melyekről minap megemlékeztünk, részletesebben értesülhetünk. Lírai köszöntések: *Praeses Magne Sacri Chori (Szent Kórus nagy Vezetője)*, *Holtnak Szavai*, *Szentelt Papi Sereg*. A magyar vers Benyák Bernát igazgató műve, a latin beszéd Schartzbauer Alex pálos

retorikaprofesszoré, és a *Quousque Cani Secula Nestoris* kezdetű óda, és a *Gyasz Versek* magyar verse, valamint a *Hát nints már Nagy Ignác* Virág Benedek pálos poétika professzoré.

EPHEMERIDES BUDENSES NO.7. 1790.április 23.

49 POLITICA

Magyarországról.

Buda. A legújabb királyi határozat szerint Mitterpacher Dániel cikádori apát, a pécsi székesegyház kántora és kanonokja, új partiumi püspöki tisztséggel gyarapodván, korábbi tanácsosi tisztségében a Helytartótanácsban megerősítetik. Kondé Miklós savniki apát, esztergomi kanonok és Pethő József drivasztói püspök, a pécsi székesegyház őre és kanonokja a Hétszemélyes Tábla tagjai lettek.

Milassin Miklós, akit II. József élete utolsó hónapjaiban nevezett ki székesfehérvári püspökké, 50 a Kapisztráni Szent János minorita rendtartományból, tábori főlelkész II. Lipót őfelsége és a római Kúria által is megerősített püspöki kinevezésében. Őt ápr. 20-án a Helytartótanács hivatalába helyezte.

A nagyobb korú árvák éves ellátást kapnak az új királyi ediktum szerint, a fiúk 20, a lányok 18 éves korukig, illetve ha előbb férjhez mennek, addig.

A külkereskedelmi díjakról a harmincadvámoknál az a határozat született, hogy a kereskedelemre kivetett külföldi díjak a rejtett behozatal miatt a kincstár kezébe kerülve további rendelkezésig alaposan őriztessenek.

Április végével a harmincadvám hivatal megszűnván, előíratott a harmincadvamosoknak, hogy minden iratukat május 1-jéig a Helytartótanács királyi kamarai ülésének rendelkezésére bocsássák.

Ápr. 16-a estéjén idén először Buda szerte az ég villámlott és mennydörgött.

Ungvár, ápr. 15. Sztárai és nagymihályi gróf Sztáray János Fülöp főispán elnökölt a március 19-i megyegyűlésen, mely március 8-án kezdődött, és a munkácsi kerület királyi biztosa, Rozenfeld András közzé tette a királyi leiratot az 1780 óta össze nem hívott országgyűlésről, felolvasták az országgyűlés kitűzésére vonatkozó oklevelet, mely a rendek azon határozata ellen szól, miszerint a földek felmérésének iratait el kell égetni, 51 ez ellen tiltakoztak, majd más ügyek tárgyalására tértek át, a leiratra válaszul. A tisztújító gyűlést ápr. 13-ára hívták össze, melynek az országnagyok, mindkét rítusú katolikus klérus és nemesség tömegeinek jelenlétében bacsinzki Bacsinzky András öméltósága, munkácsi görögkatolikus püspök és Sztáray Mihály gróf, Szabolcs megye főigazgatója emelték a fényét. A rendek szabad akaratából a következő személyeket választották meg: Szathmáry József alispán, Horváth Pál helyettes alispán, jegyzők: Karner László, Sztáray Kristóf gróf, Horváth György, Orosz Antal; főszolgabírók: Nemes Lőrinc, Bernáth Pál, Banóty József, Karner György, alszolgabírók: Pribék István, Buday István, Pribék József, Csatho Pál; esküdtek: Molnár László, Gulátsy Pál, Horváth László, Banóty József, Balogh János, Kolláth Ferenc, Both Ferenc, Kovács József; főpénztárnok: Krasznecz Sámuel; számvevő: Pongrácz Ferenc; alpénztárnok: Kondor Gábor, Pribék László, Csatho Adalbert, Thuránszky István; ügyészek: Horváth Mihály, Milecz Mátyás; levéltárnok: Eöry Mihály. Ápr. 14-én megválasztották az országgyűlési követeket: Ung alispánját, hivatalát távollétében Orosz Gáspár tanácsos tölti be napi 2 rhénes forintért.

Eger, ápr.16. Heves megye nemessége egyre több jelét tapasztalhatja a tekintetes egri püspök, főispánjuk atyai érzelmeinek. 52 Ápr. 12-én volt a tisztújítás, ahol Ő azt parancsolta, hogy vallásra tekintet nélkül, protestánsokat és katolikusokat egyenlő arányban jelöljenek a hivatalokra, sőt, jóváhagyta, hogy a protestáns Pongrácz úr a rendek előtt magyar nyelven a vallási gyűlölettel való felhagyásról beszéljen. Ez a keresztényi szeretet és tettetés nélküli vonzalom, mind a protestánsok szívére mély benyomást tett, ahogyan nyíltan ki is fejezték, a katolikus klérus jogainak védelmét ígérve azt ígérték, mindent megtesznek, hogy egész Magyarország megértse, hogy Heves megyében a lelkekben micsoda egység és testvéri szeretet uralkodik. Alispán lett: Fáy Bertalan. Alispán helyettes: Tarródy István, főpénztárnok: Malatinszky János, szolgabírák: Frater Pál, Borbély Mihály, Tarródy Bertalan, idősebb Steszél úr; alszolgabírók: Okolicsányi János, Radics Mihály, Hott Ferenc, Farkas úr; rendes jegyző: Pécsy Gábor; aljegyzők: Sághe János és Borbályi úr, ügyész: Radics János, alügyész: Záy Mátyás. Itt is meghozták a határozatot, hogy a telek-felmérési papírokból

máglyát rakjanak. Marschalkó László, az egri királyi gimnázium professzora, a pásztói ciszterci apátság papja a tanuló ifjúság érdekében kérelmezte a rendektől, hogy a szentségek tekintetében ne hagyják őket ennyire a saját szabadságukra. Végül országgyűlési követül választották Almássy Ignác udvari tanácsost és báró Podmaniczky urat, azzal a feltétellel, hogy emez nem mágnásként, hanem nemesi követként szerepel majd.

A királyi csapatok hadi helyzetéről és sikerességéről általában.

Nem méltán hízelgünk-e magunknak a török ellen indított 3. hadjárat sikere kapcsán? **53** Orsova a miénk: kiéhezve, a segítséget hiába várva megadta magát a Magyar Király győztes seregének e hó 16-án. A hírt Vartenseben seregének Durlach vezette ezredéből gróf Auersperg ezredes hozta, Budáb át ápr. 19-ére Bécsbe érkezvén. – Pálfi ezredének kiegészítésére 300 újonc ment Horvátországból. – Martini úr a székelyek ezredének alezredese ezrees lett, helyére Ernst úr főőrmeister került, akinek helyát az alőrmeister Mosa úr, az ő helyét pedig Kisfaludi százados töltötte be. – Sok keresztény család Hercegovinából, ahonnan a törökök zsarnokát elűzték, Montenegróba ment segítséget kérve.

Ausztriából.

Bécs. Királyi rendelet szerint azon egyházi, kulturális és alapítványi ügyek, melyeket II. József őfelsége az Udvari Bizottsághoz utalt, a Tekintetes Királyi Magyar-Erdélyi Kancelláriához tartoznak ezentúl.

Gróf Cajetan Sauer váci kántor és kanonok, aki a Bécsi Egyházi Bizottságban referendáriusként és tanácsosként ezidáig működött, királyi kegyből a nagyvárad nagyprépostságot címzetes püspöki ranggal együtt elnyerte, helyére Okolicsányi Imre esztergomi kanonok és ansariai püspök.

Ápr.18. reggel 7-kor a bécsi Lipótvároson átmasírozott **54** a magyar huszárok Vurmzer-ezrede. Mindenütt nagy tömeg fogadta a magyar hősokeket, Vivat Vurmzer! Vivat Vurmzeriani! – ezt kiabálták. A mi Breuner Károly grófunk, aki eddig Velencében volt rendkívüli szószóló, királyi akaratból rendkívüli követté neveztetett ki.

Európa többi országából.

Leopold király atyai kegyessége a belgák iránt, és a nagylelkű feltételek nem érnek célt, ahogyan Brabancia gyűléseinek a Flandriai rendekhez írt válasza mutatja: [szószertinti idézet, tartalma:] Megfigyeltük, hogy igen sűrűn járnak követek az előző rezsím által küldött levelekkel és más megbízatásokkal belgiumi tartományaink rendjeihez, azt gyanítjuk, hogy ezek a megbízatásuk leple alatt vizályt szítanak és szervezkednek, ezért kérjük a rendeket, hogy akik az előző uralkodó vagy II. Lipót, kormányzó, miniszterei aláírásával hoznak levelet, azokat tartsák fel, irataikat nézzék át, és ha szükséges, intézkedjenek, és ezt az információt minél gyorsabban terjesszék. Feltesszük, Őfelségeiknek, az előző kormányzóknak 1790. márc. 2-án írott levele Lipót magyar királynak, akkor még Toszkána nagyhercege csatolt emlékiratával átadattak. Figyelmeztetnünk kell, a rendek egyetértenek abban, **55** hogy mindkét irat közokirat, és nehogy kevésbé felvilágosodottaknál súlya miatt valamit tegyenek velük, vagy ellenségek számára csaletek legyen. Emlékezzenek erre, és minél gyorsabban értesítsenek minket.

Egyébként Brabantia rendjei minden rablást fejvesztéssel büntetnek, és 100 forint a büntetése annak a polgárnak, akik más polgárt fenyegettetni vagy megtámadtatni látnak, és nem segítenek neki. Rövid idő múlva eldől a belgák sorsa, akik ellen királyi parancsra sok magyar katonát is mozgósítottak. Hallottuk, hogy ellenük királyunk nevében Bécsben már készül egy manifesztum.

A Bolognán keresztül utazó Lipót őfelségéhez mantovai kérelmezők járultak, hogy Mantova polgárainak egyetértése alapján jogalkotásban és ítélkezésben függetleníttessenek Milánótól, és állítsa vissza Mantova régi jogi és törvényi státuszát.

Szicília királya megparancsolta, hogy ez év májusában a fővárosból Brundisium kikötőjébe vezető utat, és ami Appiába vezet, felújítsák, a királyi hadmérnököket a szükséges pénzzel is ellátta a hadiutak felújításához.

Márc. 13-án a genovai kikötőből számos katonával teli hadihajó ment Capri megerősítésére. Mások innen indultak Savona várának őrizetére. A genovai szenátus, látva, hogy Európa minden vidéke nagy háborúra készül, határaik megerősítéséről határoztak.

Váratlan dolog a moszkvaiak számára! Cederström báró főtiszt Károly svéd királlyal titkon hajóra szálltak, és váratlanul a Balti tenger partján lévő orosz erődöt megtámadták és elfoglalták. A zsákmány két nagy raktár: az egyikben ruházat, fegyverek, golyók, puska, a másikban 54000 liszttel teli tároló, 400 hajógerenda, 56 más faanyagok – ezeket elégette, 49 hasznavehetetlen ágyút visszaadott az oroszoknak. Ezután veszteség nélkül visszatértek. Stockholmban egy sajátos Zebergi-nyomtatványt olvasnak buzgón, címe: „Veszedelem, mely Európa politikai egyensúlyát fenyegeti”.

A törökök egyre hevesebben fegyverkeznek, amióta a poroszokkal szövetséget kötöttek. Ennek hat pontja van: 1. A szövetség védekezés és támadás esetén is érvényes. 2. A szövetséges Udvarok tartományait közösen akarják védelmezni. 3. A Krím visszaszerzését a berlini udvar minden erejével támogatja. 4. Ennek a szövetségnek a lengyelek is részesei. 5. Anglia és Hollandia legyen közvetítő, és dolgozza ki az alapot, melyet ha a bécsi és pétervári udvar elutasít, a porosz király az osztrákokkal és az oroszokkal háborút kezd. 6. Egyik fél sem köthet békét a másik tudta nélkül.

Bármit is próbálnak Berlinben, mégis sok francia, akik szerte Poroszországban vannak, arról kezdenek gondolkodni, vajon jelen állásban franciaországi nemzettársaik példájára nem fordíthatnák-e jobbra a sorsukat.

Szilézia is jelzi, hogy fontolgatja a cseh királynak való engedelmességet. A háborús idők felhői Berlinben gyülekeznek, és már 800 felfegyverzett porosz lovas ment át a mi részeinkre. Valóban kedvező előjáték!

LITTERARIA

Gabrielis Kolinovics Senqu. Chronicon Militaris Ordinis Equitum Templariorum: Nunc primum ex autographo desumsit; notis illustravit, de Patria, Vita, Fatis, et Scriptis Autoris commentatus est etc. Martin Georg Kovachich Senqu. AA. LL. et Phil. Doctor Ad Exc. Cons. Reg. Locumt. ab Indicibus rerum gestarum Sacratioris Tabularii Pestini litteris Trattnerianis. [Kolinovics Gábor Templomos lovagok hadi krónikája: elsőként kéziratból kiadta, jegyzetekkel ellátta, a szerző hazájáról, életéről, sorsáról és műveiről szóló jegyzetekkel ellátta Kovachich Márton György, a széptudományok és a filozófia doktora, és a Helytartótanács történeti levéltárosa, Trattner betűivel] – Ilyen témában latinul még nem jelent meg mű. Nagy figyelmet érdemelnek ezek a tudós jegyzetek, történeti anekdoták és a képek, melyekkel a tudós kiadó ellátta azokat. Ez lehet az oka, hogy rövid idő alatt minden példányt Magyarország, Erdély és Galícia szerte elkapkodtak.

EPHEMERIDES BUDENSES NO.8. 1790.április 27.

57 POLITICA

Magyarországról

Buda. Ma a Helytartótanács több, e hónapban a Királyság megyéihez és szabad királyi városaihoz intézett rendeletének összefoglalóját adjuk majd.

I. ápr.2. Ófelsége kegyesen megengedi, hogy a gottschee-iek szózott hallal Magyarországon és Erdélyben szabad kereskedelmet folytassanak.

II. ápr.9. 1. Az ország adminisztrációjára tartozó ügyek intézésében, minden egyházi és világi törvénykezési fórumra szétküldendő rendelkezésekben és utasításokban 58 ezentúl a latin nyelv használtassék. 2. Egyházi és oktatási ügyek intézése, mely eddig Bécsben az örökös tartományokkal egybevonatan udvari bizottságokban történt, a Magyar-Erdélyi Kancelláriához kerülni elrendeltetett, emellett a Helytartótanács ezen ügyeket bizottságonként előzetesen megvitatja és referálja majd. 3. A kamarai ügyeket minél gyorsabban, az ország hasznára kell intézni, a nádor irányítása alá tartoznak ezentúl, a pénzügyekben pedig a királyi fő- és alkincstárnok dönt, kamarai beleegyezéssel. A királyság közállapotára hatással lévő kamarai ügyekről a politikai törvényhozás dönt, bizottsági előkészítéssel. 4. Az 1786-ban létrehozott harmincadvámhivatal megszűnik, ügyeit kamarai egyetértéssel a Magyar Kamara intézi. 5. A városokkal és kerületekkel, törvényes működésüket visszaállítva, a helytartótanács által folyik a kapcsolattartás. 6. Miután ellenőriztetett az említett év rendeleteinek és utasításainak aláírása, bevezetendők. 7. A belső számvevő hivatal, mely eddig a bécsi ausztriai számvevőségnek volt alárendelve, ezután a Helytartótanács alá tartozik. 8. A főpapokból, főurakból és nemesekből álló Helytartótanács törvényes formájáról való gondoskodás céljából kerüljön bele az ország primása 2 püspökkel, és az elnöklő nádor mellett a főurakból és nemesekből annyi személy kerüljön ide, hogy a törvényes 22 tanácsos meglegyen. 9. Az alkotmány értelmében fog a tartományi bizottság működni, főigazgatója keresztseghi Csáky József gróf, aligazgatója Végh István belső tanácsos lesz.

III. ápr.13. a postákról, és a postajáratokról, valamint a stafétákról, hogy az országgyűlés ideje alatt különösen gyorsan és hathatósan működjenek. A postamesterek feladata, hogy megfelelő postai lovakról gondoskodjanak. Mivel sok ló táplálására nincs lehetőség, minden postaállomáson jelöljenek ki jobb lovakról gondoskodó adózókat, akik a postamesternek az utaztatásban, postajáratoknál és a stafétáknál, akiknek a lovak szokott fenntartási költségét rendesen meg kell fizetni. 59 Az országgyűlés alatti gyors utazás és kommunikáció érdekében a megyék látogassák meg a postahivatalokat, az alkalmatlan lovakat selejtezzék le, és megfelelő számban szerezzenek be alkalmasokat.

IV. ápr.16. a vármegyék szabályozásáról és korábbi törvényes státuszukba való visszahelyezésükről: 1. A személynöki és a pénztárnoki tisztség az 1785-ös normák szerint állíttasson vissza; az esküdtek, aljegyző és alügyész tisztsége visszaállíttassék, a hivatalnokok a szokott törvényi módon, a rendek szabad választásával állíttassanak; orvosok és sebészek csak olyan személyek lehessenek, akiket a hazai egyetem levizsgáztatott és alkalmasnak talált. 2. A régi, május 1-től érvényét vesztes, és az új szabályozás kezelése érdekében az alispánok működésének színhelye a megyei kúria (ítélőszék), a szolgabíráké a saját járásuk. A jobbágyfelszabadítási és úrbéri ügyek, a nemesség tövényesítése és a politikai vétségekkel kapcsolatos ügyek a törvényszékekhez (sedria) kerülnek. 4. Az adószedői számadás életbelépésével elrendeltetik, hogy a havi naplók és a számadói hivatal közvetlen cenzúrája megszűnnek, helyükbe a régi törvényes rendet, a rendi bizottságok általi éves elszámolást állítják vissza, amit a helytartótanácsnak is megküldenek. 5. A cenzori listák fölöslegessé válva megszűnnek. 6. Az iratok Helytartótanácsnak való beszolgáltatása alól minden megye felmentetik. 7. Ófelsége határozata szerint a hadiadó, mely eddig a megyei hivatalnokok fizetésétől függött, febr. 1-jétől megszűnik, és aki már azóta befizette, kártalaníttatik.

V. ápr. 17. minden szabad királyi városhoz: 1. A személynök, aki ősi szokás szerint az igazságszolgáltatás élén fog állni azon városokban, ahol ez hasznosabbnak látszik, a többiben pedig

marad az eddigi állapot. Királyi biztosokat nevez ki a helytartótanács a városi magisztrátusok helyreállítására, rajtuk áll annak minél hamarabbi időpontjának kijelölése és ellenőrzése. 2. Őfelsége úgy kívánja, hogy a tisztújítás a városok szabad választása révén történjen, és minden pártoskodás enélkül, ezért minden polgár, vallásra tekintet nélkül, érdemei és jelleme alapján terjesztessen fel és vizsgálta, 60 ügyeljen arra a királyi biztos, nehogy egyes valláshoz tartozók nagyon túlsúlyba kerüljenek más vallásúakhoz képest. Ahol pedig a városi előjogok megszabják, egy-egy vallásból hány tisztviselőt kell választani, ott ez betartandó, amíg egy jövőbeni országgyűlés ezt a vallási tolerancia nevében nem rendezi. 3. A biztosok által kiválasztott személyek vesznek részt a tisztújításon, akiket ezek közül a polgárok kiválasztanak, a helytartótanács elé kell terjeszteni, és hivataluktól nem lehet megfosztani őket. 4. A helytartótanáccsal folyamatos kommunikációban legyen minden város, és okleveleit pontosan szolgálta. 5. A cenzori listák megszűnnek, és a fizetésekből levont hadiadó febr. 1-jei hatállyal eltöröltetik, aki befizette, kártalanított. 6. A kincstári ügyek, számadási naplók, az adószedő és a kamarások közötti kölcsönös kapcsolat továbbra is megmarad. 7. Az árvasági ügyek újra visszakerülnek a helytartótanácsához. 8. A közalapítványból való pénzkivétel a továbbiakban nem lehetséges. 9. A só-, dohány-, vaj- és gyertyaeladás haszonkönyve és az új királyi rendeletekben szabályozott borkimérés, amíg nincs róluk országgyűlési határozat, jelen állapotban maradnak. 10. A tisztújítások a privilégiumoknak megfelelően tartassanak, a végzések a magyar udvari kancelláriához kerülnek, majd a helytartótanácsához. 11. A városi hivatalnokok nyugdíjazása a korábbi állapotba kerül, és az 1787-es rendelet értelmében fizetésüket életük végéig megkapják.

VI. ápr. 20. az árvák tőkéjének pénztára kapcsán: 1. azon árváknak, akiknek tőkéje a hitelpénztárnál van, vagy a jövőben önként itt helyezik el, 5 százalék kamat jár. 2. Ha a háborúnak vége, nemcsak a törvényes kort elérő árváknak, de másoknak is, akiknek gyámjuk kívánja, más pénztárnál elhelyezett pénze visszafizettetik, és a jövőben törvényes keretek között szabadon másutt is elhelyezhető. 3. A pénztár kötelezettségeit a kamattal együtt jóváírta, és a tőkét, ha máshol akarják elhelyezni, a háború végeztével helyreállítja.

(Ezen rendeleteket, amennyire lehetett, az eredeti kifejezésekkel közöltük – 61 ezt azért jelezzük, nehogy a cenzor hibás latinságért felelősségre vonjon minket.)

A Királyi Kúria törvényes formáját visszaadta Őfelsége, a táblabírók száma és rendszere visszaállítatik. A hétszemélyes táblán élén továbbra is az ország primása, a kalocsai érsek fog állni két, általunk már mgenevezett püspökkel, az országbíró és a királyi tárnokmester, Sigray gróf és Brunsvik gróf, és három báró: Ráday, Majthenyi, Ságy. A nemesek közül mindenki, akik eddig a Törvényszéknél tanácsosi rangban dolgoztak, a régi törvényes fizetésükkel.

A királyi ítélőtábla elnöke Ürményi József személynök, a prelátusok: Görgey Márton esztergomi és Rosos Pál veszprémi kanonok. Tiszteletbeli tagként a bárók közül Őfelsége kinevezte Almásy Pált és Révay bárót. Ítélmesterek: Kornis, Német és Atzél urak. Mindenki más a szokott tisztségében marad, kivéve Kéllér Zsigmondot.

Nagybecskerek, ápr.17. Batthyány János gróf, Torontál megye főispánja Nagybecskerekeken ápr. 15-én vezette a tisztújító megyegyűlést. A megválasztottak: alispán Herselendy József, helyettes alispán Márffy József, jegyző Keresztury István, első aljegyző Nagy Miklós, második aljegyző Duka Konstantin, szolgabírók Szöllösy Gáspár, Ladányi Gáspár, Buday József, Sántha István, alszolgabírók Vörös János, Adamovich Ignác, Czintula János, Nagy Antal, esküdtek Tersztyánszky Péter, Maior Sándor, Szentivanyi János, Bogma János, Gombocz úr, Oexl Jakab, ügyész Hamar Péter és Blaho Pál, számvevő Pálffy Imre, biztosok Vörös Sándor, Nagy István, Prieszel Antal, Turoczy urak. A régi táblabírákat megerősítették, az úja: Deschau József kamarai helytartó, Lázár János, Hamar Péter, Endrödy és Urbanovich urak, az utóbbi főadószedő lett, továbbá Karátsonyi Lázár, Kiss Ágoston, idősebb Oexl úr, Baltazat Rafael, Simony András, Koczó János, Chapó János kamarai ügyész, Nikolitz János.

Nagykároly, ápr.18. E hó 12-én kezdődött a megyegyűlés, 9 órakor a piaristák templomában, Károlyi Antal nyitotta meg, és Te Deumot énekeltek a korona visszahozataláért hálából. A Tiszántúlról hatalmas tömeg nemes jött össze, fényes ruhákban. A főispán előtt a templomba menet 50 lovas, majd a két hintó 62 ment, ezek vitték a főispánt és az ifjabb grófit. Részben előttük,

részben körülöttük ment nagy csapat szolga és kisebb hivatalnok. Utánuk az utcákat teljesen ellepő tömeg. Szentmise után ugyanezen rendben visszatértek a gyűlés helyszínére, ahol felolvasták az előző megyegyűlés végzéseit. A főispán szép magyar szónoklattal üdvözölte a rendeket, akit az asztalnál ülők közül többen köszöntöttek. Kedves látvány volt, ahogyan a tömeg örvend e vidék atyja és gondviselője visszatértén. Munka végeztével ebéddel vendégelte a főispán több helyütt a nemességet. Következő nap tisztújítás volt, alispán Liby Károly, aki korábban Biharban töltötte be ezt a tisztséget eredményesen, helyettes alispán Cseh Ferenc, mindkettő hazaszerető és népszerű a szatmári nemességnél, jegyző Gáspár Pál, és a többi tisztséget is méltó férfiak nyerték el. A választás után, mivel a tömeget nem bírta befogadni a megyeháza, több helyütt adott vacsorát a főispán. Nemcsak nevesebbeknek, hanem minden nemesnek, kb. 500 főt látott vendégül. A palotában a tömegben a neves latin költő, Hannulik János Krizosztom, professzor emeritus, a római Arcadia akadémia tagja, a Hessen-Homburgi Tudós Társaság tagja, a Károlyiak udvari költője olvasta fel a főispánhoz írt énekét, aztán egy másikat a tisztújításról, mindkettőt ki fogja adni nyomtatásban. Milyen tetszéssel? bármely tiszántúli lovag, aki ott volt, megmondhatja. Harmadik és negyedik napon határoztak a bandériumról, amit maga az ifjabb gróf, Károlyi József fog vezetni. E napokon is kitűnő ebédet adott a főispán, aki a bandériumból 20 nemes kiállítását vállalta magára, az ifjú gróf pedig 32 főnek ígért párducbőrt., határoztak az öltözetről és a felszerelésről, amit a szatmári bandérium viselni fog, ehhez csatlakozik az ugocsi, beregi és máramarosi csapat, ugyanazon öltözetben. Megemlítendő, hogy a tisztújításkor a táblabírák közül Károlyi József gróft, a főispán fiát is megválasztották, hasonlóképp Staremburg gróft, és Henyei udvari káplánt. Itt már minden magyar, még a nők is levetették az idegen viseletet, és Szilágy megye keresi az ősi magyar joghoz való visszatérést. Követeket küldött ez a megye, hogy ezt a kérésüket a szatmáriak is támogassák a leendő országgyűlésen. Öltözékük hazai, szemet gyönyörködtető, és a követeléssel egyetérthet a haza minden polgára.

Mohács, ápr.21. Baranya megyében Csibogád falu mellett rablók garázdálkodnak, éjjel a szőlőhegyeken a borospincéket látogatják, nagy riadalmat okozva. Húsvét 2. napján Baranyaváron a postamester 300 rhénes forinttal kifosztatott, és éjjel az istállóban két szolgája és a gazdasszonya megfojtotta. A két legjobb lóra pattanva a két szolga megpróbált átkelni a Dráván, de nem sikerült, másik ösvényre tértek, majd amikor ebédet készítettek, az egyik a lopott pisztolyt túltöltve 4 ujját vesztette. Az üldözésükre küldött megyei zsandárok közben közeledtek, ezt észrevéve, elmenekültek. Ugyanitt más gyilkosok egy falusit ágylábbal összeverték, és a széna közé süllyesztették. Az asszonyt ugyanúgy, kantárral megfojtották, majdnem mezítelenül hagyták ott. A házban másutt alvó hét ember semmit sem vett észre hajnalig. Görcsin falutól nem messze éjszaka a molnárt feleségével és gyermekével hasonló kegyetlenséggel megöltek ápr.8-án, elvitték 100 rhénes forintját. A többi gyerekük a padlón feküdt, a rémülettől megnémulva, hogy életüket mentsék, csendben végigremegték a rémtettet, a gyilkosok arcát megjegyezték, másnap a szolgabírónak leírták, aki egyenként elfogatta őket. Az a hír járja, hogy ezek a kegyetlen és veszedelmes banditák az erdőben szerte egy nagy csoportot alkotnak. – Ápr.11. a Baranya megyei tisztújítás után Végh Péter királyi tárnokmester a pécsi püspökkel Mohácson ebédelt, majd Nádasdra indult, innen siet majd vissza Budára.

Hovátországból.

A horvát báni tisztséget Ófelsége Erdödy János grófra, királyi kamarásra és tábornagra ruházta, akit egyszersmind tényleges titkos államtanácsosi ranggal is kitüntetett. Ápr. 18-án Bécsben a gróf letette az esküt.

A báni horvát tábla jogaiba visszahelyeztetett, ítélobírái: Sermage és Voikffy grófok, Pullay Antal zágrábi kanonok, a nemességből Kannotay, Dollovacz és Tiszapatak urak. Az albán és a főjegyző is kineveztetik hamarosan. Az ítélobírák elnöke Pászthory Sándor udvari 64 királyi tanácsos. Az ítélobírák: Plepelic, Bedekovics, Lukauský, Petrovich urak. Létszámon fölül még ketten: Luketich és Koreich urak.

Erdélyből.

Szeben, ápr.15. A Gyulafehérváron őrzött fegyvertárat a Havasalföldön állomásozó magyar sereghez szállították. Ápr.6. Földrengés Szebenben, nagy rémület, több fal megreped, egy ház sem omlik össze.

Ausztriából.

Bécsben minden plébánián, a belvárosiakban és az elővárosiakban is nyilvánosan kihelyezett imádság és kérések és könyörgések II. Lipót Őfelségéért a Királyok Királyához. A fővárosi plébánián Migazzi bíboros e napon nagy ünnepélyességgel misézett, és hogy ez így legyen egész Ausztriában, elrendeltetett.

Hogy a nemesi testőr csapár hatvanas létszáma minél előbb beteljék, Őfelsége a helytartótanács közvetítésével felkéri azon magyar megyéket, akik még nem adtak testőrt, és nem jelöltek senkit eddig, hogy megfelelő jelöltet állítsanak, a jelölteket Bécsbe küldjék, hogy a rektor választhasson közülük, hogy ők a közelgő országgyűlésre már az felkészülten érkezhessenek az udvarral együtt.

Itáliából.

Róma. Ápr.5. A trieri érsek és választófejedelem reményt kelt arra, hogy nem csatlakozik a másik három német érsekhez, akik megkísérlik maguknak olyan előjogokat kivívni, melyeket eddig semmilyen egyházi előjáró, még maga a pápa sem bírt ezidáig. Ki nem ismeri az emsi gyűlést? Ki nem látta azon művek sokaságát, melyek ezidőtájt egész Európában a római kúria ellen jelentek meg? És ki ne ismerné a német püspökök leveleit Őszentségéhez? Kinek nem ismert, hogy a regensburgi gyűlésben ezen püspökök megtámadták a pápai követeket, és ki akarták űzni őket német földről. Mikor pedig megérkezett a pápai válasz nyomtatásban, a trieri érsek parancsba adta a II. formula szerinti engedelmisséget, majd Őszentsége lábaihoz járult, és a Szentszékhez való hűségét bizonyította, kérte Őszentságát, hogy kegyesen hozza helyre, amit elrontott, különösen a házassági diszpenzációk kapcsán.

Litteraria – másutt

EPHEMERIDES BUDENSES NO.9. 1790.április 30.

65 POLITICA

MAGYARORSZÁGRÓL

Buda.

Több megye és Pest városa kérelmezte Ófelségénél, hogy a királyi kúria székhelyét Budáról a régi helyére, Pestre helyezze, amit Ófelsége az országgyűlés akaratára bízott, amint a helytartótanács az ápr.20-i budai értesítésében jelezte.

Bevezették a statáriális bíróságot a rablók ellen.

66 A körmöci arany árfolyama visszaállt a régi stabil rendjébe.

Mind a privát családi, mind a templomokban elhelyezett nyilvános kripták végül fennmaradhatnak, fenntartva a rongálás elleni óvintézkedéseket, úgymint hogy a templomon kívülről lehessen bejutni, minden sírhely a holttest behelyezése után falazzassék el, stb.

Ófelsége kegyes határozata szerint a katonai nemesi felkelésben az általános összeírás mértéke az 1784-eshez igazodják, és ezután népességösszeírást e céllal a megyék és kerületek készíttessenek, ahogy régen, és az így elkészült táblázatot a Helytartótanácsnak évente felküldjék.

Amíg sz országgyűlés Ófelségével egyetértve alkalmasabban nem intézkedik, az úrbéri ügyeket ne csak az alispán felügyelje, hanem az uradalmi törvényszékeken is intézzék ezen ügyeket a korábbi törvényes rend szerint, és a büntetést ne a pátensek, hanem az ország törvényei alapján mondják ki.

Heves megye minapi felirata Ófelsége II. Lipót apostoli magyar királynak [szó szerinti idézet, tartalma:] Gyászolunk, **67** mert II. József úgy hunyt el, hogy sem országgyűlést nem hívott össze, sem koronázási diplomát, koronázást, koronázási esküt nem tett, rendeletei nem törvényesek, ugyanakkor vigasztal, hogy Ófelsége nádorválasztással, koronázási diplomával, koronázással és esküvel kívánja megkezdeni uralkodását. Ófelsége kiváló uralkodónak ígérkezik, ahogyan jelmondata (A királyok kincsa alattvalóik szíve) is mutatja, ugyanakkor az országot II. József uralkodása alatt akkora sebek érték, hogy a mostani országgyűlésen az új uralkodónak deklarálni kell az ország jogait, az országgyűlésnek meg kell erősíteni az uralkodóház öröklésrendjét, az ország jogait és polgárai biztonságát új intézkedésekkel kell szavatolni. **68** Mivel maga a koronázás a koronázási diploma cikkelyeitől függ, annak időpontját nem a leendő király, hanem az országgyűlés határozza meg. Ezeket kérjük, jogosan.

Eger, 1790. ápr.12-i megyegyűlés,

Szolnokkal egyesült Heves megye nemesi közössége

Szombathely. Ápr.22. Vas megye megyegyűlése Szombathelyen ápr.14-én kezdődött. Felvonulás, élén három nemesi lovascsapattal, tömeg, magyaros pompa, magyaros ruhák, Sorok püspöki majortól éljenző tömeg az utcákon, elől a primás, utána más prelátusok, grófok, bárók, előbb a bazilikában a Szentlélek kegyéért imádkoztak, kürtök, harsonák, ágyúdörgés közepette átvonultak a megyeházára, megválasztották Vas megye főispánjává Batthyány Lajos herceget, nagy nehézségekkel, nézetkülönbségekkel lezajlott a tisztújítás, Boros Ferenc lett az alispán, helyettese Vajda úr.

Ugyanezen megyében Nadasdon ápr.13-án két evangélikus vallású személyt rablók megöltek, egyet félholra vertek, nem tud beszélni, nem emlékszik a rablókra. Két embert elfogtak, de nincs rájuk bizonyítva az eset.

Miskolc. ápr.24. Székhelyi Majláth József gróf, királyi udvari alkancellár, királyi főpalotamester és Borsod megye főispánja orczy Orczy Lászlóval, Abaúj vármegye főispánjával ápr.10-én Csabense földjére ment, és a küldöttek, valamint a koronaőrésre szánt bandérium által üdvözöltettek, egész Miskolc örvendett, ágyúdörgések közepette az előbbit Ragályi József alispán, az utóbbit a jegyző köszöntötte. Amikor belépett a vármegyeházára, a főispánt újból köszöntötte az alispán és a többi nemes, kegyesen válaszolt. Ápr.12-én a királyi küldött, az említett báró Borsod

megye főispánját beiktatta, majd ő közel 100 főt vendéglát meg. 16-án tisztújítás, alispán Ragályi József, helyettese Melczér László megerősített, jegyző Ragályi István, aljegyző Talián Ignác és Eötvös Miklós, főpénztárnok Kiss József, számvevő Péchy Gábor, ügyész Bükk György és Balogh Ferenc, a Miskolci járás szolgabírája Ováry Miklós, az egrié Okolicsányi Antal, a szentpéterie Böller József, a szendrővie Okolicsányi János, a többi hivatalt is alkalmas férfiakkal töltötték be. 70

Horvátországból.

Azt a királyi szabályozást, melynek alapján bárki, még nemes személyek is a zágrábi sánkra vagy az eszéki hídra vezényelhető, mintegy a visszavett utak őrzésére, rögvést hatályon kívül helyezte Őfelsége.

Szerbiából.

Orsova megadásáról ápr.20-án Belgrádból feladott levelében egyik informátorunk így ír: Ápr.11-án megkezdtek az orsovai törökök a megadási tárgyalást, kikötötték, hogy ágyúikkal és fegyvereikkel együtt távozhassanak, amit miután elutasítottak, mindössze 4 ágyú elvitelét kérték. Wartensleben generális engedett, amit a fővezér, Coburg herceg Auersperg ezredes által megküldött beleegyezése követett. 17-én vonultak ki a törökök, a többi ágyút hátrahagyva, alapfegyverzetben. Kértek egy írásos igazolást arról a vezéreinktől, hogy hősiessé védekeztek, és szükségszerű volt a vár feladása, hogy Kostantinápolyban a díványnak eleget tegyenek. Kérdezhetné valaki, elszánt katonáink ezalatt csak a lábukat pihentették? nem, már Vidint vették ostromgyűrűbe, és annak külvárosát már felégették. Van remény, hogy hamarosan Vidin tornyán királyi zászlónk és a magyar kettőskereszt ékeskedik. Ápr.17. Pest és Buda közötti hajóhidat többször meg kellett nyitni, hogy az a sok nagy hajó, melyeken suevus falusi családok sokasága, Belgrádba mennek, hogy az általunk visszaszerzett, néptelen vidékeket Szerbiában megműveljék és benépesítsék.

Galíciából.

Egy közhivatalban lévő férfiútól két levelet is kaptunk, egyet Szepesvárról, a másikat Lembergől, 71 melyekben sok mindent leír Galícia rendjeinek tanácskozásairól és döntéseiről államuk felvirágoztatására. Ezeknek legtöbbjét közöljük. Ápr.13. Lemberg két tanácsnokát Bécsbe rendelték azon követelések miatt, melyeket előző hónapban három követük terjesztett Őfelsége elé a rendek nevében, melyek lényege, hogy Galíciát és Lodomériát csatolja a Magyar Koronához. 1772-ben Mária Terézia ígérete szerint ez a jog megilleti őket. Ami a kormányformát illeti, a magyart követelik, és hogy a tisztségeket csak lengyelek vagy magyarok, akik lengyelül vagy szlávul is tudnak, tölthetik be. Lipót Őfelsége egyik fia folyamatosan Lembergben székeljen, és nádori jogkörrel bírjon. A bűnügyeket és bírósági ügyeket az ország ősi törvényei szerint intézzék. A politikai ügyek a Magyar Helytartótanácsba kerüljenek. A királyi és az állami kincstár különüljön el. A magyar és galíciai csapatok kivételével más katonaság ne állomásozzon az országban, az előbbieket viseljenek gondot a közbiztonságra is. A dohány, bor és egyéb termékek Magyarországból Galíciába irányuló kereskedelme legyen vámmentes, magánszemélyek is kereskedhessenek, kivéve a zsidókat. A nagyobb hivatalokra a rendek joga legyen három jelöltet állítani, közülük válasszon az uralkodó. Néhány tanácsost delegálnak a magyar helytartótanácsba és a magyar udvari kancelláriában Galícia és Lodoméria egy alkancellárral képviseltetné magát. A magyar országgyűlésben legyen ülésük és szavazatuk, és ugyanazon jogokkal rendelkezzenek, mint a Magyar Korona többi országai. 72 A helytartónak ápr.26-ára királyi parancsra Bécsben kell lennie. Új önkéntescsapat alakult ab Adonel gróf vezényletével, gyalogosok és lovasok, magyar bakancsot, lábvédőt és mellvédőt hordanak. A klérus követeléseiről másutt.

Svédországból.

Gusztáv király március végi levele Stockholm népéhez [szó szerinti idézet, tartalma]:

Üdvözlését küldi. Az uralkodás gondjai közben a nép szeretetének jelei a legnagyobb öröme. Ezt akarja viszonzni, mikor egyes delíriumban lévő népek a királyi hatalom ellen törnek, és

fenyegetik a törvényes rendet, és hihetelen dolgokat művelnek fejedelmeikkel, e felvilágosodott század józan okosságával és a jó erkölccsel szembefordulva. Örömmel látja, hogy ez itt nem így van. Két esztendeje, hogy megvédte a nép a királyi házat és a fővárost, minden erejével. (Folytatjuk.)

APPENDIX EPHEMERIDUM BUDENSIIUM NO.9. 1790.április 30.

73 Mivel Őfelsége rendeleteinek korábbi számokban való ismertetése miatt sok dolog kimaradt, olvasóinkkal ezeket összegyűjtve ismertetjük, ahogyan előzetes nunciumunkban is ígértük, hogy a fontosabb rendeleteket teljes terjedelmükben ismertetjük. Úgy döntöttünk, hogy ma ezt tesszük.

EGYHÁZI ÉS VALLÁSI RENDELETEK

I. Ápr.20. főbb pontjai: 1. A plébániák szabályozása a püspökök tanácsára és a rendek ítéletére bízatik, erről, és a szerzetesrendek visszaállításáról, a plébániai alapítványról az országgyűlés dönt. 2. A szerzetesi és egyházi javak eladása, elidegenítése és lerombolása felfüggesztetik, a püspököknek a korábban közhasználatra átadott kápolnákat és templomokat adják vissza, amelyeket megszentelték, szenteljük fel újra. **74** 3. A központi szemináriumok szabályozása és a vidékiek eltörlése kapcsán Őfelsége elfogadta, hogy a kispapokat ott neveljék, ahol a feltételek leginkább adottak. De az átrendezés ne a tanév közben legyen. 4. Mivel sok intézménynek volt korábban kegyes célokat szolgáló privát alapítványa, s ezek egy részét vagy a közalapítványba olvasztották, vagy magánszemélyeknél helyezték ki, Őfelsége elrendelte visszaszolgáltatásukat eredeti tulajdonosuknak, rendeknek vagy káptalanoknak. Mivel most az államkincstár nagyon megterheli a háború, nem a tőkét adják vissza, hanem 5 százalékos kamatot adnak, és magánszemélyeknél is, ha jól van kihelyezve a tőke, ott hagyható. 5. Azokat a jövedelmeket, amelyeket kanonoktól, egyéb egyházi személyektől elvettek 1780 után, az iskolafelügyelőknél szánt adományok céljából többek között, visszaadassanak. Ezek május elejétől már kifizetésre kerülnek, az ezeket felügyelő személyek is visszanyerik posztjukat, a végső felügyelet a jelölések esetében is a Helytartótanács. 6. Az időközi jövedelmek, melyek nem tartoznak a kincstár jogkörébe, melyeket az egyházmegyék és káptalanok saját jogkörben adnak és kezelnek, felszabadíthatnak és visszaadhatnak. 7. A százalékos hányadrész (tized) befizetése a katolikus klérusnak a királyság alaptörvényeiben is benne van, ez a hagyományos módon visszaállítatik. 8. A püspöki nemesi birtokok tekintetében a feudális privilégiumok az insurrekciós kötelezettséggel együtt a korábbi rend szerint visszaállítatnak. 9. A vidéki papság örökösödését már szabályozta Őfelsége febr.9-i rendelete, visszaállította a hagyományos rendszert, **76** az 1780 után kibocsájtott rendeletek ezügyben érvényüket veszítették. 10. A plébánosi kinevezésekre vonatkozó királyi rendszabás a következő országgyűlésig megőrzendő, azzal, hogy a magánszemélyek tulajdonában lévő plébániáknál a pályázók közül a patrónus választhat.

II. Ápr.20. A házasságok szentesítésének 1786-os szabályozását illetően: az ügyeket, melyeket eddig ennek alapján tárgyaltak a törvényszékeken, már felülvizsgálták, és azon elítelt házasságok, melyek katolikus és görögkatolikus és görögkeleti felek között kötöttek, elismertertessenek. A toleranciarendelet protestánsokra vonatkozó passzusai az országgyűlés ezügyben való határozatáig érvényben maradnak. 2. 1787.júl.3-i rendelet, mely elrendelte, hogy büntetőjogi bíró vétkes egyházi személyeket is letartóztathasson és őrizetbe vehessen, és ellenük az előírt módon eljárasson, eltöröltetett. A 3., 4. pont civilekre vonatkozik. 5. Az 1787. márc.1-jei rendelet, hogy az államellenes bűnöket elkövetőket fel kell az egyháziaknak jelenteni a felsőbbségnek, szintén érvénytelen. 6. pont is világiakat érint. 7. Az 1788. dec.9-i rendelet, miszerint a lelkek gondozását végző (gyóntató) szerzetes mind személyes, mind polgári perekben a bírónak engedelmességgel tartozik, végül 8. hogy az egyházi emberek **77** minden esetben, következképp büntetőügyekben is a világi bíró kívánságára vallomást tenni kötelesek, eltöröltetik.

III. Ápr.20. A keresztény toleranciát elősegítő előző kormányzat alatti döntések tekintetében Őfelsége megvárja az országgyűlésen a rendek szavazatát.

LITTERARIA

I. Ápr.20. Az előző kormányzat alkotmányellenes rendelkezései között volt a konviktusok felszámolása, ezért Őfelsége alattvalói boldogságának előmozdítására elhatározta, hogy a Helytartótanács által elébe terjesztendő, megszüntetett konviktusokat visszaállíttatja.

II.Ápr.20. Az átfogó, ifjúság épülését szolgáló tanügyi szabályozás elkészültéig néhány dolgot e tárgyban haladéktalanul szabályozni kell Őfelsége szerint. 1. A tanulmányi és a stipendium (ösztöndíj) alap tőkéi, Őfelsége nyilvános alapokra vonatkozó intézkedése szerint, amennyiben magánszemélyeknél maradnak kihelyezve, a továbbiakban nem képeznek közalapot, azaz bevételük odairányítása nem történhet meg, biztonságukra ügyelni kell. **78** A kamat megadásáról gondoskodni kell, jelenleg az 5 százalék, ahogyan a többi közalapítványnál is. 2. Tandíj megadása a gimnáziumokban, akadémiákban és az egyetemen a múlt hónap, márc.1-jéig érvényes, és a jövőben eltöröltetik, aki ezen túl befizetett, visszafizettetik, amit pedig a tanév elejétől február végéig beszedtek, a következő évben az arra érdemes tanulók között kiosztassák. Az iskolák fűtéséről, mivel eddig a tanulmányi alapból történt, ez megszűnvn, újra a régi módon kell gondoskodni. 3. AZ előző kormányzat alatt működő tankerületi igazgatók működésükben legyenek összhangban a vármegyék működésével és hagyományaival, és ne lépják túl hatáskörüket. A pesti, pécsi és kassai tankerületekben a nemzetiségi iskolák vizitátorai május 1-jével el lesznek bocsájtva. Mivel a népiskolák valóban segítették a nép művelődését, a királyi inspektorok ezeket fenntartva, felügyelik a továbbiakban működésüket. 4. Mivel a közügyekben visszaállított a latin nyelv, szükségtelen, hogy a katedrákon és az iskolákban csak németül tudó oktatók és igazgatók legyenek. Akiket tehát a német nyelvben való járatlansága miatt bocsájtottak el eme tisztségéből, visszanyerik azt. 5. A magasabb iskolákban, az akadémiákon és az egyetemen az előadásokat latinul tartsák, ez legyen a tankönyvek nyelve is. 6. A gimnáziumokban latinul tanítsanak, az alsóbb iskolákban a latin hordozónyelveként az iskolamesterek ne a németet, hanem az anyanyelvet, mely az iskolások többségénél a magyar, melyet Őfelsége **79** az egész országban terjeszteni akar, használják. Ezt Őfelsége a következő tanévben részletesen szabályozza majd, a könyvek tekintetében is. 7. Az alapfokú oktatásban nem kívánja korlátozni az anyanyelvű oktatást Őfelsége, és kívánja, hogy a magyar nyelvre, mely a királyság anyanyelvének számít, különös tekintettel legyenek, művelésére, terjesztésére, különösen ahol most többnyelvűség van, gondot fordítsanak. 8. A német nyelv tanulását nem akarja kényszeríteni Őfelsége, de hasznosnak tartja, ha a városokban a nemzetiségi iskolákban lehetőség van megtanulni azt. 9. Ami a tanításmódszertant illeti: ezt Őfelsége nem kívánja megszabni, az intézményekre bízta. Nem kell tehát ezért a tanítóknak előzetes képzésre járnia, sem a protestáns tanítóknak megtanulni egy más, központi módszertant. Új iskola esetén a földesúr vagy a városi testület dönt erről. Általánosságban viszont követni kell az 1777. szept.9-i Ratio Edicationist. 10. A pozsonyi, pécsi és kassai tankerületekben bevezetett 20 krajcáros büntetés, melyet a gyermeküket iskolába nem küldő szülőkre kiróttak, eltöröltetik, illetve a megyékre bíztatik, kirónak-e illet, és milyen összegben – a lényeg, hogy ezzel rávegyék a szülőket gyermekük iskoláztatására, legalább az írás, olvasás, alapvető számtan szintjén. **80**

Physikalische Erdbeschreibung von Ludwig Mitterpacher, ordentl. Lehrer der Naturgeschichte, phys. Erdbeschreibung und Technologie, auf der Hungarischen Universität.

1789-ben, nyolcadrét, a bécsi Waplernél nyomtatott kötet. Németül jelent meg, mivel akkor ez volt az oktatás nyelve. Bár ebben a témában vannak jeles összefoglalások, pl. Bergmann Geographia physica-ja, a szerző nem tartotta fölöslegesnek a rendszerezést, mivel vannak fel nem fedezett dolgok, illetve egyes szempontokat a saját nézőpontjához igazít. A mű kétszer húsz paragrafusra van osztva, először földünk jelenlegi felszínét mutatja be, majd mindezt részleteiben, végül pedig a változásokat és a változások okait. A legfontosabbnak a hegyek és egyéb felszíni alakulat belső struktúráját tartja, melynek ismerete nélkül nem érthetőek azok változásai sem, ezért ezeket bőségesen tárgyalja. Kimutatja, hogy a hegyek nem egységes masszából vannak, hanem sokszor vízszintes rétegekből, illetve hajlott rétegekből állnak. Amit általában tagadnak, lehetségesnek tartja, hogy ti. agyagos, meszes és gránit rétegek felváltva egymáson fekszenek stb. Ebből következik, hogy nincs értelme az új – ősi megkülönböztetésnek, és régi kövületeket nemcsak a felszínen, hanem a felszín alatti rétegek is tartalmazhatják. A hegység keletkezési idejének megbecslése nehéz, de

korábbi időszak ez, mint gondolták, a kőületek és a földtani változások nyomai alapján. Amíg a későbbi változások, pl. Noé özönvize, földrengések stb. nincsenek részletesen felderítve, nem lehet a föld eredeti felszínét rekonstruálni. Bölcsen zárja a szerző: hogy ti. a végső határ annak a földfelszínnek a megismerése, melyet a Teremtő a növényeknek és állatoknak adott, ezen túl minden csak sötétség.

EPHEMERIDES BUDENSES NO.10. 1790.MÁJUS 3.

73 POLITICA

Magyarországról.

Budáról. A Helytartótanács rendelete alapján a törvénykezési ügyek az 1780-as állapotra való visszaállítása márc.5-től részletesen megmagyaráztatik, és minden megyének, hivatalnak, városnak megküldetett. A közokiratok a távoli Szent Benedek és Szent Norbert konventekből Budára hozattak, tekintettel a leendő országgyűlésre, hogy ne kelljen sokat utazgatni, a szomszédos konventekben szétesztatott és átszállítatott. A Pannonhalmi és a Csornai konvent anyagai Győrben, a Leleszi és a Jászói Egerben a kanonoki levéltárban lesznek.

74 Máj.1. A komáromi nemesi csapat, 28 fős, kék-arany színű magyar ruhákban, lovakkal, Ezsterházy Károly gróf vezetésével a Budai várba érkezett a koronaékszerek őrizetére, melyet eddig a székesfehérvári lovasbandérium végzett. Köszönettel átvették a komáriumiak a posztot, elől Nádasdy Mihály komáromi főigazgató lovagolt.

Pest és Buda városának polgári tisztújítása, melyet ápr.28-án kellett volna a királyi rendelet szerint megtartani, máj.16-ra halasztatott. Időközben ápr.21-től Pesten a bírói hivatalt nem Hiff Bálint, hane, Gregár Mihály tölti be.

Építésügyi utasítás adatott ki, többek között azt is előírja, hogy a 100 forintit meghaladó felújításokhoz a Helytartótanács jóváhagyása szükséges, ez azonban korlátozza a törvényes megyei gyakorlatot, ezért Őfelsége a korábbi gyakorlatot hozta vissza rendeletében.

Az 1789.jan.27-i rendelet, miszerint az ország lakóját, ha jelentkezett a katonaságba, el is kell hurcolni erővel, eltöröltetik.

Az 1787. szept.11-i és 1788. jan.15-i körlevelek szerint a rendek szolgaszemélyzete, hacsak nem nemesekből áll, nem viselhet fegyvert – ez eltöröltetik.

Az új királyi határozat szerint a szolgák tartása a korábbi törvényes felügyelet szerint történik.

Az ország földrajzi helyzete alapján felosztott négy kerületi táblát (dunáninnyi: Nagyszombat, dunántúli: Kőszeg, tiszáninnyi: Eperjes, tiszántúli: Debrecen központtal) korábbi törvényes státuszába visszahelyezte Őfelsége. Mindegyikben egy igazgató és hat táblabíró **75** tárgyalja az ügyeket, négy létszámonfelüli is adassék hozzájuk, hogy haláleset esetén azonnal helyükbe léphessenek. Éves keresetük a király által jóváhagyva: az igazgató 1000, a táblabírák 800, a létszámfölötti táblabírák 500, a jegyző 600, a szegények ügyvédje 150, az előkészítőnek (expeditor) 200, a kancellistának 100, a hivatalszolgának 150 rhénes forint jár. A dunáninnyi tábla igazgatója Tolvay Ferenc gróf, táblabírák: Bencsik József, Nozdroviczky István, Csiba Károly, Lehoczky András, Scultety János, Olgay Gáspár; létszámfelüliek: Fogarassy Gábor, Munkácsy József, Jablanczy Antal, Rakovszky Sándor. Jegyző Végh Antal, szegények ügyvédjeként megerősített Paulinyi András, továbbá kineveztetett: egy expeditor, három kancellista és egy hivatalszolga.

Az egri káptalan részéről országgyűlési követnek kineveztetett: két kanonok, Zábráczy József és Fischer István, hozzájuk csatlakozik Borsod megye részéről: Melczer László alispán és Fáj táblabíró.

Sopron. Ápr.22. Ápr.12-én galántai Eszterházy Miklós herceg, Sopron örökös főispánja elnökletével megyei tisztújítás volt, ahol egyetlen nem katolikus jelölt volt. Alispánként megerősítették Nagy Sándort, helyettes alispán nagy versengés után 740 voks előnnyel Pásztor Mihály lett, jegyző Illési István, szolgabírák Tóth László, Potyandi Sándor, Sági, Pásztori, Teveli, táblabírák: ifjabb Eszterházy Miklós herceg, **76** Szécsinyi grófok, Szluha, Festetics Ignác és más mágnások, valamint Nagy Imre soproni kanonok és Nagy János szőnyi plébános az egyháziak közül. A koronaőrző bandérium is megválasztatott: Eszterházy Miklós fia Antal a kapitány, Festetics Ignác a hadnagy, Göri Miklós az őrmester. Országgyűlési követek: Nagy Sándor alispán, Horváth Zsigmond táblabíró.

Garamszentbenedek. Ápr.25. Tisztújítás Bars megyében, korompai Brunsvik Antal gróf, a megye főispánjának elnökletével, ápr.20-án. Alispán Szent-Iványi János, helyettes alispán Nagy Simeon, jegyző Endrödy Ferenc, aljegyző Ambro Károly és Motesiczky Pál, tiszteletbeliek: Korossy György, Tarnoczy Károly, Simonyi Dénes, főügyész Vellesz László, alügyész Nevery József és Gaal István, szolgabírák Majthenyi Bálint, Litassy Tádé, Bombay András, Rudnnanszky László, Bencsik Ferenc, főpénztárnok Sándor József, továbbá 8 helyettes szolgabíró, 15 esküdt, 5 alpénztárnok és Nevery Ferenc Bars megyei főútfelügyelő. Új táblabírák a klérusból: Hersching Dániel nyitrai főprépost és Arady János Nepomuk esztergomi kanonok; a mágnások közül: Révay Pál báró, a nemesek közül: Izerniczky András, Simonyi Mózes, Brogyanyi János, Kazy László, Bartakovics Ferenc, Géczy Károly és mások. Országgyűlési követek: Szent-Iványi János alispán, Jeszenszky Sándor főtáblabíró.

Szerbiából.

Coburg herceg előadván Őfelségének az orsovai ostromlók érdemeit, a király 77 bőkezűen megköszönte: Vartensleben tábornagyot a Szent István Rend lovagjává tette, ab Auersperg követet főőrmesteri ranggal és ugyanezen rend kiskeresztjével tüntette ki. Emellett eggyel magasabb rangfokozatra léptette elő Machovatz havaselvei-illír és Klaunetz durchlachi ezredbéli főőrmestereket; Kulos százados ugyanezen ezredből, Geyer, Bauer és Jevchich alhadnagyokat, Sokovich zászlóvivőt, és az egész havaselvei-illír katonaság tisztjeit. És minden egyéb tisztnek, aki a telet kihúzta ebben az ostromban, a zsold mellett ruházatuk megújítására egyhavi extra zsoldot adatott Őfelsége. Orsova őrzésére 150 fém, 48 vas ágyú küldetett, ebből 50-et a bástyákon helyeztek el. A durchlachi ezred egy századát vezényelték a várba, őket az alvinczi ezred csapata váltja majd fel.

Az a hír járja, Galdovában kigyulladt egy puskaportároló torony a napokban, hatalmas robbanás, a fellegvár megrongálódott, 28 halott, 59 sebesült, köztük Nemes ezredes.

A Wallis fővezér által ápr.17-én Belgrádból Bécsbe küldött jelentésből kiderül, hogy Mihalevich ezredes, miután kémei által kipuhatolta Szerbiában a törökök mozgását és szándékait, kiderült, hogy az Alexinza mellett állomásozó ezer törökből új csapatok érkeztek segítségül, 1300 főből állnak, 78 Schiliegovazából és Banyából jönnek, hogy a mi Jagodina mellett állomásozó önkénteseinket váratlanul lerohanják, Uzicen vezér pedig 100 férfival Novibazarból siet ide, és 1500 fő Csanakról. Az ezredes úgy határozott, nem kell megvárni őket, hanem eléjük kell menni, és Alexinza mellett megtámadni. Saját ezredének gyalogosaival összevonta a magyar Graven ezred lovasait, és két ágyúval ápr.5-ről 6-ra virradó éjjel Parachisból Raschanon át Alexinza felé indult. 6-án az esti órákban közel jutott az ellenséghez, felsorakozott a sereg, a gyalogosokat Schmidt és Götz főőrmesterek két négyszögve rendezték, középen volt elrejtve a két ágyú, a magyar lovasságot a két oldalszárnyra helyezte Lukich őrmester vezényletével. Miután a török örök felfedezték az előcsapatainkat, hatalmas kiabálás támadt köztük, 300 férfi Banyáról jött segítségül, akikkel megtámadták az elővédünket, de megfutamtottuk őket. Ezután visszahívta a főőrmester az elővédet, nyomukban jöttek a törökök, nem sejtve, mi hányan vagyunk, tűzzel és vassal fogadtuk őket. (Folytatjuk.)

Boszniából.

A török császár azon fáradozik, hogy Bosznia ellen nagy sereget küldjön. Ezért a szaloniki Baschaban parancsot adott ki, hogy Románián és Macedónián át a lehető legtöbb katonát vezényeljék össze Bányalukánál. Hasonlóképp a hercegovinai Emir Ali basa csapataival Zvornikba, Hagyi Sali boszniai basa Predorba menjenek. Végül a scutari basa Novibazarnál 79 állomásozzon, aki ostobán megtagadta a parancsot, a montenegróiak sűrű támadásaival mentvén magát. Rádásul az albánok, emlékezve a tavalyi vereségre, nem akarnak országukon kívül hadat viselni.

De a mieink hősiessége útját állta a barbár támadásnak, és visszafordította a törököket, akik hátrahagyták nekünk Alexinzát és környékét és Moraván át Nissa felé indultak sietve, útközben félórával utánuk haladva a mieink, számos emberüket elveszejtettek. 50 törököt vágott le ekkor a magyar kard, csak egy fogoly lett. Az ellenség vezére, Ali basa, aki Vučiterából, Albániából ide átjőve

oly gyorsan hagyta el Alexinzát, hogy szállásán ott felejtette minden iratát. A mieink semmit sem tudtak elhozni szekér híján, mert azokat elvitték a menekülő törökök, ezért Mihalevics ezredes megparancsolta, hogy mindent gyűjtsanak fel, amiben több ház is elégett. A nyájakat, melyeket a szomszédos mezőn találtak, részben a helyieknek adták, részben zsákmánynak tekintették. Ápr.7-én Mihalevics annyira sürgette a visszatérést, hogy pontosan Raschaugodinában, az előző táborhelyén állt csak meg. A mieinket bátorságukért nagyon dicsérte.

Havasalföld.

Coburg fővezér ápr.18-i belgrádi hadijelentése alapján a következő a hadi helyzet:

Királyi katonaságunk, mely most Havasalföldön táborozik, Csetatge, Nozocci, Czeroy községekből Kalafat ellenében, Vidinnel, Bulgária legerősebb erődjével szemben a Duna mellett, előre akar törni **80** és elfoglalni azt. Kémekeket küldtek a török erejének kikémlelésére, Bey alezredes harci hevületében 40 spleni ezredbeli gyalogossal, 20 huszárral, 50 önkéntessel és 20 lovas-gyalogossal Kalafatba indulni határozott. Ápr.12-én reggel hétkor oda is értek, a szokott kitörésnek álcázva magukat, óvatosan körbevették a törököket a szomszédos dombon. A törökök észrevéve ezt, 4 hajóval, egyenként 2 ágyúval és 60 emberrel megrakva, segítséget hoztak. Mikor a törökök látták, hogy Bey az önkéntesekkel már a dombot ostromolja, kirohantak rájuk ágyútűz közepette. (Folytatjuk)

Svédországból.

A királyi levél folytatása.

Most minden erőttökkel legyetek a város megvédelmezésén. Mi is segítjük ezt. Emlékszem, amikor apánk küldött hozzátok, hogy kegyességéről biztosítsunk titeket, most ugyanezért fiunkat küldjük. A harmadik háborús küldetésünkben vagyunk, melyet szomszédainknak köszönhetünk. Isten áldását kérjük erre, mert méltányos és igaz ügyért harcolunk. Mi, uralkodók, szövetségbe tömörülünk, mert Európa problémái nem tűrnek halasztást. (Folytatjuk)

Morvaországból.

Tegnapelőtt Olmützből kapott levelünkből olvastunk e hó 22-én. A magyar gránátosok Morvaországon keresztül a porosz határhoz helyeztetek szét, II. Lipót mint magyar király esküszik arra –

APPENDIX EPHEMERIDUM BUDENSIIUM NO.10. 1790.május 3.

LITTERARIA

81 A magyar nemzet hazai törvények által előírt országgyűlésére az ország négy rendje összehívásának formájáról és előkészítéséről szóló kommentár

Ahogy szokásaiban, nyelvében, nemzetiségében, gondolkodásmódjában és törekvéseiben különbözik a magyar nemzet Európa többi népeitől, éppúgy államformájában, alaptörvényeiben és szokásaiban, jogaiban, mentességeiben és kiváltságaiban, a hatalom megosztásában az előkelők és a király között (Angliát kivéve) más európai országokkal nem hasonlítható. Ezért van, hogy Magyarországon a közügyek sem véleményes, sem despotikus alapon nem intézhetőek. Maga az országgyűlések összehívása is az alkotmányos törvények normájára támaszkodik, melyeket mind a király, mind a királyság jóváhagyta. Ezt a meghívó levelek, melyek egyik példányát minap az Ephemeridesben közzétettük, megvilágítják valamelyest. A király a meghívó levelek segítségével hívja össze az ország karait és rendjeit, melyeket két hónappal korábban a magyar kancellária által küld szét. II. Ulászló egy hónapon belül országgyűlést akart összehívni (Decr.II. Art.26.), de a táblák túl lassan közvetítették ki a királyi leveleket, sokan nem tudtak összejönni. II. Ferdinánd törvénye (II. 1635. art.79.) szerint minimum 6 héttel a kezdet előtt értesíteni kell a prelátusokat és a mágnásokat egyenként, továbbá a káptalanokat, konventeket, megyéket és szabad királyi városokat együttesen. Vö. Const.Math. II. an. 1608. art.1. Az országgyűléshez a meghatározott időben össze kell hívni a rendeket, ld. Ulászló decret.I. an.1492. art.108., a későket **90** legfeljebb 4 napig várják, vö. Ferdinánd Const. an.1535. art.79. A prelátusok és mágnások egyenként, vagy személyesen, vagy követekkel, a mágnások özvegyei és a horvát, dalmát, szlavón királyság követek útján. Vö. Const. Szilágyi art.13. Ulászló decret.II. art.26., decr.III. art.1., II. Lajos 1518. art.28., Mátyás II. 1603. art.1. és 1609. art.26., const. 1662. art.53. végül Sopron megyegyűlése, 1681. art.51. Szerém, Verőce, Pozsega megyék, melyek régen nem Szlavóniához, hanem Magyarországhoz tartoztak, szavazati jogát helyreállította: 1751. országgyűlés, 23.art. László decretuma 1681-ből II.Ulászló előtt rögzíti a megyei nemesség követválasztását. Később az összes nemes részt vett az országgyűlésen a hivatalos törvények szerint, Ulászló II. art.26., decr.III. art.1., II. Lajos 1518. art.28. De mivel ez nagyon költséges volt, csak szükséges esetekre redukálta II. Lajos 1526. art.16. Végül a követküldés rendszerét írta elő II. Mátyás, const. 1608. art.1. (Folytatjuk)

Mitterpacher *Fizikai geográfiájáról* (folytatás):

Jeles férfiak, pl. Leibnitz, Valisneri, Hook, Woodward, Linné, Wtriston, Buffon véleményüket, hogy úgy mondjuk, fabulákat adtak közre, ezek mégis maradandóak lettek. Bárcsak valaki hazánkfra arra vetemedne, hogy ezt a jeles könyvet elérhetőbbé tenné népünknek azzal, hogy latinra vagy magyarra lefordítja. Valóban lekötelezné **91** hazánkat, aki ezen a két nyelven próbálná terjeszteni a tudományos dolgokat! Recenzeálnunk kell ugyanezen jelen férfiútól, egyetemünk ékességétől a *Dissertatio de Cultura Lini* (A len termesztéséről szóló értekezés) című munkáját, de ezt más alkalommal tesszük.

Joseph Franz Domin, zágrábi pap, a széptudományok és a filozófia doktora, a pécsi akadémián az elméleti és kísérleti fizika és mechanika, valamint mezőgazdaság professzora: *Commentatio in Electricitatem Medicam* [Értekezés az orvosi elektromosságról] Regii Musaei Physici Quinque-Ecclesiensis, Zágráb, 1789. Ez a könyvecske sok beteg meggyógyulásának történetét tartalmazza, egyszersmind az elektromosság orvosi alkalmazását mutatja be. Mivel az orvoslás hatékonyságát a gyógyulás mutatja, addig ezen értekezés érdemeit nem lehet tagadni, mígnem a kezelésben részesülők vagy szemtanúk az ellenkezőjét nem tanúsítják. Mégis, e tényekkel igazolt disszertációt egy pusztán teoretikus alapon támadó, névtelen cáfolat jelent meg: *Julii Tranquilli Animadversio in Commentationem de Electricitate medica, Zagrabiae typis Trattnerianis recens editam* [Észrevételek a Zágrábban, Trattner betűivel most kiadott Értekezésre az orvosi

elektromosságról] Zágráb, 1789. Pártatlanul olvasva látszik, hogy túl kritikus, és nem ad valódi cáfolatot a gyógyulásokra. Mert mindenki tudja, hogy sem az elektromossággal, sem más gyógyszerrel nem lehet minden betegséget meggyógyítani, és ennek alkalmazásához hozzáértés kell. Maga a szerző is elismeri, hogy alkalmazásához orvosi konzílium szükséges. Ha ez Julius Tranquillus pontosabban meghatározná az elektromosság hatását és gyógyerejét, remek lenne, de nem teszi. **92** Javasoljuk, hogy végezze el Domin kísérleteit, és hiteles tanúkkal is igazolja, hogy az elektromosság nem úgy működik – ha nem, akkor ne féltékenykedjék. Egyébként is az értekezés szerzője nem orvos, hanem kísérletező fizikus, akinek eredményeit az orvosok vagy tudják alkalmazni, vagy nem. Például az orvosok egy áctól tanulták meg, hogy a járványos láz okozta vakságot jól lehet gyógyítani egyébként vakságot okozó forrásokkal. Sokszor segítik az orvosokat váratlan események, vagy mesterségekhez kapcsolódó kísérletek. Új kór esetén maguk az orvosok is sokszor csak kísérleteznek, és a gyakorlatban látják meg a jó vagy rossz hatást. Az értekezés szerzőjének pedig azt ajánljuk, hogy legyen óvatos, ne viselkedjék orvosként, minden gyógyulást igazoljon, és orvossal határoztassa meg, milyen esetekben nem hasznos az elektromosság.

Notitia Cornu Leelis, Jász-Berénii asservati; quam exhibuit Franciscus Molnár, Jász-Bereniensis, Districtus minoris Cumaniae Capitaneus. Cum duabus figuris aeri incisus [A Jászberényben őrzött Lehel kürtjére vonatkozó megjegyzések Molnár Ferenc kisebb jászkun kapitány által, két rézmetszettel], Bécs, 1789. Gratulálunk a szorgalmas szerzőnek, hogy ezt a kürtöt, melyet Jász-Kürtnek is neveznek, megénekelte. Megvizsgálta a történelmi emlékeket. Sokan kételkednek abban, hogy ez valóban Lehel kürtje lenne, képe alapján mi is vadászkürtnek véljük, mégpedig őszi vadászathoz, mivel nyakörves kutyákat, diszes lovakat, szőlőfürtöket és karókat látunk rajta, és nem gondolkuk, hogy a magyarok ugyanazon kürttel hívták a kutyákat, és kürtöltek a seregnek. A 19. oldalon olvasható állítással, miszerint egy árpádkori magyar készítette a kürtöt, nem lehet egyetérteni. **93** Világos, hogy Marsra utaló jelek nincsenek rajta, inkább Bacchusra utal, ami illik a borral mulatni tudó jászokhoz ma is. Lehet, hogy ivásra szolgált. Európából zsákmányként kerülhetett a magyarokhoz, a kereszties házak, kentaurok ezt mutatják. A magyarok nem is ismerték az elefántot. Elfogadhatatlan, hogy a szerző a karjalaiak gyászdalaival hozza összefüggésbe, akiket ráadásul tévesen Ázsiába helyez, nem lehet a kentaurokat faunoknak és szatíroknak nevezni, és a gót Jordanes históriáját, miszerint a hunok rossz erkölcsű nőktől származnak, aligha mesélhette volna valaki büntetlenül az árpádkori magyaroknak, vagy ha igen, akkor ezt a rosszízű történetet aligha örökítik meg így. Ez a kürt gyönyörű vésőművészeti darab, régi, megőrzésre méltó, de aligha volt harci kürt, még kevésbé Lehel vezéré, mellyel az ellenséget lesújtotta.

Egy irodalmi társaság, melyhez hasonlók létrejött a Magyar Korona többi megyéjében is kívánatos, folyóiratot adott ki az Erdélyi Nagyfejedelemségben, évente négy kötetre tervezve: *Siebenbürgische Quartalschrift. Erstes Heft*. Üdvözljük a kezdeményezést. Az első írás, mely az írás akadályairól ír, nemcsak erdélyi, hanem magyarországi viszonylatban is érvényes. A művelt emberek vagy a rájuk terhelt tennivalók miatt, vagy mert kevés a pénzük, nem írnak és publikálnak, míg kevésbé művelteknek megvan erre a lehetőségük. A könyvnyomtatókban nincs meg az a bátorság, ami másutt, **94** hogy a kéziratokat megválogassák, nincs ösztönzés az írásra, a tehetségek eltemetődnek. – Egy másik cikk Hunyadi János hősi történetét írja meg. Eredetere román medemondák vonatkoznak, hacsak nem találnak hitelt érdemlő ősöket a Corvinusoknak. – A harmadik cikk Seivert életének összefoglalása, melyet korábban Windisch pozsonyi bíró már megírt. A legérdekesebb kiadott műveinek és kiadatlan kéziratainak listája, illetve családi éremgyűjteményének katalógusa, mely 600 forint értékű. Bárcsak leadnák azon érmek katalógusát is, melyet a jeles gyűjtő, Eszterházy János herveg gyűjtött! – A negyedik írás abból az időszakból származik, amikor II. József megtiltotta a városon és templomon belüli temetkezést, Sok különös régi temetkezési szokást gyűjt össze. A XII táblás törvények tiltották a városon belüli temetkezést, majd Duillius konzul engedélyezte, Adronicus császár tiltotta, az első mártírok is a via Appia, Ostiensis, Tiburtina mellett temették el. Gratianus és Theodosius alatt ez érvényét veszítette, Nagy Károly

visszahozta, de hiába, sokan házon belül temették el halottaikat. – Az ötödik írás a tudományok állását tekinti át, elsőként a vallástudományokét, főleg az evangélikus szerzők traktátusait szemlézi, a többiekét csak érintőlegesen. Kiemelendő: *Philippi Trenta I.C. Nobilis Asculani Limonem sive Urbanarum Questionum Libros III.* [Rét, avagy városi kérdések három könyve] Róma, 1782., amely ókeresztény rítusokat ír le. Továbbá: *Floriani Dalham Canon Ecclesiae* [Egyházi kánon], Bécs, Trattner. Szerzőink szemlézik a színházi írásokat is, kérdés, ítéletük a komédiákról és tragédiákról helytálló-e, mert sok függ mind a nézőktől, mind a színészekről. Végül következnek a nekrológok, gazdasági, meteorológiai írások. Meg kell említeni azt a jó hírt, melyet a Lectura elnevezésű társaság híreiből tudtunk meg, melynek feje Bánffy György erdélyi kormányzó, hogy Brukenthal Sámuel épületei egy részét múzeum céljára szánja. A folyóirat, melyet Szebenben nyomtat Martin Hochmeister, ha a mostanihoz hasonlóan jó szerzők értekezéseit fogja hozni, minden dicséretet megérdemel.

Wolffgangi de Bethlen Celsissimi Principis Transilvaniae Consilarii Intimi, Supremi Comitatus Albensis, nec non Regni Cancellarii Historia de Rebus Transilvanicis Tomus V. nunc primum e Manuscripta editus. Hunc recognovit, supplevit, Praefatione, ac Indice instruxit Josephus Benkő [Bethlen Farkasnak, Erdély fejedelme belső tanácsosának, Fejér megye főispánjának, királyi kancellárnak Erdély-története, V. kötet, kéziratból kiadva, felfedezte, kiegészítette, előszóval és kommentárokkal ellátta Benkő József], Szeben, Hochmeister Márton, 1789. Az első négy kötetet Keresden nyomtatták. Az ötödik több kéziratból összeszedve Benkő József szorgalmát dicséri. Benkő nemcsak a historia litterariában (kultúrtörténetben) jártas, hanem a természettörténetben is, és csak a szegénység akadályozta meg, hogy eddig nem adott ki könyvet. Nagyon sok a kötetben a nyomdai hiba, rossz oldaltükör stb. Az V. kötetben 96 pl. a D betű után fillérnyi hely van. Ami a kiadó ítéletét illeti Grondsckiról, Bethlen írnokáról, még nem láthatta Benkő Koppi Károly, a pesti egyetem történelem professzorának kiadását Grondsckiz Kozák-lengyel történetéről, pedig Koppi előszavából számos dolgot érdemes lett volna átvenni. Jól látható ugyanis, mely részeket írta Grondsckiz, mely részeket Bethlen, a stílus alapján. Egyébként adjon Isten erőt Benkő Józsefnek, hogy még több történeti könyvet, többek között ennek a VI. kötetét is kiadja. Jó lenne, ha honfitársaink Grondsckizt is jobban megismernék.

Historia Belli Cosacco-Polonici authore Samuele Grondsckiz de Grondi. Conscripta Anno 1676. Ex manuscriptis monumentis Historiae Hungaricae in lucem protulit Carolus Koppi, in Regia Scientiarum Universitate Hist. Univ. Prof. Pestini [A kozák-lengyel háború története Grondi Grondsckiz Sámuel által, íródott 1676-ban, kéziratból kiadta Koppi Károly, a királyi tudományegyetem történelem professzora], Pest, 1789, Patzko. A nemes lengyel Grondsckiz Sámuel történelemkönyve Erdélyben íródott, kiadásra méltó. Koppi az autográf kéziratból kiadta és a kozákok, kalmükök, II. Rákóczi György rézmetszett képeivel ellátott, Teleki Sámuel magyar és erdélyi prokancellárnak ajánlott, és ellátta a szerző életrajzával és jegyzetekkel. A lengyeleknél megszokott forradalmaknak, melyek a királyi hatalom hanyatlásával járnak, nagyszerű rajzát adja Grondsckiz. Amiről ír, annak szinte mindig tanúja vagy részese volt. Még vallási ügyekben is pártatlanul, a másik fél szidalmazása nélkül ír, ami igen ritka. Mindnyájan kívánjuk, hogy Koppi még több művet kiadjon jeles kéziratgyűjteményéből.

EPHEMERIDES BUDENSES NO.11. 1790.MÁJUS 7.

97 POLITICA

Magyarországról.

Buda. Ápr.30. éjjel 12 óra körül Buda északi sík részén, Neustift felé tűzvész volt, három ház elégett. Máj.1. Budaörsön 17 ház égett le (Vulcanus elemésztette).

Máj.2. A győri nemesi bandérium Budára érkezett, és csatlakozott a komáromihoz a korona őrzésében. Eszterházy Ferenc vezeti. 98

Máj.4. a Királyi Tábla első törvéynapja, ősi szokás szerint a felesküdtött jegyzők esküjével és avatásával. Ugyane napokban megyegyűlés Pesten, hamarosan beszámolunk róla.

Eperjes. Ápr.28. Ebben a szabad királyi városban szentiványi Szent-Iványi Ferenc belső államtanácsos és Sáros megye főispánja orczi Orczy Lászlóval, saját avatásának királyi megbízottjával ápr.21-én délután napnyugtára megérkezett. Szembejőve fogadta őket Paloczay báró a megyei koronaőrző lovasbandériummal. Az aranyruha, dobok, kürtök, zászlók, a vonulók sorai, őseink méltósága, a csákok minden szemet magukra vontak. Utánuk a Hajdú megyeiek csapata, régi hun zenére, Zarnay úr vezetésével. Ezután érkezett a főispán hintója, a királyi megbízottal, mellettük lovas nemesek. Ezután tömeg: más megyék küldöttei, egyháziak, katonák. Minden ház és zug üdvözlő kiáltásoktól zengett. A templomtornyokban kürtök és dobok szóltak, Vivat Báró Orczy! Vivat Szent-Iványi! zengett. Éjjel cigányzene szólt, mindenki ünnepelt. Hajnalban a bandérium a nemesekkel együtt sietett köszönteni a főispánt, 99 akit a királyi megbízottal együtt ünnepi zene közepette a megyeházára kísértek. Mielőtt letette volna a főispán az esküt, Orczy gyönyörű magyar beszédet mondott. Az eskü szövegét Vitalis József szepesi székesegyházi őr és kanonok olvasta elő. A helyettes alispán volt a megyei szónok, Orczyt köszöntötte, a jegyző pedig mindkettőjüket magyar dischimmusszal ünnepelte, végül a főispán mondott köszönetet a királyi megbízottnak, és magát a rendek szolgálatába ajánlotta. Újra vivatózás. Utána díszebéd három helyszínen, a magyar vendégszertet alapján még ismeretleneket is megvendégeltek. Ápr.23-án tisztújítás: a főispán beszéde után választás, az alispán idős Péchy László, helyettese Szulyovszky Sándor, jegyző Tahy Antal, aljegyző Kapy József, Keczer József, Péchy Antal, Bano András, főpénztárnok Dessewffy József, szolgabírák 100 Dessewffy Imre, Péchy József, Keczer László, Berzevichy József, Kokomezey Gáspár, Fejérváry György, ügyész Tahy Zsigmond, alügyész Szakmary úr, alszolgabírák Füzy Ferenc, Berthoty Gábor, Stánkay, Tahy, Körtvélessy urak és Gombos Antal. Ezután ugyanúgy lakomák és ünnepség következett. A ruhák, szokások, beszédek, tánc, zene mind az ősi magyarságot idézte. A nők arany főkötőkben, díszes magyar csákokban, a férfiak magyar öltözetben, magyar zenére magyar táncot járnak. Ápr.24. megyegyűlés, országgyűlési követnek választották Péchy László alispánt és Dobay Márton táblabírárt.

Sok megyegyűlés és tisztújítás aktái vannak nálunk, de nem szólhat csak erről az újság. Más országokról és megyékről nem is tudnánk írni. A méltányos olvasó fogadja el, hogy főként olyan hírekről akarunk írni, amelyekről máshonnan nem értesülhet. Kérjük a hazaszeretettől hajtott, számunkra ismeretlen férfiúkat is, hogy ebbéli igyekezetünkben segítsenek.

Galíciából.

A minapi, rendek által követelt galíciai és lodomériai reformokhoz mindkét rítusú katolikusok a következő megjegyzéseket fűzték: az egyháziak régi jogai, privilégiumai visszaállíttassanak. A II. József rendeletei által leállított 101 levél- és személyi kapcsolat Rómával helyreállíttassék. A lebergi általános szeminárium feloszlassék, a rendszer, ahogyan a lebergi egyetemen a teológiát tanították, eltöröltessék, az új tananyagot, tanárokat és tanrendet a püspökök válasszák meg szinódus keretében. Kánonjogot csak egyházi személy tanítson, minden püspök székhelyén legyen szeminárium, ahol a helyi káptalan tagjai tartsanak előadásokat, és az egyházmegyékben szerte

hozzanak létre könyvtárakat, melyekben nemcsak a klérus, hanem a világiak is művelődhessenek. Kiválsztott fiatalemberek minden egyházmegyéből évente küldessenek az egyetemre, hogy teológiai diszciplinákat és jogot tanuljanak. A teatinusok rendjét, mely kiváló volt a klerikusok oktatásában, hívják vissza Lembergbe. A II. József alatt megszüntetett azon rendek monostorai, akik az ifjúságot tanítják, vagy a környező plébániákon a lelki gondozásban vesznek részt, adassanak vissza. A többi rend alapítványait a kincstári közvagyon elkülönítve kezeljék, és a plébániák fenntartására fordítsák a püspökök felügyelete alatt. Az utóbbi években megjelent mindenféle könyveket tiltsák be, és a könyvnyomtatóknak és –árusoknak megtiltassék vallási jellegű könyvet kiadni vagy árulni püspöki cenzúra nélkül. E követeléseket újabb küldönc vitte Bécsbe. 102

Havasalföldről.

Folytatás. Bex ezredes utasítása szerint a gyalogosok és a lovasok úgy tettek, hogy a török hajókról úgy látsszék, menekülnek a török támadás elől, majd a völgyben, útjukat a hajóktól elvágván, támadjanak rájuk, ágyúkkal is. 40 törököt vágott le magyar kard, többet megsebesített, sokan a Dunába menekülve veszték el. A maradék törököket Bex lovasokkal üldözte, de számuk a törökökéhez képest kisebb volt, eközben a gyalogosaink közeledtek, és Rive helytartó vezetésével elfoglalták a Duna partját. Újabb csapatainkat látva a törökök, féltek újra támadni, egy hajó a segítségükre sietett. Amikor Bey megbizonyosodott, hogy a törökök nem terveznek támadást, megparancsolta, hogy az elfogott két hajót zúzzák össze, majd este két zsákmányolt ágyúval együtt Nozozey felé visszaindult.

Európa többi országaiból és tartományaiból.

Franciaországban napról napra nagyobb a felfordulás. Egy férfi, Maillebois gróf embere, Maillebois tábornok titkait, aki a minap Hollandiában állt szolgálatba, felfedte. A felfordulás elleni összeesküvés sok udvart is érint. Kiderül, hogy Spanyolország, Szardínia, Szicília királyai úgy tervezték, hogy a francia királynak 30 ezres tengeri haderőt 103 és 14 milliós összeget adtak volna a konvent feloszlására és hatalma helyreállítására. Az említett titkár a gróf parancsára Monte Cassinoba ment, hogy az eredetit lemásolja, majd a másolatot hagyta ott az eredeti helyett, Párizsba visszatérve azt mondta a tábornoknak, hogy új szolgálatba áll. A tábornok észrevette, hogy titkát felfedezték, sietve Brodába távozott.

Maria Carolina bajor hercegnő a választófejedelmi ág aggodalmára életének 68. évében, ápr.25-én meghalt.

A svéd király levelének utolsó része. [szó szerinti idézet, tartalma:]

Ez időszakban egyetlen fiunkra bízunk, hogy őrizzen titeket. Jóézésű, uralkodásra nevelt. Lágy hangja meg fog benneteket indítani, szereteteketet megszerzi. Hága, 1790. márc.26.

A királyi herceg színe előtt Schröderheim kancellár olvasta fel Stockholmban a levelet, az összegyűlt nép Éljen a Király! kiáltásokban tört ki. Utána a trónörökös beszélt, megtapsolták. Végül a város helytartója és egy szenátor beszélt, a királyi családnak minden jót kívánva. 104

MEGJEGYZÉSEK.

Az idő rövidsége és a szedő figyelmetlensége miatt több hiba, elütés is volt az újság elmúlt számaiban, melyért a szerkesztő elnézést és méltányos bocsánatot kér az olvasóktól, és közli a súlyosabb hibák listáját.

APPENDIX EPHEMERIDUM BUDENSIVM NO.11. 1790.MÁJUS 7.

105 LITTERARIA

Az országgyűlés királyi levél általi összehívásának formájáról szóló értekezés folytatása.

Akik személyesen vagy nemesi küldött útján nem jelennek meg a kijelölt napig, büntetés éri őket. Bárók és prelátusok 200, nemesek 100 márkára büntettetnek. Dupláját fizeti, aki a király, nádor vagy személynök akarata ellenére az országgyűlés vége előtt hazatér. Akinek nincs mentsége, javai a kincstárra szállnak (Szilágyi Mihály decret. art. 13.). Ulászló enyhítette ezt (Decret. III. art. I.): prelátus és mágnás 800, nemes 400 forintot fizet, az előbbi a kincstárba, az utóbbi szegény nemesek megsegítésére megy. (II. Lajos. art.28. an.1518.) Ma ez a kincstáré, megtagadása esetén az ítélmester jár el, vagy helyette nádori megbízásból bármely bíró. Egyházi személy esetén az érsek dönt. I. Lipót Const. an. 1662. 106 art.53. szerint ötödét a végrehajtó, a többit a kincstár kapja. II. Ferdinánd an.1635. art. 79. szerint kimenthető a távollét törvényes indokkal. Ulászló Decret. III. art. I. és IV. art. I. ilyen a katonai tábor, külföldi kiküldetés, súlyos betegség. II. Ulászló szentesítette, hogy a késlekedőkre 4 napig lehet várni. Az őáltala hozott Decr.I.art. 108. szerint a követek tulajdonságai a következők legyenek: I. tekintélyes, érett, az ország törvényeiben járatos férfiak, II. lovagok, akik birtokkal rendelkeznek, mint előírja Const.an 1625. art.62., Novel. Poson. an.1723. art.7. III. magyar vagy magyar polgárjoggal rendelkező férfi, IV. távollévő mágnást, vagy annak özvegyét lehet helyettesíteni, legfeljebb 7 emberrel, Const. an.1601. art.51.

Egy névtelen magyar főúr rendszere, hogy a nemesi felkelést az országban hogyan lehet stabiiálni. [Szó szerinti idézet, tartalma:]

Nyilvánvaló Delaporte apát svájci útleírásaiból, hogy nincs ott állandó hadsereg a várózők kivételével, akiket Bern, Lucer és Genua fizet. A hiányt azzal töltik be, hogy minden polgárnak, lakosnak és alattvalónak 16 éves korától 60 éves koráig kötelessége minden vasárnap mise után a kapitányának jelentkezni és katonai gyakorlaton részt venni, magának gondoskodni 107 öltözetről, fegyverekről, puskaporról, golyóról, amellyel készen kell állnia felettesei parancsa esetén hazája védelmére. Ezt megfontolva kérdés, hogy a nemesi felkelést hogyan lehetne a modern hadviselés szabályaihoz igazítani. Tudom, hogy ez sok nehézséggel jár, és szeretném, ha javaslatomat a karok és rendek megfontolnák.

I. A birtokos nemesek saját megyéjükben a körülményeknek megfelelő katonai gyakorlaton vegyenek részt, 2-3-4 hétig, saját ellátásukról gondoskodva, továbbá ruházatról, fegyverekről, lovaskról is.

II. Ezeken a gyakorlatokon legyenek jelen élenjáróként a főispánok, vagy hivatalos elfoglaltság esetén az alispánok.

III. A katonai fellépéshez szükséges rangsorolás nincs tekintettel gazdagságra, szegénységre, legfeljebb termetre. Ezt az éves gyakorlaton közzé kell tenni: 108 a főispán egyenrangú a főezredessel, alispán az ezredessel, alispánhelyettes a főtörzsőrmesterrel, a szolgabírák a kapitányokkal, az alszolgabírák a hadnagyokkal és az esküdtek az őrnagyokkal.

IV. Ugyanilyen gyakorlatokon vegyenek részt a városi polgárok a maguk elöljáróival évente, de gyalogosként, felkészülve a városfalak védelmére.

V. Az elöljáró, fejedelem, aki a törvény szerint erre köteles, az erődítményeket és a fallal körülvett városokat lássa el a szükséges ágyúkkal és védelmi eszközökkel.

VI. Mivel a katonai rend és fegyelem igen fontos, állíttassék össze és alkalmaztassék egy katonai kódex, a következő főbb szempontok mentén: 1. Az országgyűlésen dolgoztassék ki. 2. Az aktuális katonai rendhez és normákhoz alkalmazva állíttassék össze. 3. A hadbíróságok vezetője minden megyében a helyettes alispán legyen, táblabírái: egy szolgabíró, két esküdt, két bandériumbeli nemes, az ügyész. 4. Ez a törvényszék mindent írásban rögzítsen, és megismervén pro és kontra szóló érveket, 109 gyorsan, ügyvédek meghallgatása nélkül, saját szavazatokkal döntsön. 5.

A katonai kódex minden háborús helyzetre, szituációra terjedjen ki. 5.[!] Hogy a kirótt büntetések arányosak és európaiak legyenek. 6. Olyan esetekben, melyekben a veszedelem kiújulással fenyeget, a törvényszék a vádlott személye mellett annak javairól is ítéletet hozhat. 7. A fő- és alispánokat megillessa a megkegyelmezés joga.

Anekdoták a magyar pecsétművészet történetéhez.

Megismertette velünk Pauly István úr, a Szirmaiak sárosi jószágigazgatója ama pecsétet, melyet ama kéziratos kódexek és okiratok gyűjteményében talált, melynek örökösévé tette őt a Republica Litteraria nagy veszteségére ez év január 7-án elhunyt történész, Wagner Károly. 1452-ben Bécsben V. László alatt posztumusz, feria IV. a magyarországi preláthusok, bárók, nemesek és előkelők gyűlésén többek között arról döntöttek, hogy Kassa, Lőcse és Bártfa városok Giskra János parancsának ne engedelmességeskedjenek. Ezt a határozatot különleges pecséttel erősítették meg, **110** amelyen csak egy kettőskereszt volt, és a SIGILLUM UNIVERSITATIS REGNI HUNGARIAE (A Magyar Királyság Egészének Pecsétje) felirat. Ilyen pecsét a nádornál volt, és akkor használta, ha a magyar rendek egésze fontos ügyben hozott döntést, amelyről a történészek mélyen hallgatnak, ez a dicséretre méltó férfiú azonban egy eredeti példánnyal rendelkezik, köszönet a nyilvánosságra hozataláért.

A sok költemény között, melyet a művelt magyarok magyar és latin nyelven írtak a halhatatlan Laudon dicséretére, midőn az Belgrádot, Szerbia fővárosát a Magyar Korona számára visszafoglalta, Kultsár Istvánnak, a szombathelyi királyi gimnázium magyar irodalom professzorának most nyomtatásban megjelent magyar műve kiemelkedő: *B.Laudonnak Nandorfehérvári Győzedelme. Szerzette Kultsár István a Szombathelyi Királyi Iskolaknal a szép tudományoknak öregbik Királyi Tanítója, Szombathely, 1780.* Ezt elküldte a hősnek, és az alábbi választ kapta [szó szerinti idézet, tartalma]:

Tekintetes Professor, jeles költeményét magamnak németre lefordítottam, ámbár dicséretét nem érdemlem, bár jobban kiérdemelném azt! Bécs, 1790.febr.22. Loudon

Az egri királyi gimnázium kérvénye tanügyben Heves és Külső Szolnok megyéhez, 1790.ápr.15. [szó szerinti idézet, tartalma:]

Tekintetes Megye, Patronusaink! Nagy öröm volt, hogy az előző megyegyűlés a tandíj és a német nyelv eltörléséről határozott. Visszatérhettünk a latinhoz, megszűnt a tandíj miatti félelem. Isten áldja II. Józsefet, aki kevéssel halála előtt meghallgatta a magyarok panaszait, és a megyét is, aki ezt foganatosította. Mégis lenne egy kérésünk: állíttassék vissza teljes egészében a korábbi szertartás (mise) rend és tanrend. Ami a szertartásrendet illeti, igazi boldogság lenne számunkra, hogy vasárnap és ünnepnap reggel áhitattal kezdjünk, délután misére legyünk kötelezve, gyakrabban járuljunk áldozáshoz, gyónáshoz, és ne legyenek ezek a napok megosztva világi kötelezettségekkel, iskolai feladatokkal. Ami a tanrendet illeti, eddig részben a retorikai, részben a poétikai osztályban adtuk elő a logika, fizika, geometria és természetjog alapelemeit – ezek a zsenge korú diákok számára koraiak, a kereszténység és a latin nyelv alapozása inkább kellene ekkor, és ez ettől vesz el időt. A régi rendszerben, különösen a humán iskolákban **112** művelt, a hazának hasznos embereket neveltek, mivel az istentiszteletre nagy hangsúlyt helyeztek, valódi hívók kerültek ki az iskolából, de az új rendszer ezt teljesen felszámolta. Mindez a legképlékenyebb korban, ami az ifjú későbbi életére meghatározó mintákat ad. Ezért kérjük a régi tan- és könyvszisztéma visszaállítását. Továbbá kérjük a noviciátus és a Mária Társaságok helyreállítását, mint magyarok Úrnőjének éa Patronájának méltó tiszteletét. Kéréseinkkel nem sértünk semmit, sőt, mind a szent, mind a világi haza hasznát kívánjuk szolgálni, reméljük teljesítésüket. Az egri retorikai és poétikai osztály tanítói

Ápr.30. a királyi tudományegyetemen, Pesten Matkovics János ügyész nagy tetszéssel disputált, mely alkalommal az előbbi kötetecskét osztogatták a hallgatóságnak: *Dissertatio Philosophico-Juridia de habitu Juris Civilis Romanis ad Forum Hungaricum, quam una cum Positionibus ex Universa Jurisprudencia, atque scientiis Politicis, annuente Incl. Facultate Juridica, in*

Celeberrima et Regia Universitate Pestiensi, pro summis in Jure honoribus, privilegiisque Doctoralibus legitime consequendis, publicae Eruditorum disquisitioni submittit Joannes Markovich, Fori utriusque causarum Advocatus. Disputavit in Palatio Universitatis Mense Aprili. Anno MDCCXC.
[Jogfilozófiai értekezés a római polgárjog magyar bíróságra való alkalmazásáról, melyet általános jogi és politikatudományi tételekkel a Jogi Kar jóváhagyásával a híres Pesti Királyi Egyetemen minden tiszteleméltó doktornak és nyilvános vizsgálatnak elébe bocsájtott Markovich János ügyvéd. Megvitatva 1790. áprilisában az Egyetem dísztermében] Buda, Landerer Katalin

A lőcsei gimnáziumban az elsős grammatistáknak tanári állásra 350 rhénes forint éves fizetéssel, Ungváron az első humanistáknál 450 forintos fizetéssel pályázat íratott ki a kassai akadémián, ahol 19-étől júl.23-ig lehet pályázatot benyújtani.

EPHEMERIDES BUDENSES NO.12. 1790.MÁJUS 11.

113 POLITICA

MAGYARORSZÁGRÓL.

Buda. Végre eljött az ünnepi nap, máj.5-e, II. Lipót születésnapja, melyet az egész ország ünnepelt. Buda várában a a főprélbánián reggel 9-kor ünnepi zene mellett 114 Mitterpacher püspök mondott Őfelségéért misét, nagy tömeg, sok előkelő jelenlétében, majd ágyúlövések dördültek. A polgárok díszbandériumokba szerveződtek, katonai fegyelmezettséggel adtak tiszteletet, az itt tartózkodó kis német katonai csapat meglepetésére. Pest sem maradt el ebben, eset pedig a pesti főprélbánián volt ünnepi szentmise, előkelők és az egyetem részvételével, utána a Duna partján ágyúlövések.

Pesten és Budán zajlik az országgyűlés gyakorlati (szállások stb.) előkészítése. A budai várban a kancellároknak, minisztereknek és a királyi kíséretnek már ki van jelölve szállásként a Víziváros és a Tabán, Buda többi része 115 a megyei és városi követeké. A királyi palotát korvini és zsigmondi pompájába öltöztetik. Az utakat javítják. A János Evangelista plébánia, melyet II. József profán célokra adott át, újra istentisztelet színhelye. Már bérelik az épületeket, ahol a törvények hiteleshelyekről felhozott szövegei lesznek elhelyezve. A koronázáshoz is felkészítik a templomot. Pesten az országgyűlés alatt a mágnások, bárók, prelátusok, a királyi testőrgárda fog lakni, szállásaikat készítik. A váci kapun kívül a Duna partján II. József által építeni kezdett, félkész épületet alakítják ki királyi istállónak. A Pest is Buda közötti hajóhidat északabbra helyezik, és két szekérnyom mellett két gyalogösvény is lesz rajta.

Nagy öröm sokszor megsértett kiváltságaink szempontjából, 116 hogy minden megyében olyan férfiúkat választanak követnek az országgyűlésre, akik bölcses és hazaszerető. Bihar megyében Beöthy Imre hétszemélyes táblabírá, akik a koronaőrök bandérium tagja is, és Domonkos Lajos ítélőtáblai táblabírá választották meg követnek.

Bécsből írja nekünk egy férfiú, hogy mikor Őfelsége II. Lipót megtudta, hogy a magyarokat mekkora lelkesedéssel tölti el nemzetük régi dicsőségének visszatérte, örömét fejezte ki a főuraknak, többek között a koronaőrök bandériumok felett, melyeknek egy részét teljes ellátással magával vinné Frankfurtba a német-római birodalmi gyűlésre.

Kassa. Ápr.29. Miskolcon végbemenvén a borsodi megyegyűlés és a főispán avatása, báró Orczy Lőrinc ápr.15-én folytatta útját Kassára, Abaúj megye gyűlésére indult tovább megbízatása szerint. Már a megye határán fogadták az ünneplő abauji nemesek, Kassára kísérték. Itt 19-én tisztújítás volt, alispán Fáy Ágoston, helyettes alispán Buky László, mindketten újraválasztva, 117 jegyző Tiszta Ferenc, aljegyző Bárczay István és Zombory Ferenc, szolgabírák Kornis István, Zombory Gábor, Szentimrey Gábor, Darvass János, Krajnik József, főpénztárnok Vitéz János, alpénztárnokok Diósy István, Urbán Pál, Bentsik Zsigmond, Korsa Gábor, Batso Pál, ügyész Domonkos Sámuel, a többieket is egyetértéssel választották meg. A főispán aznap lakomát adott, utána táncmultság, mindkét nem idegen helyett szemet gyönyörködtető magyar viseletben. Visszatér a nemzet arany ideje, II. Lipót is atyai érzelmekkel viseltetik a magyar nép iránt. E vidék nemesei, mikor honi szokásaikat elragadva látták, folytonosan és minden erejükkel próbálkoztak visszaszerzésén. Érdemes megemlékezni két, ez alkalomra egy füzetben megjelent magyar költeményről: *Két Magyar Hazafi Érzékenységei, Tekintetes Nemes Aba Új Vármegye öröm-ünnepén. Böjt-más Hav. 16-di knap. 1790.* A hír szerint ama, a haza literatúrában sok érdemet szerző két férfiú jelentette meg, közül az egyik a stuttgatiak által igen dícsért társaságba választott be, mint Klopstock Messiasának fordítója, melynek első része a *Kassai Magyar Múzeumban* jelent meg, 118 mely igen kiváló, és hamarosan kommentálni fogjuk. Végül nem hallgathatjuk el, hogy Kassán a táncokra és színházra (ahol eddig németül szoktak játszani) vonatkozó hirdetéseket hazai nyelvünkön írják és nyomtatják. Világos ebből, hogy nemsokára Budán, Pesten, Pozsonyban, Temesváron a színházi előadások magyarul szólnak majd és idegen nyelveknek, idegen színészeknek nem fognak nyitva állni!

Horvátországból.

Zágráb. *Allocutio Exc. Domini Nicolai Szerlecz de Lomnicza, Insig. Ordinis S. Stephani Regis Apost. Equitis, Incl. Comitatus Zagrabienis Supr. Comitatus, R.A.M. Act. Intimi Status Consilarii Allocutio, dum revectorum legali systemate Magistratum ad legalem pedem reponeret, Universitatemque ad obfirmendam Regni Hungariae Constitutionem cohortaretur* [Lomniczi Szerlecz Miklósnek, a Szent István Rend lovagjának, Zágráb megye főispánjának, belső titkos államtanácsosnak beszéde, midőn a hivatalrendszer törvényes rendjének visszaállítása után azt törvényes alpra helyezendő a rendek egészét a Magyar Királyság alkotmányának megerősítésére biztatta] Zágráb, 1790.ápr.15. [szó szerinti idézet, tartalma:]

Amint hosszú utazásból való hazatérés után lenni szokott, minél nagyobb volt a távollét keserve, annál nagyobb a viszontlátás öröme – így éreztem, amikor a haza törvényes rendje már több mint hat éve megszűnt, idegen államnyelv bevezetve, a személyes és vagyonbiztonság eltűnt, a teljes törvényes rend megbomlott, és el kellett hagynom ezt a tisztséget.

Hosszú reménytelen időszak után élhettem meg nem remélt **119** örömet. Mindent megmozgattam, hogyan lehet ezt a fordulatot tökéletessé tenni. Amikor átgondoltam, hogyan lehet mindezt megvalósítani az állam válsága, és a fejedelem egyetértése mellett, világos lett, hogy ez nem emberi terv, hanem az isteni gondviselés útján lehetséges csak. Örömem, hogy szabad emberként forgolódhatok újra a rendek között, csak árnyéka annak, amit akkor éreznék, ha hazánk törvényes rendjét visszaállíthatjuk, ami Mária Terézia halálával megszűnt.

Ezt az örömet csak azt kibővítette, hogy láttam, előrelátónak kell lennünk, hogy a hivatalrendszerben meglévő törvénytelenégeket teljesen megszüntessük, és a mostani országgyűlés nem múlhat el anélkül, hogy meg ne erősítsenék hazánk alkotmányát, hogy a jövő nemzedéke is áthagyományozhassuk a Szabadságot. Ezért át kell gondolnunk, mit kell tennünk az országgyűlésen, és hogyan juthattunk nemrég ilyen **120** válságos helyzetbe, éppúgy, ahogyan az orvos is a betegség természete és okai mérlegelése után adja a megfelelő orvosságot.

Ha visszaemlékszünk a VI. Károly általi szabályozás után történetekre, azt látjuk, hogy Mária Terézia enyhe kormányzása alatt elpuhulva alkotmányunk alapjáról már korábban elmozdultunk. Ki ne tudná, hogy ezen alap része, hogy a végrehajtó hatalom ugyan egyedül az uralkodóé, de a törvényhozóit a rendekkel közösen gyakorolja? ha e két hatalmi ágat összekötik, akkor tetszése szerint hoz törvényt a hatalom, saját tetszésére magyarázza a törvényeket, kedvére áthágja vagy épp végrehajtja azokat. Már II. József alatt lappangva megkezdődött ez, sok olyan határozatot hozott az uralkodó, melyek az országgyűlésre tartoztak volna, nem vagy nem megfelelően hajtott végre egyes törvényeket. Az urbárium szabályozása, az oktatásügy, harmincadvámok, sóárfolyam, pénz elértéktelenítése, büntetőjog, a hadügy irányítása – ezek a törvényhozó hatalom jogköre, mégis a végrehajtó hatalom intézkedett róluk. (Folyt.köv.)

APPENDIX EPHEMERIDUM BUDENSIVM NO.12. 1790.MÁJUS 11.

121 LITTERARIA

Libellus Memorialis ex Concessu Magistratus Academici, die 9. Martii Anno 1790. celebrato, nomine Regiae Scientiarum Universitatis Pesthiensis, ad Excelsam Regiam Hungarico-Transilvanicam Aulicam Cancellariam promotus. [Emlékirat, melyet a Pesti Királyi Tudományegyetem magisztrátusa 1790.márc.9-i ülésén a Tekintetes Magyar és Erdélyi Királyi Udvari Kancelláriához intézett. – szó szerinti idézet, tartalma:]

Tekintetes Kancellária, a közelgő országgyűlés miatt bízunk jogos kérésünk képviselőjét a tekintetes kancelláriára, hogy ti. 1. az 1715. évi 73.art. szerint a jezsuita atyák, mint apátsági és prépostsági javak birtokosai, szavati joggal rendelkező tagja az országgyűlésnek. Ezek a javak, így a túróczyi prépostság, a földvári Szt. Ilona apátság, a szekszárdi apátság és a pécsváradi apátság a rend feloszlatásakor Mária Terézia révén az 1780.márc.25-i adománylevél által az 122 egyetem birtokába kerültek, az 1548, 12 és 1550, 19., II. Rudolf és II. Ferdinánd által adományozott kiváltság nevében. 2. Ezért az egyetem kéri, mivel a fenti birtokokat teljes jogkörrel bírja, hogy részvételi és szavazati jogot kapjon az országgyűlésen. 3. A tanult és tanuló hazafiak érdekeit képviselné a haza gyarapodására, ahogyan ez Európa más nemzeteinél is megvalósult. 4. Ezzel a hazai nemes ifjúság is nagyobb kedvvel tanulná itt a tudományokat. 5. Mivel a kultúráról, iskolaügyről és magasabb tudományos intézményekről is dönteni szokott az országgyűlés, jó és szükséges, hogy az egyetem oktatóinak véleménye, információi és szavazata segítse jó törvények meghozatalát. 123 Ezt kérelmezi az egyetem rektora és magisztrátusa.

A Helytartótanácsból a Magyar Királyság és csatolt részeinek valamennyi vármegyéjéhez a népiskolák ügyében küldött utasítása [szó szerinti idézet, tartalma:]

A népiskolák felügyelőinek tisztsége, akik a pozsonyi, pécsi és kassai körzetben öten voltak, a nagyváradai és zágrábi körzetekben pedig épp be lettek volna vezetve, azzal a feladattal, hogy a népiskolák fejlődését ellenőrizzék és elősegítsék, a máj.1-jei királyi rendelet értelmében megszűnik.

Mivel a népiskolák a köznép művelődése szempontjából jók és fontosak, a királyi felügyelők helyett a megyékben egy, a megye által választott jeles férfit kell kijelölni e feladatra.

Hogy mi szükséges a népiskolák továbbfejlesztéséhez, erről a karok és rendek véleményét meggyéknént várja a Helytartótanács. 124

A Helytartótanács a Pesti Királyi Tudományegyetemhez intézett utasítása [szó szerinti idézet, tartalma:]

Mivel a szemináriumok és a szerzetesrendek ügye a következő országgyűléstől függ, ezért a Helytartótanács megbízza az egyetem magisztrátusát, hogy a megszüntetett szerzetesrendek könyvtáraiból az egyetemhez került könyvek árverését azonnal szüntesse be, és ezeket a könyveket további intézkedésig őrizze. Emiatt az Ephemerides 2. ápr.6-i számának 16. oldalán meghirdetett könyvaukciónak elmarad.

Királyi rendelet szerint a Pesti Egyetemen máj. 25-ével, a budai és pesti főgimnáziumban jún.1-jével kezdődnek a vizsgák, utána szünet. A Pesti Központi Szemináriumából az ötödéves teológusok távoznak előjáróikhoz.

Solennia Inauguralis Serenissimorum ac Potentissimorum Principum utriusque Sexus, qui ex Augusta Stirpe Habsburgo-Austriaca Sacra Corona Apostolica in Reges Hungarorum, Reginasque Periodo Tertia redimti sunt; industria Synchronorum Scriptorum adumbrata, quorum selecta Opuscula huius argumenti edita, et anecdotae collegit, edidit etc. M.G.K.S. [Fényességes és Hatalmas mindkét nembeli Uralkodóknak koronázási ceremóniái, akik a Felső-Osztrák-Habsburg uralkodói ágból az apostoli szent korona által magyar királyokká és királynőkké koronáztattak a harmadik időszakban, kortárs íráskor alapján felvázolva, és az e témában kiadott műveket és anekdotákat összegyűjtötte és kiadta M.G.K.S.] Ennek a műnek nagyobb része Pesten Trattnernél már megjelent,

a maradék kötetek június elején jelennek meg. Több mint 30 rövid művet tartalmaznak, melyek I. Ferdinándtól II. Lipótiig magyar királyok és királynők koronázásának történetéről szólnak. Ezek közül kiemelendő a *Directoriumok*, melyek a koronázás előirt rendjét tartalmazzák. Ez előszóban a szerző a korszak koronázásairól ír általában, továbbá az egyes művek szerzőiről, 125 végül a koronázásokról és a koronaékszerekről szóló szakirodalomról. Szól a koronázás egyházi rendjéről is. Helyesen írja, sehol a világon nincs ilyen ünnepélyes koronázás, és egyiknek sem ekkora a törvényi ereje, hiszen enélkül az illető király nem lesz törvényes uralkodó. Mivel utoljára 50 éve volt koronázás, igen hasznos ez a kiadvány, nehogy a mai magyarok az ősi szokásoktól ebben eltérjenek, ezért fontos ezek emlékezetét őrizni, és ezért igen aktuális és ajánlott e mű.

Orpheus. Egy Hólnapos Írás, a' Józan-Gondolkozásnak, igazabb Izlésnek, és Magyar Történeteknek elő-segíllésére. Ki-adta Széphalmi Vintze. Első Köttet. 1790-edik Jan. Febr. Mart. April. Kassán, Fűskuti Landerer Mihály' költségével. Orpheus szent hangzású neve, melyet e hónapos írás visel, kíváncsisággal tölti el az olvasókat, hogy ezt elolvassák, és valóban, nem csekély gyönyörűséggel forgathatják. A mi Orpheusunk, jelesül Gessner *Idylljeinek* fordítója, aki joggal tart e névre számot, két hasznos dolgot céloz, egyrészt hogy a hazai társalgás műveltségét és az őszinte kritikát megalapozza, másrészt hogy a tudományokat hazai nyelven egyedülálló törekvéssel és esztétikusan hazája fiainak lelkébe csempéssze. Különböző tárgyú írásokat tartalmaz a kötet, enciklopédikus, verses és prózai formában egyaránt. Erkölcsök, útleírások, kultúra, politika, kritika, történelem, és minden, ami igaz tudomány (=filozófia), megtalálható benne. A nagy lépések, melyekkel Nemzetünk a maga méltóságának 126 megértéséhez eljuthat, előtűnnek a már megjelent nagyszerű munkákból. Hihetetlen a külföldiek számára magyarul olvasni a saját műveiket, így Tassót, Klopstockot, Gessnert, Milont, Zimmermant, Voltaire-t, Rousseau-t, Wielandot, Montesquieu-t, Fenelont, Pope-t, Youngot, Gellertet, Mendelssohnt, Broughont, Campe-t, Sonnenfelst és más hasonló kvalitású, a szerző által említett férfiakat. Vagy pedig hogy a Vergiliusnál biztosan, egyesek szerint Homérosszal is felérő Ossziánt, az igen jeles magyar költőtől (Vates!), hazai nyelvünk fáradhatatlan és dicső művelőjétől, Batsányi Jánostól lefordítva forgathatjuk! Hogy ne is említsem azt a számtalan író, akik magyarnak születtek, eredeti műveket alkottak. Nagy remény támadt bennünk, hogy bekövetkezik majd, hogy Magyarországon, ahol eddig minden tudományban és művészetben forgolódo férfiú latinul szólt, egyre többen lesznek, akik magyarul nyilvánulnak meg majd. Végül majd a külföldiek is, akik vágnak tanulmányozni a magyar kultúrát, minden nemzeti vagy vallási előítélet nélkül a magyar nyelv fenségéről, bájáról, termékenységéről, alkalmasságáról, virágzásáról egyre kedvezőbb ítéletet kell hozzanak, elismerik, hogy most és egykor is méltó volt a magyar nyelv, hogy nemcsak a szomszédos németek, hanem más európai kultúrnemzet, a franciák, itáliaiak, angolok, spanyolok, lengyelek olyan egyedülálló figyelemmel kísérik, amilyen figyelemmel a mi magyar nemzetünket mindig is kísérték. A mi magyar nyelvünknek nagyobb vonzereje van, mint általában gondolják, bizonyíték erre az Orpheus szerzője, kinek bája a beszédet kedvessé teszi. Példa erre Metastasio sóhajai, melyek itt magyarra fordítva szerepelnek, és tiszta füleknek nem tudnak nem tetszeni. Most a haza egyetértésével az Orpheus szerzője is, és más hasonló értekezők együttesen törekszünk rá, hogy magyar hangzással fejezzük ki tárgyak idegen neveit, melyek ha alkalmasak, megajándékozunk vele a magyarságot. Legyen szabad magyarul hangoztatni az alábbi szavakat: 127 *demasquirt, Litteratura, Prosa, Criticus, cultura, character, Epocha, Idea, Plaffon, Statio, Dominium, Camera, Chaussé, Gustus, Obeliscus, Genius, Tragoedia, Copia, Originale, Lexicon, Orator, Poeta, Excellentia, Metamorphosis, Glycerion, Unter-Commissio, schnurgrad, irregularis, Praelatus, fundus Religionarius, Capitalia, Cincinnatus, Litteratori, Medicina, Doctor, Gymnasium, Rhetorica, Nationalis, Districtualis, Consiliarius, Periodus, Astronomia, Vignet, Geographia, Comoedia, Theologia, Chorus, Theatrum, Patriotismus, Zodiacus, Ianuarius*, amint a mi Széphalmynk az Orpheusában teszi. Persze nem szabad, hogy ezzel visszaéljünk, és ha alkalmasabb magyar szóval ki lehet fejezni a dolgot, akkor óvakodni kell ettől, mivel a magyar nyelv olyan sajátos adottságoknak örvend, hogy szinte sosincs szüksége idegen szavak kölcsönvételére akár versben, akár prózában, ha folyékonyan ki akar fejteni egy tárgyat.

Nachrichten von den Lebensumständen und Schriften Evangelischer Prediger in allen Gemeinen des Königreichs Ungarn. Gesammelt und mit vielen Anmerkungen erläutert von Johann Samuel Klein, Evangelischer Prediger der deutschen Gemeinde zu Kaschau, Lipcse, Buda, 1789. Két kötetből áll, az elsőben Christopher Böhmnek, az evangélikus lőcseieknek, a másikban Schristian Serpiliusnak, a soproniaknak polgároknak a főtanácsosának a képe van elől, és mindegyik száz biográfiát tartalmaz betűrendben. Szerintünk igen hasznos, de túlzottan bőbeszédű, amennyiben nemcsak a szerző fő céljáról, az adott személyek kultúrával való kapcsolatáról szól, hanem politika, zsinatok, házasságok és más dolgok is belekerültek. Bővelkedik híres családok történetében, akik valamilyen módon magyar művel férfiakkal kapcsolatban voltak, akiknek életét és műveit szorgosan előszámlálta a szerző. Az evangélikus egyház története, változásai, iskolaügye is helyet kapott benne. Csoda, hogy a szerző, hasonló műveket keresve nem találkozott *Seiverts Nachrichten von Siebenbürgischen Gelehrten, und ihren Schriften*, Pozsony, 1785 128 kötettel, melyet követve jobbat írhatott volna. Annyira tele van a kötet latin történeti, egyházi, politikai és költői anekdotákkal, hogy szinte a felét ezek töltik ki, és úgy tűnik, mintha latinul íródott volna a mű, hogy a hazánk művelt férfiai számára, akiknél a latinnak van elsőbbsége, főleg ha németül nem is tudnak, is jól olvasható. Legyen szabad egy helyütt javítanunk a tisztelt szerzőt, hogy ne terjedjen téves információ. Benczur Józsefről, a hazai kultúra jelentős, már halott alakjáról ír a II. rész 31. oldalán olyan dolgokat, melyek további vizsgálódást igényelnek: „Im Jahr 1784. ernannte ihn Kayserl. Königl. Majestät Joseph der II. unser theurster Landesvater zu einem Viceregistrator bey der königlichen ungarischen Hofkammer, und als solche von Pressburg nach Ofen versetzt wurde, und er eben daselbst das Archiv in Ordnung bringen wollte, erhielt er von seinem huldreichen Monarchen, durch eine Stafete, die Würde eines kayserl. königl. Bibliothekars zu Wien. Diese unvermuthete Nachricht erfreute ihn zu stark, und beförderte, durch einen Schlagfluss sienen Tod” Itt tehát először azt kellene megmondani, kinek a támogatása nyitotta meg neki az utat a kamarai levéltárba, aztán a többi hiba könnyebben javítható. (Folyt.köv.)

Hibajavítások.

EPHEMERIDES BUDENSES NO.13. 1790.MÁJUS 14.

130 POLITICA

Magyarországról.

Buda. Máj.9-én délután 1-2 óra körül a szent korona a tekintetes Prímás és az országbíró jelenlétében, a győri és mosoni bandérium által zászlók közepette a palotából a királyi vár keleti részében a Duna szomszédságában, Pestre nézve, az eredetileg a neki szánt helyére, három vasajtóval megerősített kincstárba, a Szent Zsigmond plébánia fölött helyeztetett el. 11-én a prímás a Helytartótanács által 130 saját korábbi jogkörébe visszahelyeztetett, azaz közvetlenül a nádor után következő bírói tisztsébe.

Buda és Pest két vendég miatt a vendégjogot újraélesztve megtisztelőbbé tette. A két vendég: Grassalkovich Antal herceg, aki királyi lovászmesteri tiszte révén fog ideköltözni az országgyűlés idejére. Hivatala miatt II. András 1222. decret. art.XV., Lajos I. decr. XXV.art., Verbőczy P.I. tit.49., Zsigmond II.decr. XIII.art., I.Ferdinánd XVII.decret. 1547 art.VI. szerint a király utazása idején gondoskodnia kell a gabonaellátásról. Emellett a király koronázásakor a király kardját viszi előtte, illetve az ebéd során kiszolgálja Őfelségét. A másik Pászthory Sándor udvari tanácsos, aki a politikai ügyekben referendáriusként (előterjesztőként) fog működni (Mikos Mihály bizottsági, Nagy József igazságügyi ügyekben, mindketten királyi tanácsosok).

Voltak idők, amikor a magyar királynő által csillagkeresztes renddel való kitüntetés igen nagy megtiszteltetés volt. II. Lipót jóakarátát és nemzetünk növekvő megbecsültségét jelzi, hogy a királyné Őfelsége máj.3-án, a Szent Kereszt megtalálásának ünnepén a csillagkeresztes renddel több 131 magyar nagyasszonyt is kitüntetett, nevezetesen: Althann Johanna grófné, született Marchionissa de Doria; Patachich Eleonora grófné; Splényi Gabriela báróné, született Újfalussy grófnő; Haller Zsuzsanna grófné, született Nemes grófnő; Csáky Terézia grófné, született Révai bárónő; Révai Eszter grófné, született Sándor grófnő; Sándor Anna grófné, született Szapáry grófnő; Forgács Josepha grófné, született Prinelli bárónő; Veterányi Terézia grófné, született Korzensky grófnő. Kívülük 14 itáliai és német hölgy kapta meg a kitüntetést.

A Helytartótanács máj.8-i rendelete szerint a Őfelsége a mezőgazdaság előmozdítása érdekében eltörölte az 1788 óta a sör és szesz főzésének, valamint más gabonák német tartományok irányába való kivitelének tilalmát, hozzátéve, hogy szeszfőzés akkor engedélyeztetik, ha az élelmezéshez elegendő termés már megvan.

Ungvár, máj.2. Sztankovszky János, a munkácsi székesegyház káptalanjának lektora és kanonokja, Ungvár megye főesperese életének 57. évében, ápr.30-án Ungvár fellegvárában elhunyt, máj.2-án temették.

Okolicsnó, máj.3. A liptóiak sem szűkölködnek kötelességtudásban és hazaszeretetben. Miután ápr.24-én Illésházy János gróf, örökös főispánjuk már Palugya mellett járt, 132 35 díszes, egyforma öltözetű nemes idjút küldtek fogadására, magyar beszéddel, így kísérték Szentmiklósról, a megyeházára. A tisztújítás révén idősebb Rákovszky Sándor lett az alispán, Pongrácz Imre a helyettese, ifjabb Szent-Iványi Pál a jegyző, Okolicsányi Antal a főpénztárnok, Csemiczky András az ügyész, szolgabírák: Szmrecsányi Antal, Kubinyi Mihály, Thuránszky József, Mattiasovszky György; az aljegyzők: Okolicsányi Antal, Baar Antal, Rady János. A többi tisztséget is vallásra tekintet nélkül, a tapasztalat alapján osztották ki. Liptói táblabírák lettek: Madocsányi Ferenc szepesi kanonok, Kubinyi András, Pongrácz Gáspár, Potturnyai Gáspár, Platy András, Okolicsányi Antal, Osztróluczky úr. Oszágyűlési követként Rákovszky Sándor alispán és Platy Gáspár táblabíró indul Budára.

Kalocsa, máj.8. II. Lipót, Magyarország apostoli királya, saját jogköre alapján a minap Vajkovich Imrét, a kalocsai főszékesegyház kántorát és kanonokját, érdemes férfiút a főszékesegyházi káptalan főpréposti címével ruházta fel, oklevéllel (miután III. Palma Károly halála óta e tisztség betöltetlen volt).

Horvátországból.

A hadi helyzetről a Glinából ápr.30-i dátummal kapott levél alapján. – Múlt hó 17-én ezer boszniai török 133 de.11-kor a Szluinai ezredre rárontott, és három falut, Furiant, Lagyevacot és Breszovacot elnéptelenítette. Szerencsére nem megölte és lemészárolta a lakókat, azok előző nap kémeink által figyelmeztetve elmenekültek lakhelyükről, így a törökök csak 15 szarvasmarhát és egy 70 esztendőes öregembert találtak zsákmányként. A kémeink szerint Chengich basa vezetésével az újra gyülekező törökök Oblay és Sztaroszello térségében akarnak újra betörni, és a környező falvakat tűzzel vassal elpusztítani. Április elején egy lengyel gyalogos katona a Lattermann ezredből Wranogracs várába, mely Horvátország török részén van, elmenekült, de hiába, megtagadták tőle a védelmet és a remélt előreléptetést, és láncokban adták vissza egy török kiváltására, majd újra elszökött, és elkapták, most Glina tömlöcében van, hitesztetésért várja elrettentő büntetését. Eddig bizonytalan volt, katonaságunk hol folytassa az előretörést, ezért további parancsig a török betörések visszaverésén őrködött. Ápr.20-án Károlyvárosba, a főhadiszállásra érkezett Baro de Vins, a fővezér helyettese, és megkezdődtek az előretörés hadi készülétei.

Skerlec Miklós beszédének folytatása [szó szerinti idézet, tartalma:]

Az utolsó országgyűlés feloszlatása óta a végrehajtó hatalom 134 a rendek akarata ellenére a egyfajta helytartótanácson keresztül működött, először Varasdon, majd Zágrábban, majd egyesítve a Helytartótanáccsal, azaz a törvényhozásnak nem állt jogában hivatalokat létrehozni, egyesíteni, áthelyezni stb., ezért a következő években a végrehajtó hatalmat Zágráb, Szerém és Körös megyékben az udvari bizottság révén a katonai hatalom bekebelezte, a megyéknek még tanácskozási joguk sem volt, csak információt szolgáltathattak, a később visszaszerzett területeiket nem csatolták vissza hozzájuk, hanem a Varasdi Főparancsnokságnak rendelték alá, és a megyék törvényhozó ereje a végekre nem terjedt ki újra, a jóvátételi ügyekben sem.

Nemsokára a tengerparti részeket is bekebelezte, úgy, hogy Zenggtől a határig lévő terület katonai irányítás alatt volt, maga ez az ősi szabad királyi város is.

Arról a veszedelemről nem is szólva, amelybe egy elfajzott hazánkfia vetett minket, amikor Szlavónia alsó részének megyéit el akarta szakítani Magyarországtól hadi parancsnokság alá, és úgy egyesíteni 6 megyét, hogy a következő országgyűlésre már ne tudjanak követeket küldeni, de az ország rendei ennek következetesen ellenálltak 135 és példászerűen megakadályozták.

Mindez és még több II. József uralma alatt történtek, és mutatja, hogy a törvényes rendszerünk már előtte sarkaiból kifordult, hogy olyan egyszerű volt a koronázást mellőzni, a törvényhozó hatalmat magához ragadni a királynak.

De valójában mi ütött el minket a törvényhozói hatalom gyakorlásától? Részint a végrehajtó hatalomban, részint annak eszközeiben, részint bennünk, részint az alkotmányban magában vannak az okok. Az emberi természetből következik, hogy akié a végrehajtó hatalom, nehezen hagyja magát megkötni a törvényhozó hatalom által, és azt magához akarja ragadni.

Úgy szokott lenni, hogy ha az uralkodó meg is szerzi a legfőbb hatalmat, nem elegendő annak gyakorlására, hanem egyes részeit más személyekre kell, hogy bízva. Ezek a megbízottak a fejedelem nevében mindent megengednek maguknak, és az alkotmány kereteit nem tartják meg.

Nem akarom mindezt példákkal érzékeltetni, de mivel az uralkodók általában azt fogják fel, amit miniszterei mondanak, ezért a törvénysértésekért végső soron ők is felelősek. 136

De mi is elhanyagoltuk a közügyeket. Egyedül a vagyon gyarapodása érdekelt, a főispánságból pedig csak a fényes installáció, az ügyek aztán a hivatalok nyakába zúdultak. Erre elére figyelmeztettem, és most már világos, hogy a hivatalok a karok és rendek felügyelete nélkül nem alkalmasak a végrehajtó hatalommal való visszaélések megakadályozására.

Alkotmányunkon is vannak repedések. A Corpus Juris nagyon széttagolt, nem lehet átlátni az Alkotmány egészét, így a végrehajtó hatalom pontos határait sem. Ha az országgyűlésen hozott törvények elavulnak, a végrehajtó hatalom akár egy negyed századik, ahogy most is, mellőzi azt, de közben a szükségszerűségeire hivatkozva szabadon intézkedhet, azaz a gyakorlatban törvényeket hoz. Mária Terézia 40 éves uralkodása alatt három országgyűlés volt, egy a nemesi felkelésről, a másik kettő az adókról szólt, más ügyben nem is hoztak törvényt, és már az volt a vélekedés, hogy az országgyűlés az adózás és az igazságügy rendezésére való. Amit pedig a végrehajtó hatalom

intézkedéseiből a rendek az országgyűlésen elleneztek, el akarták törölni, attól a hatalom megtagadta a beleegyezését. Így bár a rendek egyetértése szükséges a törvények meghozatalához, **137** nem kínál módot az alkotmány az ilyen módon hozott rendeletek eltörlésére.

Világos példát kínálnak a válaszok, melyeket a legutóbbi országgyűléseken a végrehajtó hatalom adott a rendek azon előterjesztéseire, melyek a az országgyűlésen kívül hozott rendeletekre irányultak.

Maga az előterjesztések, sérelmek formája is erélytelen.

A minket érő bajok oka tehát, hogy a rendek a törvényhozó hatalom gyakorlásától elestek. Ezért arra kell törekednünk, hogy egyrészt a rendek a törvényhozó hatalom gyakorlását az országgyűléseken keresztül visszanyerjék, másrészt hogy a következő országgyűléseken úgy megerősítsük az alkotmányt, hogy a fenti dolog többet ne fordulhasson elő.

Az előbbi végrehajtásában nem kételkedem. Ha ezután a törvényhozó, végrehajtó és igazságszolgáltató hatalomra vonatkozó alkotmányos cikkelyeket alaposan végigveszik a rendek, kiegészítik, rendezik, magyarázzák, az alkotmányt védelmét minden Magyarországon lakó emberre kiterjesztik, ennek rövid kivonatát kiadják, és azt a közszolgálat, valamint a koronázási oklevél részévé teszik, továbbá ha rögzítik az országgyűlések összehívásának periódusát és kötelezettségét, végül ha magának a törvények előterjesztésének és meghozatalának folyamatát jobban egyeztetik a törvényhozó hatalom gyakorlásával, **138** valójában akkor lesznek csak a törvényhozó hatalom teljes birtokában.

Ami a törvényhozó hatalom stabilizálásához szükséges teendő, az most annál könnyebben megtehető, mert olyan uralkodó jutott nekünk az ég kegyéből, aki jártas a filozófiában, és azt vallja, nem a nép van az uralkodóért, hanem az uralkodó a népért, a tartományban, melynek ura volt, eltörölte a felségsértésnek még az elnevezését is, továbbá a vagyonelkobzást, a kincstárból segélyeket adott azoknak, akiket megvádoltak, de végül ártatlanoknak bizonyultak. E jó uralkodó alatt, ahogyan Plinius mondta Trajanusról, érzed, hogy kimondhatod, amit akarsz, így a törvényhozó hatalom és az alkotmány megerősítése nem nehéz feladat.

Alaptörvényként kihirdetted, hogy az uralkodó az országgyűlés nélkül semmilyen törvényt nem hozhat, hanem csak az ott hozott törvényeket hajthatja végre; amit elrendelt, az a következő országgyűlésen vizsgálat alá vonják, és ha nem a közjót szolgálja, a rendek eltörölhetik. Rendelettel nem lehet szabályozhatók a törvényszékek és hivatalok egyesítése, összevonása, egyéb megváltoztatása, a politikai, gazdasági, igazságszolgáltatási, egyházi, vallási és kulturális rendszert érintő vonatkozások, ilyen változásokat a végrehajtó hatalom csak előkészíthet, és betervezhet az országgyűlésen, amely határoz azokról. **139**

Ami pedig az eszközöket illeti: legyen határozat arról, hogy az ország legfőbb szenátusa a kerületek feliratairól rögvest referáljon az uralkodónak; legyen hamisítási bűncselekmény, ha a szenátus feje elhallgat valamit, vagy személyes paktumokat köt; hogy a főispáni tisztség II. András decret. II. art.16. éa 30. szerint pozicionáltassék, és a többi hivatalt nem a származás, hanem a tudás és érdemek szerint osszák ki; ne kapjon egy személy egyszerre katonai és politikai, vag politikai és igazságszolgáltatási, vagy politikai és gazdasági hatalmat; hogy a hivatal a végrehajtó hatalom minden eszközésről számoljon be a törvényhozó hatalomnak.

Ami minket illet, mivel a szabadság az önkényuralom és az anarchia közötti középút, mindkettőt meg kell akadályoznunk, ezért áldozatokat kell hoznunk. Ahogyan az önkényuralomban a polgárok egy része a tisztségekre, mások a zsíros hivatalokra, megint mások a közterhek alól való kivételre törekszik, a valódi szabadság azt jelenti, hogy mind a köz javai, mind a köz terhei közösek. Az önkényuralomban kevesek kezében koncentrálódik köz ereje, ezért könnyű az uralkodónak végrehajtatnia parancsait. Egy felvilágosult monarchiában minden egyes polgárnak érdekében áll a törvények végrehajtása. Ez mutatja meg, egy nép szabadságban vagy szolgaságban van-e. Ha ugyani egy polgár a törvényhozó által előírt jótetteket végrehajtani vonakszik, ha a reá rótt terheket nem **140** vállalja fel, és a törvényeket nem követi figyelemmel, az a nép nem méltó a szabadságra, és nem is marad fenn sokáig. Ami ennél is gyakoribb, a törvényhozó hatalom határozataival szembeni ellenállás, ami miatt a végrehajtó hatalomnak erőszakot kell alkalmaznia, és ezt minél többször teszi,

annál jobban hajlik a törvények meghozatalára, annál közelebb van az önkényuralomhoz. Hogy utódainkra időtálló alkotmányt hagyjunk, az ókori szokás szerint kell cselekednünk: egyedül a takarékoság, mely nem zsugori, a haza iránti elkötelezettség becsvágy nélkül képes megszerezni és megtartani a szabadságot.

Ez a véleményem, amit azért osztottam meg a megyével, hogy az országgyűlési teendők átgondolása előtt mérlegelje ezt, és ennek megfelelően döntsön az előterjesztésekről.

Nálunk a közhivatalok korábbi állapotba való visszahelyezése megtörtént. Minél több téren vissza kell állítani, ahol csak lehet, megyei szinte a törvényes formákat.

A hivatalok betöltésénél arra figyeljen a megye, **141** hogy olyan bölcs embereket válasszon, akik nem kedvelt dolgokat is végre tudnak hajtani.

Szerbiából.

A máj.6-án Belgrádból küldött levélben olvassuk, hogy Koburg herceg Havasalföldről 5-én a Belgrádi parancsnokkal, Vallis Mihály tábornaggal megismertette ruslyolii Hasszán Basa vezír fiát, aki 45 éves, semmilyen hadi tudományban nem járatos, és az oszmánoknál nincs hitele, de vagyona miatt a bizánci díván tagja lett. – Máj.16-án a mieink hozzáfogtak Vidin ostromához, mely Bulgaria legnagyobb erődje., Koburg herceg, a tábornok 32 hajót küldött segítségül, tele lőporral és egyéb hadi szerszámokkal, de a Staab tábornok által vezetett fő hadsereg is arra indult, és a Clairfait hadi főkormányzó által vezetett 18 gyalogos csapat, és ugyanannyi lovascsapat a Dunán azért kelt át, hogy Koburg seregével egyesülve Vidin felé induljon, elhatározva, hogy Kalafat szigetét és Georgevo kastélyát az ostrom megkezdéséig, a mieink biztosítása végett elfoglalják. – Máj.4-án Szerbiából Magyarországra ért, és Buda felé tart a Ferdinánd főherceg ezrede, hogy a koronázason jelen legyen.

Havasalföldről.

A Magyar Királyság hadseregének másik része, amely az Olton túl telet, ápr.20-án Foksány felé indult, hogy az orosz csapatokkal egyesülve Brailov felé induljon; egy másik csapat Georgevo kastélyának **142** ostromára indult. A mi katonaságunk, amely az Oltnál táborozik, a báni katonasággal egyesülve az egész területet, mely Vidin körül van, a legszorosabban körbeveszi, és hősi ostromra készül. Isten legyen velük!

Belgiumról.

A Regensburgi újságban (Rerum Novarum Commentarii) olvassuk, hogy Le Duche De Limbourg, amely máig megőrizte a Habsburg-Lotharingiai Házhoz való hűségét, és II. Lipót jóindulatú rendelkezéseit örömmel fogadta, most megváltoztatta véleményét, kiadván egy manifesztumot Brüsszelben, felmondván alattvalói hűségét.

Itáliáról.

Frigyes Ágost, Anglia ura, Byruth márki özvegye, a brunsviki főherceg és Károly Ágost brunsviki herceg, bejárva Itália híresebb városait, Firenzébe érkezvén, ahol a felséges magyar királynő páratlan vendégszeretettel fogadta őket. – A nápolyi király, megszanva sanyargatott alattvalóit, a kincstári kölcsönökből a harmadik tizedet, adókból és vámokból is hasonló rész engedett el. E páratlan kegy a főurakat is hasonló engedményekre sarkallta.

Lengyelországról.

Hadikészület folyik. Kielze és Konszky vasműhelyeiben ágyúk, hadigépek és **143** fegyverek készülnek éjjelente. Betanítják a lövészeket, a többi lengyel katona már állomáshelyére megérkezett, Ponjatov+szky József királyi herceg már Ukrajnában, Tulcinánál táborozik. A haditanács határozata révén Galicia határaihoz 12 ezer, Ukrajnához ugyanannyi, Fehéroroszországhoz ugyanannyi katona helyeztetik, hogy éberem őrködjön. A maradék 25 ezer főből álló sereg a fővárosban, Varsóban táborozik. A legfőbb erődítményeket, Kamenieket és Krakkót gabonával, fegyverrel, lőporral és katonával jól ellátták.

LITTERARIA

A Klein-recenzió folytatása.

Benczur ugyanis összeállította a Balassi családfát, melyért jutalmul kapta, hogy Balassa Ferenc, a Magyar Karama akkori elnöke a kamarai archívum lajstromozójává léptette elő, nem pedig segédlajstromozójává, mint Klein tévesen állítja. Ugyanis segédlajstromozó ennél a hivatalnál nincs is, csak a Helytartótanácsnál, akiknek egyébként teljesen más a feladatuk, mint a kamarai lajstromozóknak. De hogy egy ilyen kamarai kinevezés megvalósulhatott, annak itt Budán semmi nyoma, sokat csodálkoznak is, hogyan írhatta ezt Klein ilyen botor módon, mert a Kamara iratai mindig rendezettek voltak, és legalább 20 férfiú, a diplomatikában, régi írásokban jártas dolgozott élete nagyobb részében ezidőtájt a kamaránál, akik ezt a munkát szükség esetén (bár ilyen szükség nem volt) elvégezhették volna jobban, mint Benczur, aki át sem léphette eddig a kamara küszöbét. Nem lehet igaz az sem, hogy Benczurt II. József külön határozattal, Estaffeta segítségével az osztrák Palatina, azaz a császári könyvtár igazgatójává tette, mivel akkor és most ezt a hivatalt II. József haláláig báró Gottfried van Swieten foglalta és foglalja el, és eltávolításáról még csak pletykák sem szóltak. Ez persze sem Klein, sem Benczur érdemeit nem csökkenti. De ha nem vagyunk kritikusak a hazánkbeli művei iránt, a külföldiek szemünkre vethetik. A kötet 4 rhénes forintért kapható Diepolt könyvtáránál Budán, a fellegrban, a nyomdában.

A magyar születésű Imre György a madridi királyi udvari gépész és esztergályos olyan új gépet talált fel, mely az aranyat, ezüstöt és más fémet rövid idő alatt és könnyedén vékony lemezkévé préseli. Ezzel a találmányával ápr-2-án nagy tetszést aratott az udvari bemutatón.

EPHEMERIDES BUDENSES NO.14. 1790.MÁJUS 18.

POLITICA 145

Magyarországról.

Buda. Máj.10-én a budai királyi várba a pozsoni lovascsapat Amade Ferenc gróf vezetésével, 11-én pedig a nyitrai bandérium a bátyja, Amade Antal vezetésével átvette a koronaórséget. Mily nagy erősségei ők a nemzeti Ékszernek!

Torna. Máj.9. Torna megye, melyet II. József Abaújjal egyesített, attól korábbi törvényes állapotnak megfelelően különvált. 146 Ápr.19-ére hívták össze a megyegyűlést. Több jelöltet Keglevich József gróf, koronaőr és a Szent István rend középkeresztese. Alispán lett Fáy Pál, helyettes alispán Pletrich Imre. Jegyző Lánczy József, aljegyző Kornis Gábor, pénztárnok Farkass György, ügyész Tomka Ferenc, alügyész Gedeon János. Szolgabírák Görgey Ignác, Fajgel József, alszolgabírák Gedeon Ferenc, Horváth András. A zászlókat és a köziratokat az Abaújtörvényeséről ápr.30-ra korábbi tornai székhelyére vitték át, a pénztár elkülönítése későbbre halasztott.

Szeged, máj.10. Erdődi Pálffy Lipót fróf elnökletével Csongrád megye tisztikara korábbi formájába visszaállt ápr.21-én. Alispán Kárász István, főpénztárnok Kokay Mihály, jegyző Bellosits József, ügyész Adamovits János, szolgabírák Kárász Imre, Balogh úr, alügyész Szluha úr, aljegyző Marsovszky József, alszolgabírók Melitzay és Bartza urak, esküdtek Adamovits és Pathó urak, Marsovszky Ferenc, biztosok Horváth és Morvay urak, közorvos Schraut József. Táblabírák Pálffy Ferenc gróf, Mihály Péter, Márton Dávid, Bogyo Mihály, és Kubik úr. A népiskolák ügyét is tárgyalták a megyegyűlésen, és óvintézkedést tettek, nehogy a tanítók a sagani vagy bécsi normát kövessék, melynek célja a hazai nyelv elnyomása, és II. József által propagált német nyelv terjesztése. Ennek helyére a megyei püspök által előírt katekézis lépett, és azon általános iskolai könyvek, 147 melyeket Szablik István piarista írt elő. A népiskola helyett a megye egyetértésével visszaállított az alapiskola és kisgimnázium rendszere (schola normalis, schola trivialis).

Szeged, ápr.26. Kárász István alispán, királyi megbízott elnökletével a városházán polgári tisztújítás zajlott, a főbíró Müller Sebestyén, a polgármester Dugonits Ádám, kamarás Müller Rocho, jegyző Szekeres Mihály, aljegyző Virág József, újraválasztott szenátorok Hody Imre, Rózsa Vince, Pálffy úr, új szenátorok Szilber és Vékes urak, ügyészek Zombory és Mateitska urak, számvevő Janko György. Szó esett a szegedi grammatista és humaniorista diákok képzéséről, és elhatározták, hogy a híres gimnázium igazgatójának, Szablik Istvánnak az elmúlt 10 évben bevezetett újításait eltörlik, és a német nyelv, valamint a Swieten-féle rendszer által elrontott korábbi rendet visszaállítják. Közös terve a városiaknak, hogy a gimnáziumban a filozófia tudományának oktatása is megjelenjék, és a színelőadásokat magyarul tartják, melynek támogatására alapítványt tettek.

Nagykároly, máj. 11. Szathmár megye fő kormányzója, Károlyi Antal máj.5-én Nagykarolyból testőrcsapata élére Bécsbe távozott II.Lipót rendeletére. 148 Mindent megtesz a testőrség régi, Mária Terézia halálával elmúlt dicsőségének helyreállítására. A megyék sem küldenek már jelölteket, a létszám a megkövetelt alatt van. II. József a katonaságból válogatott be ide tetszés szerinti nemzetiségű férfiakat. Egész Szathmár fájlalta távozását. Megyegyűlés máj.17-én lesz, ahol összeírják a gravameneket, és szavaznak Luby Károly alispán és Redai táblabíró országgyűlési követségéről.

LITTERARIA

A Helytartótanács rendelete a Pesti egyetemhez [szó szerinti idézet, tartalma:]

Az ország lakosainak véleményét meghallgatva a Helytartótanács elrendeli, hogy az egyetemen a sebészeti és anatómiai előadások nemcsak latinul, hanem hazai nyelven is megtartassanak, amennyiben a hallgatók ez értik. Méltánytalan ugyanis, hogy nyilvánosan csak németül és latinul adják elő, és az e nyelveken nem értő hallgatók fizetni kénytelenek a privát kollégiumokért.

Tartsák tehát a latin mellett magyarul az anatómia előadásokat, és Szably, Stipsich és Sehning professzor és adjunktus urak a sebészeti előadásokat is tartsák félig magyarul a latin mellett.
Buda, 1790.ápr.27.

Zichy Károly gróf, Végh István, Festetics Antal sk. aláírásaival

EPHEMERIDES BUDENSES NO.15. 1790. MÁJUS 21.

149 POLITICA

Magyarországról.

Buda. A Helytartótanács máj.4-én kibocsájtott rendelete Ófelsége azon határozatát adja tudtára minden megyének és szabad királyi városnak, melyben Ófelsége a várfogságra ítélt listáját kéri, vezeték- és keresztnévvel, korral, és az elkövetett bűnnel, valamint a megítélt fogság idejével, jelezve, ha magánzárában van elzárva. Mivel Magyarországon súlyosabb és kisebb bűnöket elkövetőket egyaránt várfogságra adnak, az utóbbi esetben 150 Ófelsége irgalmasan mérsékelni kívánja a büntetésüket.

Ófelsége elrendelte, és Helytartótanács a megyékkel közölte is, hogy a zsidók hadi fuvarozás alóli mentessége megszűnik.

A Helytartótanács ápr.27-i rendeletét, amelyet az Epheremides 8. számában közöltünk, még kettő követte. Az első a javak közszolgálati elidegenítéséről szól, tartalma: 1. Hogy az örökbérlet, ami eddig sem volt Magyarországon, ezután se jelenjen meg, ezért a kamarai javakat vagy meghatározott évekre adják bérbe, vagy királyi adományként, örökös és elidegeníthetetlen tulajdonjoggal adják oda. 2. Licitáció is csak határozott idejű bérbeadáskor lehetséges, magánszemélyeknél természetesen nem. 3. Hogy az egyházi alapítványok és amelyek a tanulmányi alaphoz tartoznak, amíg a következő országgyűlésen határozott nem születik visszaadásukról, közkezelésben maradjanak. 4. Hogy a kisebb kincstári javak, illetve amelyek nem kapcsolhatók hozzá egy nagyobb birtokhoz, hanem elszigetelten helyezkednek el, árusíttassanak ki mielőbb, a nagyobb kincstári birtokok, mint a bácsi és aradi körzetben, és a temesi bánóságban, hogy minél többen kaphassanak belőlük, kisebb részekre osztassanak. A második hatályon kívül helyezi a vadászatról szóló 1504/8 és 1729/20. törvénycikket, és az 1786.szept.26-i rendeletet; 151 továbbá az 1787.ápr.2-i, emigrációról szóló nyílt rendeletet.

Pünkösöd első napján, máj.23-án a budai vár főplébániáján a magyar primás, esztergomi érsek az ő spirituális fennhatósága alá tartozó híveket délután ünnepélyesen megbérmálja. Másnap Pesten a főplébánián áll a katolikus tömeg elé.

Ugyancsak a primás az esztergomi káptalannak, mely most Nagyszombatban székel, a soraiba vette fel Vantsay szempci, Gosztonyi érsekújvári, Szalay szalki plébánosokat. Ezután a bíboros két pozsonyi kanonoki széket töltött be báró Prényi gútai és Szalaky divényi plébánosokkal. Mindannyian a tisztségre méltó férfiak.

A római katolikus egyház előjárói, akik nagyrészt már Pesten és Budán vannak, Szentháromság ünnepén, máj.30-án Pesten a primási palotában összegyűlnek tanácskozni, hogy megegyezzenek abban, mit terjesszenek elő és képviseljenek az országgyűlésen. Elsősorban a papnövenfékek pozsonyi és pesti központi szemináriumokból való hazahozataláról döntöttek. 152 A magyarországi, erdélyi és horvátországi görögkatolikus papnövendékek, akiket II. József a magyar egyetemről és akadémiákról Galíciába telepített, szintén visszahívandók. De a döntés a király kezében van, és kívánságukat eddig azért sem sikerült elérni, mert a görögkatolikus püspökök nem tagjai az országgyűlésnek és a rendeknek.

Az esztergomi főegyházmegye helytartósága, mely eddig Esztergomban székel, Budára, a primási palotába helyeztetik át, élén továbbra is Pókateleki Konde Miklós püspök áll.

Az országgyűlés idején Pesten két huszárezred táborozik majd. Kíséretként és őrködésre a nemesi koronaőrző bandériumok szolgálnak majd, a koronékszerek őrzése királyi parancsra 30 magyar és 30 német díszruhás gránátos feladata lesz.

Kállón máj.10-én volt Szabolcs megye gyűlése, tisztújítással. Alispán Szathmáry József, helyettese Ibrányi Farkas, jegyző Ibrányi Miklós, főpénztárnok Elek László, ügyészek Balaskó Ferenc és Fahy Ignác.

Ha azt az egész levelet, amit tegnapelőtt kaptunk postán egy férfiútól, aki mindenfajta tudományban járatos, 153 és a haza történelemmel, a jelenkori történésekkel is szorgosan

foglalkozik, Temesvárról, az új dolgokat tudni vágyóknak kedvére cselekszünk. [szó szerinti idézet, tartalma:]

Azért válaszolok lassan, mert a jobb kezem ujja begyulladt. Nem értek egyet azzal, hogy nem használj más lapokat forrásul, talán azt gondolod, amit egyszer németül publikáltak, az mindenki ismeri már. Az olvasóid dicséretét örömmel hallom, és én is örömmel olvasom az Ephemeridest, olyan témákat érintesz, amit a német újságok írói nem. Ígéreteidet betartod, remélem, az országgyűlési tudósításokat is hasonló sikerrel végzed. Elsőként értesíthettelek volna Orsova bevételéről, ide a staféta már harmadnap hozta a hírt, de nem tudtam írni. Az alábbi adalékot az Erdődy ezred egyik ostromló tagjától hallottam: a törökök annyira éhesek voltak, hogy 300 lovukat leölve megették, a legjobbnak a fejet tartották, szemmel és fogakkal 5 forintért adták. Ezek még rizst és kását, ami rossz darából készítve súlyos betegségeket okozott. Fort Elisabeth basája 16 éves volt, unokaöccse annak annak, akinek átadták Orsovát, miután tőlünk elvették, helyette Han tábornok lett a város parancsnoka. Vidinnél gyülekeznek a mieink, de 154 mások azt mondják, van remény a békére. Januárban Negotinnál a basa követet elfogták, akivel fogságában jól bántak, ezért ezt mondta: „Ha Vidint ostrommal beveszik, az azt jelenti, hogy a törököket valamilyen nagy isteni erő bünteti. Nem annyira a fogságot, hanem az elfogása körülményeit sajnálja: mikor az erdői ezredbeliek szorongatták, mocsárba menekült, hogy lóval ne tudják követni. Gyalogosan körülvették, de mivel nem akart élve kijutni onnan, az egyik katona a nyakába ült, és ostorral hajtotta ki. Ezt a méltatlanságot nem tudja feledni. Más: egy Avifuga nevű ember, aki valami boszorkánysággal veszélyes madarakat űzött el a földekről és a nyájaktól, egy gépezetet épített, amiről azt ígérte, hogy a Bega folyóból minden egyes másodpercben 3 halat fog ki, ha nem, mindenkinek ad egy huszast. Temesvár alvárosában ki is állították, de minden bizonnyal átverés. Temesvár, 1790.máj.15.

Galíciából.

A főbb tisztségek visszaállításával a hazafiak egyre nagyobb bizalmát élve II. Lipót. Élvezte azt II. József is, de eltörölte az ország méltóságát, és csehek és osztrák németek segítségével úgy kormányzott, hogy abba a galíciai lengyeleknek nem volt beleszólásuk. A főuraknak, egyházi előljáróknak, nemeseknek csak névleg volt szükség az egyetértésére. Az adóval javaikból kiforgattatva, lényegében cseh igazságszolgáltatásnak alávetve, ahol az előljárók kényük szerint ítélték, 155 és ezek az előljárók nem helyi nemesek, hanem nemtelen külföldiek voltak, eltekintve a magyaroktól, akik segítettek a lengyel nemzetnek. II. Lipót meg akarja változtatni a kormányzás arculatát, és a hazaiaknak adni a tisztségeket. Ezért Spork grófot a lembergi felsőbb bíróság előljárói hivatalából felváltotta a galíciai Krakoveczky grófot, aki eddig a tarnopoli bíróság előljárója volt, az ő helyére pedig Leviczki lengyel udvari tanácsost helyezte. A herceget a nemesség és a főurak május eleji megérkezésekor fényesen fogadták, különösen Brigido-i József herceg, királyi küldött és helytartó, aki latin beszédet tartott, mire az új előljáró kinyomtatásra méltó válaszbeszédet mondott. A többi cseh és német hivatalnok mindennap várja a visszahívását Bécsből. Legújabban Galícia és Lodoméria legfőbb bíróságának négy táblabíráját nevezi ki az uralkodó, nemsokára publikálják Lembergben a nevüket. Minden hivatal, a vele járó státusz, fizetés stb. összeíratik, és az eltávolított külföldi hivatalnokok helyére hazaiakat neveznek ki. De hogy a magyarokat ne zárják ki a hivatalokból, sőt alkalmazzák őket, maga a lengyel nép is kéri. Az egyháziak két követet küldtek Bécsbe, a görögkatolikus püspök, Premisl Maximilian Rillo is oda indul. A lengyel republikánusok (így hívják magukat) a minap egyre több ellenséges akciót hajtottak végre. Ápr. végén Zamoscscnál a mi komisszárunkat, akik 100 szekérral a falvakban a gabonát gyűjtötte be, megfutamtították. A mi szökevényeinknek 156 dupla zsoldot ígérnek, de közben túlük egyre többen jönnek át hozzánk, mert a 7 lengyel garasos napi zsoldból még élelemre sem futja. – Ezek a hírek egy hivatali célból Lembergben tartózkodó férfiú máj.5-i leveléből való.

LITTERARIA

A Helytartótanács máj.7-i rendelete [szószerinti idézet, tartalma]: Ófelsége máj.3-i udvari rendeletében jóváhagyja, hogy a közelgő országgyűlés miatt a pesti királyi egyetemen és minden akadémián a jogi és filozófiai hallgatók félév végi vizsgái jún.15-e helyett máj.16-án tartassanak meg, és utána a hallgatók rögtön távozzanak, továbbá hogy a várható tanügyi reform miatt minden tanintézményben nov.1-jén kezdődjön a tanév.

Az esztergomi gimnázium grammatista osztályának utolsó felvételi vizsgája júl.26-án Pozsonyban lesz. Akit érint, tudja meg, és azt is, hogy a jelölteknek nem kell németül tudniuk. Pest, 1790. máj.14., Markovics Mátyás, az egyetem rektora

[szó szerinti idézet, tartalma:]

Tertina Mihálynak, az Ephemerides szerkesztőjének, és a budai főgimnázium tanárának üdvözlését küldi Martinovics József Ignác, a kísérleti fizika és mechanika rendes professzora a lemergi királyi galíciai egyetemen. Hogy milyen üdvös lenne, ha Hazánk eme emlékezetes korszakában, amikor a szokottnál is nagyobb az 157 egyetértés, új tudományok is gyökeret eresztenének itt, te magad és a többi hazai művelt fő is átlátja. Azt is, hogy jó lenne, ha a hazai műveltek egy társaságban egyesülnének a természeti és filozófiai tudományok művelésére külhoni szokás szerint. Ezért kérek, hogy alkalom adódván, ezt a tervet a pesti egyetemen tanító kiváló férfiúkkal közöld, hogy főurainkat, a hazai kultúra pártolóit rávegyék, hogy a Királyi Tudós Társaság létrehozására összefogjanak.

Az olvastam, már 1784-ben próbálkoztak ilyen társaságot létrehozni: *Monatliche Früchte einer gelehrten Gesellschaft in Hungarn Brachmonath*, Pest és Buda. Tudom, hogy sok tudós férfiú az egyetemen és más városokban, akik matematikai, fizikai, kémiai, ásványtani, botanikai, gazdaságtani stb. felfedezéseiket a külföldi társaságokhoz kénytelenek küldeni, akárcsak én, publikálnának e tudós társaság aktáiban, folyóiratában, mely mihelyt Európában a művelt világ (Orbi Erudito) számára ismertté válnának, híruk és hasznuk eljutna külföldi akadémiákhoz, bekerülnek könyvtáraikba, és a magyar név dicsősége egyre jobban felviárgozna, a hazai kultúra egyre jobban fejlődne, és a boldog utókunk eljuthatna a megbecsülésnek ama fokára, melyet az itáliaiak, franciák, oroszok, svédek, angolok, szászok, poroszok már most méltán birtokolnak.

Én minden szorgalmammal, innen hazámtól távolról is támogatnám, és minden évben új értekezéseket küldenék e Hazafiúi Társaságnak, úgymint 1. *Novum quoddam Micrometrum* [Új mikrométer], melynek pontossága a csavarok új konstrukciójából ered, és a csillagászati távcsövekben látjuk hasznát; 2. *De Altitudine Atmosphaerae* [A légkör magasságáról] a fény horizontális törése 158 alapján; 3. A dohányvágó gép, időkímélő és kényelmes, melyet a művelt világ már ismer. Más tanulmányaim már megjelentek Göttling jénai professzor lapjában (*Taschenbuch für Scheidekünstler, und Apotheker auf das Jahr 1790*) és Crell kémiai folyóiratában, úgymint 1. *Versuche über das Knallgold*, 2. *Bemerkung über das Bernsteinsalz mit Salzkersaure*, 3. *Chemische Untersuchung des Galizischen Berggold*.

Végül van néhány találmányom, melyet a társaság rendelkezésére bocsájtanék: 1. cséplőgép, mely Lengyelországban kiválóan működik, és egy nap alatt kicsépel annyi gabonát, amennyit négy ló három nap alatt, két négyszögölnyi helyet foglal el, elkülöníti a szalmát a magtól, és egyetlen ember egy 12 libra súlyú kerék forgatásával működtetheti. Ennek modellje látható a múzeumomban. 2. légnomásos szivattyú, mely az edényekből teljesen kiszívja a levegőt, ennek haszna egyrészt az, hogy légtelenített edényekben lehetne tárolni és vizsgálni a vitriolt, nitrátsavat, sósavat, alkálit stb., illetve így jobban lehet hű- és elektromos vizsgálatoknak alávetni az anyagokat, mer ezek a levegővel kölcsönhatásba lépnének egyébként. Vannak kész műveim is: 3. *Chemische Zergliederung des Galizischen Wasserhleys*, 4. *Prüfung der Schenlischen Versuche über die Luft, und Feuer*.

Ezt latinul vagy magyarul leírva szintán a társaság rendelkezésére bocsájtanám. Minden évben vizsgálom a Kárpátok hegyeit, és közlöm felfedezéseimet. Lembergi Egyetem, 1790.máj.7. 159

Nagyszebenben, Erdélyben Hochmeister Márton nyomdász- és könyvkereskedőnél jött ki német nyelven egy szebeni szenátor, Daniel Graeser könyve: *Verfassungs-Zustand der Sächsischen Nation in Siebenbürgen nach ihren verschiedenen Verhältnissen betrachtet, und aus bewährten Urkunden bewiesen*, 1790. Ez a Magyar Szent Korona jogaival kapcsolatban igen előítéletes könyv, a

magyar és erdélyi törvények ellen vetekszik, tagadja, hogy a szászok pénzalapja a korona java lenne, hanem azt feudális joggal birtokolják a szászok, ezért minden szász ugyanolyan előjogokkal rendelkezik, mint egy magyar nemes. Ez nem újdonság, 1766-ban az erdélyi országgyűlésen is követelték a Tekintetes Szász Nemzet címet, amit az udvartól ki is harcoltak. Ezen az országgyűlésen ezt a nyilvánvalóan hamis eszmefuttatást cáfolták is. A szászok Erdélyben a nagyfejedelemség rendszerében, mióta Magyarországtól különválasztották, elérték, hogy országgyűlési követeik legyenek, de attól még polgárok maradnak, és nem viselhetnek közhivatalt, hacsak nem birtokos nemesek is egyszersmind. Csak nekik van megengedve, hogy egy szász a szász nemzet grófjával együtt helytartói tanácsos legyen, hogy a szász nemzet jogait megőrizték, más szász nem kap helyet a kormányzói tanácsban. De a szászok ambíciója egyre nőtt, és befolyásokat egyre emelték a törvények ellenére is, ma már vétek egyszerű polgárnak tartani őket, pedig azok. Ezért félnek a szászok Erdély Magyarországhoz való újbóli csatolásától, melyet pedig a magyar és székely nemesség **160** fölötté óhajt, hiszen így nem szerezhetik meg a vágyott nemesi előjogokat.

Pesti és budai olvasóinkkal tudatjuk, hogy az Ephemeridest máj. 28. után nem tudjuk a lakásukra kivetni, mivel az országgyűlés miatt sokan kiköltöztek a külvárosba, ami igen sok zavart okozott a kézbesítésben. Sok is az olvasóink száma ahhoz, hogy egyetlen futár ki tudja hordani Pestre és Budára is. Mivel az olvasók szeretnék minél hamarabb kézhez kapni, ezért a pesti előfizetőknek minden hét keddjén és péntekén Weingand könyvkereskedésében 5 óra után vihető el az újság, a budaiak a várban az Úri utca 39. szám alatt vehetik át, ugyanekkor 5 és 7 óra között. Az április, május, júniusi negyedév után kérjük az olvasókat, nyilatkozzanak, előfizetik-e tovább is a lapot, ha igen, akkor a július-decemberi időszakra fizessék be a 4 forintos előfizetést.

EPHEMERIDES BUDENSES NO.16. 1790.MÁJUS 28.

161 POLITICA

Magyarországról

Buda. Az a terv, hogy Buda legszebb színházában az országgyűlés alatt magyar nyelvű színjátékokat adjanak elő. Bárcsak így lenne! Pompásak az előkészületek, csak a budai vár falainak kárpittal való bevonása hatvanezer forintos költségre becsülhető, egyéb díszítményekről nem is szólva, 162 ezekről az országgyűlés végeztével – melyről beszámolókat adunk – részletesen írunk. 24 libra súlyú golyók kilövésére is alkalmas ágyúkat helyeztek el a vár falán a hadi főkormányzók. A nagyobb, Mauerbechernek nevezett ágyúkat biztonsági okokból a Gellért hegy oldalán a Duna felé irányítva helyezték el, a király érkezésekor és koronázásakor fognak szólani. Az eddigi legpompásabb koronázásnak ígérkezik a mostani, ez is kifejezi a nemzet örömét, II. Lipótot mélyen a szívükbe fogadták. A II. József által eltörölt egyházi méltóságok is megkapják a királyi meghívókat, így a pannonhalmi főapát, a bakonybéli és tihanyi apátok, a pálos tartományfőnök. Az a hír járja, hogy a katolikus egyház egyetértésével a Benedek- és pálos rendiek felügyeletére bízzák a katolikus gimnáziumok (kivéve a piaristák kezén lévőket), nemesi konviktusok, archiváló intézmények, azaz hiteles helyek, ami hihető, mert rendjeink az országgyűlésen minél több dolgot hosszú időre stabilizálni akarnak. Hogy a protestánsok is a katolikus klerushoz hasonló előjogokat és politikai kiváltságokat kapjanak, ennek érdekében 163 a nem katolikus nemesek már több emlékiratot intéztek a királyi trónhoz. Hasonló jogokért küzd a görögkeletiek számára a karlócai metropolita és püspökeik is.

A királyi kamara 1790.máj.10-i rendelete a szabad királyi városokhoz és a csatolt részek városaihoz [szó szerinti idézet, tartalma]:

Júniusban Buda királyi városában kerül sor az országgyűlésre, közeledik a koronázás is, ezek költségeinek fedezésére országgyűlési adót ró ki Őfelsége a törvény értelmében a szabad királyi városokra. Egyébiránt a költségek fedezéséről a Magyar Királyi Kamara gondoskodik. 164

A Helytartótanács máj.28-i rendelete [szó szerinti idézet, tartalma:]

A korábbi, most eltörölt bíróságok által gályarabságra ítélt rabokat újra bíróság elé kell bocsájtani, mert a magyar történelem ezt a büntetési nemet nem ismerik, és vagy közmunkára, vagy börtönre ítélni őket.

A nuncium-ban ígértük, hogy a vegyes rovatban helyet kapnak a dícséretre vagy épp megvetésre méltó emberi tettek, melyet példát vagy ellenpéldát szolgáltatnak. Most találkoztunk olyan esettel, amelyet közlésre méltónak láttunk. A Helytartótanács ápr.9-i, Bártfa városához intézett rendelete szerint [szó szerinti idézet, tartalma:] a város bírója, Mokosinyi Antal a bécsi ékszerkereskedő, Carol Merze csempészési esetét tárgyalta könyvében, amit Őfelsége igen méltányol és helytartótanácsosi ranggal jutalmaz. 165

Sátoraljaújhely, máj.12. A május eleji zemplén megyei tisztújításról már tudósítottunk, de a tisztségviselők neve nélkül, amit most közlünk. A főispán, Vásonykeői Zichy Ferenc gróf, belső udvari kamarás és államtanácsos, királyi főpohárnok ápr. 23-án érkezett meg a megyeszékhelyre, a zsidók és a hajdúk is fogadták, az alispán és Gergely jegyző is elébe ment. Sárospatakon a református kollégium elöljárója üdvözölte. Máj.4-én avatta fel a királyi megbízott, Csáki János gróf, de a II. József által előírt esküformulát átírták, hogy törvényes legyen. 5-én megválasztották alispánnak Szirmay Lászlót, helyettesének Bernát Ferencet, jegyzőnek Bernát Lászlót, első aljegyzőnek Gergelyi Mihályt, másodiknak Kapossy Mihályt, tiszteletbeli jegyzőnek Zichy Lipót grófot, a főispán fiát, leváltárnoknak Markos Istvánt, főpénztárnoknak Horváth Antalt, alpénztárnoknak Major Zsigmondot, számvevőnek Péntár Istvánt, ügyésznek Horváth Lászlót és Dokus Józsefet, alügyésznek Fekete Miklóst, szolgabírónak Kacsandi Józsefet, Nagy Imrét, Boronkay Zsigmondot, Soos Pált, Mészáros Pált, Zombori Antalt, alszolgabírónak Szemere Albertet, Smrtynik Jánost, Szikszai Gáspárt, Bernát Jánost, Zoltán Pált, Szemere Istvánt, Horváth Ferencet, Füzeséry Antalt, Bideskuti Vincét, Szegi Károlyt, esküdteknek Jósa Antalt, Janto Sándort, Matyasovszki Lászlót, 166 Alber Józsefet, Eötves Pétert,

Bernat Sámuel, Szemere Jánost, Eszenyi Mihályt, Reviczky Pált, Szepsi Istvánt, Götze Ferencet, Csapó Józsefet, Jánosy Ferencet, Zoltán Istvánt, Szánki Lászlót, Vahll Ferencet, alpénztárnoknak Karove Andrást, Balasházy Mihályt, Andreanszki Gáspárt, Lasztóczy Andrást, Szentiványi Gábort, lófelügyelőnek Venánszki Ignácot, a hajdúk helytartójának Cserépi Ferencet, porkolábnak Török Józsefet, irodistának Maior Zsigmondot, Sebő Gergelyt, Budaházy Istvánt, országgyűlési követnek Szirmay Lászlót és Szirmai Menyhértet. Máj.6-9. között megyegyűlés volt, országgyűlési előkészületekkel telt, amit a főispán kiválóan irányított. Tárgyaltak a magyar nyelv bevezetéséről a közügyekbe és az iskolákba és Galicia és Lodoméria visszacsatolásáról.

EPHEMERIDES BUDENSES NO.43. 1790.SZEPTEMBER 13.

POLITICA 399

Magyarországról

Buda — Aug.31. a gömöri bandériumot felváltotta a baranyai bandérium a koronaőrzésben. Vezetőik: Kajdatsy Antal, Petrovszky Zsigmond de Mindszentfalva, a megyei hatóságok képviselőjében: 400 Melczer Ignác de Bakocza, Jeszenszky Antal de Megyefalva, Bésán Gábor, Petrovszky János, Dezseritzky István, a zászlóvivő: Pakozdi László de Felső-Bük, a káplán: Bésán Ignác. Továbbá: Balovits Zsigmond, Boda József de Egyház Radocz, Salamon Sándor de Alapy, Kardos András de Kardosfalva, Kapuváry János de Mindszent, Nagy Imre, Balovits Pál, Demeter Ignác, Barthos József, Petrőczy László, Balasko István, Perczel Antal de Bonyhád, Grabarits Antal, Ujváry József de Körmend, Koller Ignác, Feketei Mátyás, Sey László de Nagy Sey, Sey János de Nagy Sey, Strobell József, Balogh József, Nagyajtai Ferenc, Kata Ferenc, továbbá Radits Ignác sebész, szolgálkkal, kíséreléssel. Pécsről való indulásokról egy ottani művelt egyházi férfiú tudósít: Orczy László aug.3-án írt Baranya megyének a koronaőri szolgálattétel ügyében, ezt a megyegyűlés aug.9-én elfogadta, aug.12-re tűzte ki az indulást Petrovszky Zsigmond alispán vezényletével. Aznap reggel összegyűlve a megyeházán ünnepélyesen átvették a zászlót, melyet az örökösödési háborúban, 1741-ben Petrovszky apja, Ferenc vitt harcba és Berényi Zsigmond pécsi püspök áldott meg, Bésán Ignác hetenei[?] plébános misét mondott, Petheő Imre jegyző beszélt, és a 30 vagy több gyalogos és a lovasok ováció közepette elindultak. Pécsváradon ünnepélyesen fogadták őket.

Aug.31. Pest megye megyegyűlése a megyeházán. 401

Szept.2., 3. rendes vegyes országgyűlési ülés, a koronázási oklevél megvitatása, nincs változtatás benne.

Szept.2. éjjel a budai várban meghalt Stettner Károly udvari tanácsos, hadbiztos.

Colloredo herceg őfelsége helyébe, akit 2000 rhénes forinttal nyugdíjaztak, alsó Magyarország kamaraispánja és a hét bányaváros biztosa B. Mitrovszky lett. Az új előljárót a napokban várják Selmece, az elődjét nagy tisztelettel búcsúztatták [búcsúbeszéd részlete, mely az aug.22-i bányatiszti gyűlésen hangzott el]. 402

Zemplén megyében, a Nagymihályi járásban, ahonnan a Labortza Galícia felé folyik, és a vele határos Ungvár megyei szobranci járásban az elmúlt két hónapban sok tolvajlás esett, melyeket Nemes Lőrinc szolgabíró nyomoz, eredménytelenül (Szobrancban az Eisdorf-udvarból két köteg szövetet vittek el, Nagy-Mihályban két házat kiraboltak egy éjjel, aug.21-én pedig elvitték a Királyi Sőhivatal kasszáját, aug.18-án a görögkatolikus papnak, aki misézett, családja a mezőn dolgozott, szekrényét szolgálja épp fel akarta törni, mikor rajtakapták).

Zemplén megye július 15-től minden hivatalos politikai iratát magyarul írja, és felsőbb hivatalokkal is ily módon tartja a kapcsolatot. 403

Országgyűlési napló

A magyar nyelvről: a rendek más népek példájára, akik közügyekben anyanyelvüket használják, szükségesnek tartják a nemzet egysége és a hazaszeretet növelése miatt a magyar nyelv közügyekbeni alkalmazásának elkezdését. Magyar nyelvet használjanak az országgyűlésen, a hivatalokban, és a magyar korona összes országaiban, és ahogyan az előző király alatt a német, most a magyar tanítassék az elemi oktatásban. De ez nem kötelező, azoknak, akik hazájuk nyelvét nem beszélik, megmarad a latin használatának lehetősége. Az országgyűlési naplót a Királyi Ítéltábla egy ülnöke és négy, kerületenként kinevezendő személy magyarul fogalmazza meg, azután a horvátok és egyéb magyarul nem tudó állampolgárok kedvéért egy másik királyi táblai ülnök fordítsa latinra, és a fenti 5 személy ellenőrizze azt. A felsőtáblának szóló üzenetek is legyenek magyarul, azonkívül, a félreértések elkerülése végett legyenek írásba foglalva. Mindezt egy kúriai főjegyző a következőképp foglalta írásba: [a fenti pontokat tartalmazó, szó szerinti idézet]. 404

LITTERARIA 405

Az egri püspöki nyomdában a következő teológiai művek jelentek meg:

Ioannis Michaelis Kroustii Meditationes de praecipuis Fidei Mysteriis [Kroustius Mihály János, Elmélkedések s hit fő misztériumairól.]

Synopsis Catholicae de Gratia Actuali Doctrinae, huiusque adplicatio, explicata per Tobiam Mollik, Ord.S.Benedicti Presbyt. in Univ.Vindob.SS.Theol.Doct. ac eiusd. in Univ.Hung. nuper Profess. Reg.P.O. 1790, 4to xr. 30. [A jelenvaló kegyelem katolikus tanának összefoglalása, Mollik Tóbiás által, aki bencés szerzetes, a Bécsi Egyetem teológiai doktora, és a Magyar Királyi egyetem rendes teológia professzora. 1790, negyedré, 30 krajcár]

De Fundamentis Religionis, et de Fontibus Impietatis Libri III . Fr. Antonii Valsecchii Ord.Praed.Pub.Prim.Profess.Theol. in Univ. Patav. Ex Italo Idiomate in Latinum translati iuxta editionem secundam auctiorem, retractatioremque ab Aloysio Guerra Sacerd. Patav. S.T.E. Editio Tertia. Pars I. et II. Rfl. 2. [A vallásosság alapjairól és a szentségtörés forrásairól három könyvben. Valsacchius Antonius barát, prédikátorrendi, a padovai egyetem teológiaprofesszora által, olaszról latinra fordította a második, bővített és átdolgozott kiadás alapján Guerra Aloysius, padovai pap, harmadik kiadás. I. és II. kötet, 2 rhénes forint]

Religio Victrix. opus R.P.Antonii Valsecchii Praed.Ord. etc. Opus Relatinum ad Libros De Fundamentiis Religionis , deque Impietatis Fontibus, ex Italo Latine redditum a Ra. De Berger Editio Altera. Pars I. et II. 4to Rfl. I. xr. 30. [A győztes vallásosság. a fenti szerzőtől a fenti könyv kiegészítése, Berger fordításában, második kiadás, I. és II. rész, negyedré, 1 rhénes forint, 30 krajcár]

De Officio Sacerdotis qua Iudiciis, et Medici in Sacramento Poenitentiae Instructio Brevis in gratiam, et commodum Tyronis Theologi composita per Thomam Du Jardin, Ord.FF.Prod.SS.Theol. in A. Univ. Louaniensi Doctorem. Editio ultima, cui praeter Canones Poeneitentialies, et brevem Poenitentiae Canonicae expositionem adiuncta nunc et Epistula Pastoralis S. Francisci Salesii ad Confessoriorum Instructionem 8vo xr. 27. [A Papi hivatásról, a bűnbocsánat szentségének kiszolgáltatása ügyében, a papnövendékek számára összeállította Thomas du Jardin, ferencesrendi szerzetes, a Lovaniensi [?] egyetem teológiaprofesszora, a legfrissebb kiadás, a bűnbocsánati kánonokkal és Szalézi Szt. Ferenc pásztori levelével kiegészítve, mely a gyónók útbaigazítását tartalmazza. nyolcadrét, 27 krajcár]

Idem opusculum cum adnexis S.Caroli Boromaei Instructionibus saluberrimis, Regula aurea Confessoriorum ab Innocentio XII. P.M. dictis. 8vo xr. 34. [Ugyane mű, kiegészítve Borromei Szt. Károly utasításával, és XII. Ince pápa gyónási arany szabályával. nyolcadrét, 34 krajcár]

Pozsonyban a magyar protestánsok megjelentették az Újszövetséget: *Örökké-való Evangélium. A' Mi Urunk Jézus Kristusnak Újj Testamentuma, Magyar Nyelvre fordítottatott Károly Gáspár ál tal. Posonyban Patzkó Ágoston Ferentznél 1790. 8vo. 406*

Sárospataki professzor, Óri Fülöp Gábel a reformátusok okulására és a magyar nyelv művelésére magyarra fordította a következő, francia, angol, német nyelvű kötetet: *Zimmermanni de Fastu Nationali. Ioannis Masonii Angli de Nostri Cognitione. Neckeri de Praestantia Opinionum Religiosarum. B.Friderici Trenckii Cogitationes Morales* [Zimmermann a nemzeti kevélységről, az angol James Mason a mi gondolkodásmódunkról, Necker a vallásos vélemények jeles mivoltáról, Fridrick Trenck erkölcsi gondolatai.]. Ő fordította egyébként a genovai Pictet Benedek erkölcsfilozófia professzor következő művét: *Keresztyén Erköltsi Tudomány, avagy a' Szent és Kegyes Életnek Mestersége, melyet készített volt, és a''maga született Frantzia Nyelvén ki adott Piktet Benedek 1s a1 t. mostan pedig a' Genevában MDCCX.dik Esztend. költ bővebb nyomtatás szerént Nemzete' hasznára Magyar Nyelvre fordítottatott Felső.Óri Fülep Gábor 's a' t. Első, és Második Szakasz 1788. Harmadik 1789. Posonyban Wéber Simon Péter költségével és Betűivel. 8vo mai.*

Árverés: különböző nyelvű és témájú könyvek, ritka kéziratok és nyomtatványok főként a magyar történelemmel kapcsolatban, Wagner Károly történetíró, Esztergom főegyházmegye világi presbiterének gyűjteménye. Az örököshöz, Pauly Istvánhoz lehet fordulni (Szeben), a katalógust az Ephemerides is közölni fogja.

EPHEMERIDES BUDENSES NO.44. 1790.SZEPTEMBER 7.

POLITICA 407

Magyarországról.

Buda — szept.4. együttes ülésen megállapodás született a koronázási oklevélről és a koronázás előtti törvényekről.

Horvátországból

Őfelsége Maximilian Chiolich-ot, a pesti egyetem erkölcteológia professzorát és Asperger Mátyást, a pesti szeminárium rektorhelyettesét a zágrábi kanonokok névsorába iktatta, a papnövendékek sokévi nevelésének elismeréseként.

Erdélyből

A fogarasi kerület főkapitánya Donáth József udvari tanácsos lett, helyébe Bethlen József gróf lépett. 408 Rozenfeld András Imre a munkácsi kerület biztosa szász részről tanácsos lett az erdélyi guberniumban.

Stájerországból

I.Lipót fiával, a főherceggel aug.22-én Grazba érkezett, ahol nagyon várták. Az Arany Nap fogadóban szállt meg, 10 órakor a Segítő Boldog Szűz Mária templomba ment, helyi vadászlovakok és a helyi lakosok sorfala között, 11 órától magánaudienca. Megtekintette a következő épületeket: Szentlélek kórház, a szicíliai királyi fenségnek szánt fogadó, katonai akadémia, az új Józsefváros (külváros), leánykonviktus (II.József alapította), papnevelde, könyvtár. Fia este színelőadáson vett részt. Aug.23. reggel Fiumébe indultak tovább.

Országgyűlési napló 409

Az alsótábla úgy határozott, hogy a nemes ifjúság ne zárassék ki a felsőtábla üléseiről, mivel ott semmi titkos dolgról nem tárgyalnak, és kell, hogy az ifjúság az államügyekben tapasztalatot szerezzen. Mindez a Kúria főjegyzője által írásba foglalva: [idézet].

A személynök a felsőtábla álláspontját összefoglalva az alsótáblát arról kérdezte, meddig legyen nyilvánosan látogatható a korona. A rendek a nagy érdeklődésre tekintettel nyolc napot javasoltak. Mindez a Kúria főjegyzője által írásba foglalva: [idézet]. 410

A követek: a Királyi Tábláról Kornis József, kúriai főjegyző; Bernáth József ülnök; Horvátország részéről: Bedekovich Ferenc; a papság részéről: Zsolnay Dávid, veszprémi káptalan kanonokja; a megyék részéről: Majthényi László, Hont, Sibrik Antal, Győr, Vay József, Borsod, Fekete János gróf, Arad; a távollévők részéről: Bernáth László; a királyi városok részéről: Margalics János, Buda. 411

A felsőtábla nem tiltakozott az ifjúság bebocsátása ellen. Majd az eskütétel módjáról kezdtek tárgyalni, de ezt kerületenként kidolgozandónak vélték, majd hírül hozták, hogy az országbíró hivatalában megmarad, a kerületi királyi biztosokról való döntést elnapolták. 412

A veszprémi püspök tolmácsolta a felsőtábla véleményét: az országbíró meghagyassék hivatalában a következő intézkedésig. A királyi biztosokról: a felsőtábla elismeri az alsótábla indokait, miszerint a királyi biztosokat főispáni jogkörben egyelőre megtartsák, de mivel e biztosokba vetett bizalom megrendült, a volt királyi biztosok közül önként lemondott Szécsényi Ferenc gróf, Haller József gróf (Máramaros), Almásy Pál (Arad), Brunsvik Antal gróf (Bars), Szentiványi Ferenc (Sáros), ezért a felsőtábla a többi biztostól is megvonta bizalmát, lemondásukat javasolta. Alsótábla tiltakozik, mivel a főnemesi rangú biztosok lemondva is megtartják országgyűlési szavazati jogukat, a nem főnemesiek azonban nem, és milyen alapon zárnák ki őket? 413

Korona: másnapról, 12-től nyolc napon át du.4 óráig az udvari kápolnában, este 8 óráig valamely közhelyen a koronázási jelvényekkel együtt látogatható, és végleges elhelyezéséig a kijelölt nemesek pecsétjeivel biztosítottak.

LITTERARIA

Budán az Egyetemi Nyomdában, illetve Weingand, Diepold, Kilian könyvárusoknál kapható:
Dissertatio Critica Stephani Katona Presbyteri Strigoniensis in Commentarium Alexii Horányi Cl. Reg. Piarum Scholarum de Sacra Hungariae Corona, Budae Typ. Reg. Univ. MDCCXC. 8vo mai., xr. 12. [Katona István esztergomi presbiter kritikai értekezése Horányi Elek piarista szerzetesnek a Szent Koronáról szóló művéről. Egyetemi Nyomda, 1790., nyolcadrét, 12 krajcár.]

Vindiciae Cleri Hungariae contra supplicem Libellum Samuelis Nagy MDCCXC. Budae typ. Reg. Univ. 8vo mai. xr.6. [A magyar klérus felmentése, Nagy Sámuel alázatos könyvecskéje ellenében. Egyetemi Nyomda, 1790., nyolcadrét, 6 krajcár.]

Ad Amicum Augustanae Confessionis Amici Catholici de Viennensi, et Lincensi Pacificatione Epistolae Tres. 1790. xr.9. [Három levél egy katolikustól ágostai hitvallású barátjához, a bécsi és a linzi békéről. 1790., 9 krajcár.]

Processus Summarius Augustanae et Helveticae Confessionum ut AA. contra, et adversus Religionem Romano-Catholicam velut I. Ad implementum Publicarum Conventionum, et obtinendam Status omnimodam aequalitatem coram Comitibus Regni ex lure suscitatus Budae 1790. 4to. [A református és az evangélikus vallás előmenetelének összegzése, a római katolikus vallás ellenében, I. a közmegegyezések betartásához és a helyzetbeli egyenrangúság megtartása az 1790-es budai országgyűlésen. negyedré] **414**

Tsillagok Forgásiból való Polgári Jövendöllés Lengyel-Országgra, a' mellybe a' Borussiai Király, és etc. etc. le ábrázoltatnak. Az ötödik kiadás szerént Frantziából Magyarra fordítva. A' Magyaroknak Tükörül. A' Nagy-Szívűségénél. 1790. nyolcadrét

Igaz Katholikus Magyar, a' ki Magyar Dánielnek Rövid meg jegyzéseire az Ország Törvényeiből meg-felel. 1790 nyolcadrét

Reflexiones cunctorum Hungariae Civium non Nobilium adversus illud Diplomatis punctum, quo nativi etiam Patriae filii non Nobiles ab omnibus Publicis Officiis excluduntur. 8vo mai. 1790. xr.10 [A magyar nem nemes polgárok reflexiói a Diploma ama pontjára, miszerint nem nemes hazánkiai kizáratnak a közhivatalokból. 1790., 10 krajcár] Németül is kapható.

A' Keresztény Jóságának, 's Erőségnek Tüköre ditsőséges Szent István Magyarok első 's Apostoli Királyja. Mondotta Pater Herncolaus a' Kapucinusok' Szerzetebeli Pap, és Bétsben a' nemes Magyar Nemzetnek Lelki Tanítója. Azon N. Nemzeti Inneplésének alkalmatosságával Kis Aszszony Havának 22dik napján 1790-dik Esztendőben Bétsben 1790. nyolcadrét

A rendi novíciusoknak ezentúl nem kell a központi papnevelésben tanulniuk, ahogyan II. József elrendelte, hanem Őfelsége jóváhagyta, hogy saját rendjük kötelékében tanuljanak, de a királyi egyetemi tanmenetet betartva, és ezen egyetemen vizsgázott előadók és professzorok által.

EPHEMERIDES BUDENSES NO.45. 1890.SZEPTEMBER 10.

POLITICA 415

Magyarországból

Buda — szept.5. együttes ülés: megválasztják, kik vigyék fel Őfelségéhez a koronázási oklevelet és a koronázás előtti törvényeket: gr. Batthyány József primás, gr. Zichy Károly országbíró, gr. Erdődy János horvát bán, Ürményi József személynök, továbbá: Aczél István főjegyző, Balogh Péter (Nógrád), Spisitsch János (Zala), Vay József (Borsod), Beötthly Imre (Bihar). Ők aznap vagy másnap elhagyják Budát, hogy amint Őfelsége Bécsbe visszatér, aznap eljárulhassanak. A koronázás időpontja miatt meghatározó, hogy Frankfurtban a német-római császár választása okt.4-én, koronázása okt.15-én lesz. 416

Aug.24. Őfelsége és Leopold főherceg Labacumba [?] érkezett (audiencia, épületek, intézmények megtekintése). 27-én Fiuméba érkeztek, ahová a nápolyi királyi flotta másnap hajnalban futott be.

Budán, a Királyi útnál a Szent István magyar királyról nevezett templomban, mely a kapisztráni provinciabeli ferencesekhez tartozik szept.8-án (Szűz Mária születése napja) Milassin Miklóst székesfehérvári püspökké szentelte Kertiza Ferenc Mátyás diakóvári, Fengler József győri és Kalatay Xavér Ferenc nagyváradi püspök. Nagy tömeg, polgári örök a rend fenntartására. Utána ebéd, ahol a fentiekén és különféle kanonokokon kívül részt vett Bajzath József veszprémi, Kristovicz Imre csanádi, gr. Batthyány Ignác erdélyi, Bastasich Jozefát körösi, Piérer József knini püspök. 417

A nagyváradi görög katolikus káptalan kanonokjává Farkas György lektort, az ő helyébe Szilágyi József nagyletenyei plébánost nevezte ki Őfelsége.

A bécsi német újság szerint: aug.21-én Bukarestben fegyverszünet a törökkel, Cseh- és Morvaországból a csapatokat visszavezénylik Ausztriába és Magyarországra. Oroszok és svédek között békeközvetítés. Főtábornagy Kollaredo gróf, Kinszky Ferenc gróf és Tertzy főtábornagy helyettes Morvaországból visszatér Bécsbe, Brovne gróftal csapataival a belgák ellen vezényelték.

Országgyűlési napló

Követek a királyi biztosok ügyében: a Királyi Tábla részéről: Ürményi József személynök, Tihanyi József volt országbíró, Kornis József kúriai főjegyző, Majláth György ülnök; Horvátország részéről: Bedekovich Ferenc, Lukavszky Donát, Horvátország főjegyzője; papság részéről: Zsolnay Dávid veszprémi káptalan kanonokja; a megyék részéről: Majthényi László (Hont), gr. Illésházy István (Trencsény), Bezeredy Ignác (Tolna), Zsibrik Antal (Győr), Fáy Ágoston (Abaújvár), Pogány Lajos (Máramaros), Beöthy Imre (Bihar), Fekete János gróf (Arad); a távollevőktől: Boros Lajos, Motesiczky Pál; szabad királyi városok részéről: Margyalics János (Buda), Boráros János (Pest). 418

A királyi biztosok ügyében az alsótábla ragaszkodik álláspontjához., de a tegnapi ellenzők ellenálltak, mígnem a tiszai kerület kijelentette, ha nem megy el a delegáció, testületileg vonul át a felsőtáblához, amihez csatlakoztak a dunai kerületek, a klérus és a városok is, így elment a deputáció.

A felsőház követői: a főpapság részéről Eszterházy Károly gróf, egri püspök; a bárók részéről: gróf Károlyi Antal; főispánoktól és mágnásoktól: Eszterházy Imre gróf, Andrássy István gróf, Török András tábornok, Sztáray Mihály gróf, Horeczky József báró. 419

Az egri püspök a szószóló, nem értenek egyet, holott szükséges az egyetértés. Végül azt fogadják el, hogy a legközelebbi királyi döntésig a királyi biztosok maradjanak meg főispáni jogkörben.

Harmadik ülés: június 12.

Személynök bejelenti: a horvát bán és a horvát követek kérik az országgyűlés elé terjeszteni a következőket: 420

— azok a követek, akik nem tudnak jól magyarul, szólalhassanak fel latinul. Alsótábla: senkit sem akarnak megfosztani szavazati jogától a magyar nyelv gyarapítása ürügyén,

ezért a jogot megadják a nem magyar anyanyelvű tartományok követeinek, továbbá kiterjesztik a városok követeire is. 421

- bár egyetértenek a magyar nyelv iskolákban való tanításával, de a magyarul egyáltalán nem tudók miatt az országgyűlési naplót fogalmazzák latinul is. Alsótábla: ha latinul is és magyarul is fogalmazzák a naplót, nem lesznek a szövegek egybehangzók, ezért előbb a magyar eredeti készül el, ezt a már kijelölt férfiak lefordítják és ellenőrzik, ennek címe: „Authentica Versio Diarii Hungarici Autoritate Comitiorum Regni procurata” [A Magyar országgyűlési napló hiteles fordítása]. Vita volt arról, nyomtatásban is mindkét nyelven megjelenjék-e (egyesek: ez a magyar nyelv terjesztését akadályozná, mások: úgymint megjelentetnének egy latin változatot, de az akkor nem lenne hiteles), elnapolják.

Felsőház követői: a főpapság részéről Eszterházy Károly gróf, egri püspök; a bárók részéről: gróf Károlyi Antal; főispánoktól és mágnásoktól: Eszterházy Imre gróf, Andrásy István gróf, Batthyány Ferenc gróf, Althan János gróf. 422

Egri püspök tolmácsolásában a felsőtábla álláspontja: egyetért a nem magyar anyanyelvűek latin felszólalási jogával, az országgyűlési napló latin és magyar nyelvű változatával, de a két tábla között a kommunikáció csak a fontosabb ügyekben, végleges döntésnél, vagy ha az alsótábla úgy kívánja, legyen írásos, kisebb ügyekben, előkészítő tárgyalásoknál az ősi szokás szerint szóbeli legyen, az időkiesés miatt.

LITTERARIA 423

Budán, a fellegrárban Diepold könyvárusnál kapható:

A' Mostan folyo Török Háborúra tzező Gondolatok, melylyeket Gróf G.I. Magyar Lovas Generális ő Nagysága irt 1789. esztendőben. Mostan pedig a' vitézkedni kívánó Magyar Ifiaknak kedvéért, edzsersmind a' Nemes Bandériumokból a' Mars Mezejére ki-szállani vágyódokért közre btsátatott. Poszinban és Komáromban. Véber Simon Péter Költségével és betüivel 1790. nyolcadrét, 1 rhénes forint

Fragmenta Disceptationum de Religione et tolerantia in Comitiiis Nationis Galicae habitarum latinitate donavit Nobilis Hungarus 1790. 8vo xr. 13. [A francia nemzetgyűlés vallásról és vallási türelemről folytatott vitái, egy nemes magyar által latinul. 1790. nyolcadrét, 13 krajcár]

Lobrede auf den beiligen Stephan ersten König, und Apostel Ungerlandes, als dessen Fest während des hohen Landstages, in der königlichen Schlosspfarrkirche zum beil. Sigismund, den 20ten August 1790. feierlickst begangen wurde. Gehalten von P.Berthold Förderer, des b. Karmeliter Ordens Priester, Katechet in der Hauptnacionalschule. Ofen. nyolcadrét, 10 krajcár

Die gewöhnliche Krönungsfeyer der Ungarischen Könige und Königinnen beschrieben von Adalbert Edlen von Baritsch der Rechten Doktor, öffent. ordent. Lehrer der Statistik auf der hohen Schule zu Pest. 1790. nyolcadrét, 30 krajcár

Skizze der Ungarischen Krönung Leopold II. nyolcadrét, 15 krajcár

Die Herstellung der Freyheit in Königreich Ungarn nach dem Edikt 28. Jänner 1790. nyolcadrét, 5 krajcár

Loudons Ehredenkmal. Abgelesen in der litterarischen Gesellschaft. Im Jahr 1790 nyolcadrét, 20 krajcár

A' Veres Barátnak egy el-pustúlt Templom' omlása mellett való szomorú képzelési, mellyeket Fridrik Vers-Költeményeiből magyarra fordított, de la Plume 1790. nyolcadrét, 12 krajcár (423.o.)

EPHEMERIDES BUDENSES NO.46. 1790. SZEPTEMBER 14.

POLITICA 423

Magyarországról

Buda — Ezen és a következő héten az országgyűlésen nincs együttes ülés, kerületenként és küldöttségenként tárgyalják a rendi sérelmeket.

Új királyi rendelet: a fogoly zsidókat szombaton és más ünnepeiken ne kényszerítsék vallásukkal ellenkező dolgokra (munkára sem), biztosítsák, hogy vallási gyakorlataiknak eleget tehessenek.

II.Lipót apostoli királyunk uralkodása kezdetétől sok jelét adja, hogy a katolikus ügyét szívén viseli, a katolikus vallást megőrizni és terjeszteni akarja. Amellett, hogy több falusi latin és görög rítusú egyházközség fennmaradásához járult hozzá tetemes összeggel, minap a Zemplén megyei, egri egyházmegyei Sátoraljaújhely templomát élesztette újjá több, mint húszezer forintos segéllyel. 424 A Szerém megyei Zimonyban a ferences rend kapisztráni provinciájának tett új alapítványt, újraindította a Mária Terézia alatt működő püspöki szemináriumokat és líceumokat, és professzorokat választ ki, hogy azon püspökségekben is, melyek klérusa korábban más egyházmegyében tanult, szemináriumokat hozasson létre.

Temesváron, aug.26-án szerb (illír) nemzeti gyűlés vette kezdetét, ahol a világi követek viselete és a tárgyalási nyelv német, és németül is nyomtatják ki a határozatokat Bécsben, ahová rendkívüli futár révén jutnak el az írásba foglalt határozatok. A biztonságot egy század a pancsovai szerb-német katonaságból és egy csapat württembergi vértesszavatólja, L.B.Schmiedfeld pétervárad parancsnok irányításával, akit 36 ágyúlövéssel fogadtak.

A Cseh- és Morvaországból visszatérő német katonaság magyar állomáshelyeken fog telelni Gróf Festetics a Magyar Graefenianai (?) Lovaszred első alezredese ugyanilyen minőségben a német La Tour lovasság élére, az ezred második alezredese, L.B.Daniel pedig a Kinszkiavai (!) német ezred élére helyeztetik át ugyanolyan zsolddal és minőségben.

A hadi készülletekből úgy tűnik, a török porta és a pétervári udvar egyáltalán nem hajlik annyira az egymással és a többi hadviselő féllel való békekötésre, mint gondolták. Bukarestben a mi katonaságunk elleni román-török összeesküvést lepleztek le, 15 századost börtönbe zártak. Román földön és Moldáviában a mi élelmiszerraktárainkban lázadás van. Aug.22-től királyi rendelet szerint megtiltatik Choccinum (?) újjáépítése, minden takarmány és gabona, amelyet eddig Rajban őriztek, vitessék át Bukovinába, és tilos számunkra marhát eladni. Az orosz cárnő a I.Józseffel kötött szerződés értelmében 40 000 fős, főleg magyar segédcsapatot követel, egyébként aug.14-én minisztereit kizárva szövetséget kötött a svédekkel, Repin generális Brailát (?) kimozdította, Gallicin generális Ismael kivívásával már kezdi hatalmába keríteni a török tábor, Potemkin herceg 36 000 emberével Bendernél megrekedt, de most segítséget kapott. 425 A mi, II.Lipóttól teljhatalommal felruházott követeink, P.Reuss és B.Spielmann Júl.27-én Reichenbachba érkeztek, a Berliini Udvar kongresszusára, hogy a békét előkészítsék (amint az Ephemerides Vindobonenses hírül adja).

Őfelsége a magyar király újabb jelét adta a török portával való békekötés szándékának és a porosz királlyal való barátságának, mely mindkét fél számára, mindkét tengeri hatalom számára előnyös: fegyverszünetet kíván kötni és katonaságát a háború előtti határokig visszahívni. A porta valószínűleg beleegyezik, mivel a porosz király vezeti majd a tárgyalást az általunk elfoglalt területek odaítélése kapcsán. 426 Mindez egy feltétellel: Choccinum az ő birtokában maradjon, és ha az oroszok folytatják a háborút, legyen semleges terület.

Országgyűlési napló

Negyedszer: a napló kinyomtatásáról a felsőtábla észrevételei. Több szegény fiatalember, aki a követekkel együtt érkezett, abból tartja fenn magát, hogy lemásolja a naplót. Amit a fiatalok így végighallgatnak, majd leírnak, jobban agyukba vésődik. A fő ellenérv pedig, hogy a határozatok a

viták során akár már másnap is módosulhatnak, ezért nem válnék a nemzet előnyére azokat nyilvánosságra hozni, mivel a külföldiek ebből állhatatlanságra és következtelenségre következtetnének.

A felsőtábla eme üzenetét négyszer vitatták meg, és mivel az első két ponttal egybecseng, maradt az alsótábla korábbi véleményénél.

A harmadik pontot illetően: az alsó- és felsőtábla egyetért, hogy csak a fontosabb ügyekben való tárgyalás legyen rögzítve írásban, de az alsótábla azt kívánja, hogy kisebb ügyekben is bizonyos lehessen az üzenet pontos továbbításában, ezért a kiválasztott szószóló, mielőtt a felsőtáblához átmenne, felmondja az üzenetet, és az így megmutatkozó hiányosságokat legyen szabad kiegészíteni. (folyt.köv.)

LITTERARIA 427

Óda Batthyány Theodor Bucentaurus hajójához, készítette Lampach Alexius piarista, a széptudományok professzora a pesti királyi felső gimnáziumban, 1790. augusztus. [az óda szövege: 427-430]

[lábjegyzetek alapján:] A Bucentaurusnak nevezett hajót 1781-ben készítette Batthyány Theodor gróf Ozaljon, saját birtokán és saját költségén, tölgyfából, és a Kulpán valamint a Száván keresztül a Dunára vontatták, ahol gyakran volt a haza ékére és hasznára. Ez évben Mohácsról Budára vontatták, és Buda s Pest nagy gyönyörűségére az országgyűlés kezdetétől a Duna partján áll, egyébiránt úgy néz ki, mint egy tengerjáró (árbócos, vitorlás). Belsejében van egy festett lakószoba, raktárhelyiségekkel, és egy 40 000 metretányi térfogatú magtár. Eszéknél hadi célokat is szolgált, Bécsbe gyakran vitt terményeket. Batthyány Theodor gróf bőkezűségéből a bámuló embereket a hajóról zene fogadja, ágyúlövések, és az árbócra felkapaszkodó hajósok mutatványai (evezők nélkül, csupán a vitorlák és a segédsajkák segítségével ugyanannál a szélnél az egyik partról a másikra odavissza hajóznak). 430

Azok a nem Pesten vagy Budán lakó előfizetők, akik a következő harmadévre (ezévi október, november, decemberre) is kívánják, hogy az Ephemerides Budensest a közposta a lakóhelyük postaállomására továbbítsa, 3 rhénes forintot juttassanak el a helyi levélhordókon vagy más úton a Budai Főpostahivatalba, a Vízivárosba. Akik netán nem kapták meg az elmúlt félévben a lapot, vagy dupla példányt kaptak, vagy felcseréltet, ugyanezen postahivatalnál az előfizetés alkalmával jelezzék, mivel a szortírozást, címezést, kipoztázást itt intézik. Az egyes hiányosságok azonnal pótoltnak, a sajnálatos nyomdahibákat pedig a következő harmadévben külön lapokon korrigálják.

EPHEMERIDES BUDENSES NO. 47. 1790. SEPTEMBER 17.

POLITICA

Magyarországból **431**

Buda. A királykoronázásról és a koronázási oklevél valamint a koronázási törvények megerősítéséről nincs semmi biztos hír, maguk az országgyűlésre összegyűlt rendek és főrendek sem tudnak semmi biztosat. A követek Bécsben időznek, és amiképp a királyi felségek jövetele, úgy az ahhoz kapcsolódó ünnepek, lakomák sem az Ephemerides Vindobonenses által előre közzétett napokon lesznek. Biztosabb hírek a következő postafordulótól várhatók.

A kilencedik lovasbandérium, mely Zágráb, Varasd, Körös és Pozsega megye nemességéből áll. szept.14-én délelőtt fél tízkor nagy zenebona és kíváncsi tömeg közepette bevonult Budára, és megkezdte a koronaórzés feladatát, melyet a baranyai bandériumtól vett át. Említésre méltó, hogy míg a magyar bandériumok vezényleti nyelve magyar, ezé a csapaté horvát. Szokás szerint zászlajukat a királyi palotába vitték, majd szentmisén vettek részt a Zsigmond Plébánia kápolnájában. **432** A baranyai bandérium kivonult a palotából kürtzó közepette, végigvonult az Úri utcán, és Végh Péter főispán, tárnokmester lakása előtt megállt, leróva a köteles tiszteletet mint atyjának és elöljárójának.

Ő királyi fensége, aki soha a Magyar Királyság vagy dinasztíája ügyeiben érdemeket szerzett férfiút jutalmazatlan nem hagyott, hogy az egyházi embereket, akik fáradhatatlan szorgalommal munkálkodnak a magyar műveltség gyarapításán, ösztönözze, a magyar történetírás megalapítóját, Pray Györgyöt, aki a Királyi Tudományegyetem Pesti Könyvtárának elöljáróját a Nagyvárad, Szerdahely Györgyöt, a Budapesti Főgimnázium Igazgatóját a Váci, Nagy Jánost, a Pozsonyi Királyi Akadémia filozófia professzorát a Székesfehérvári Kanonokok Testületébe felvette.

Temesváron aug. 27-28-án a szerb nemzet követeinek leveleit átvizsgálva kijelölték a szerb nemzeti kongresszus helyét. **433** Az első sorokat a püspökök foglalják el, mögöttük a szerzetesrendek vezetői (archimandritae), majd elöljárói (hegumeni), mögöttük az egyháziak és a szerzetesek, ezek mögött a vitélő rend tagjai, majd a birtokos nemesek, legvégül pedig a polgárság követei. Aug. 30-án volt az első ülés.

Erdélyből

Az Erdélyi Gubernium a nagyfejedelemség nemzetgyűlése számára kitűzött időpontot a koronázásig felfüggesztette. A gubernium levéltárát Szebenből Kolozsvárra szállítják, az első fordulóval 50, a másodikkal 35 szekérnyi iratot szállítottak át. III.D. Gerasimus Adamovics Erdély görögkeleti püspöke elfogadva a királyi rendeleteket, a karlováci püspökválasztás miatt Temesvárra, a szerb nemzeti gyűlésre siet. Távozása előtt egyházkerülete valamennyi papjának Zaránd megyében szerte elküldött enciklikában tiltotta meg, nehogy bárki is panaszával vagy nevek felterjesztésével az országgyűléshez forduljon, ha van követelnivalójuk, terjessék elé, nehogy egyszerűségükben vagy tudatlanságukban megsértsék a földesurakat: majd ő közvetít ügyükben. A koronázás előtti törvénycikkekben, melyet a koronázási oklevéllel együtt a magyar követek Bécsbe vittek a minap, az erdélyi követek által támadott cikkelyt Erdélyről, melyet az oklevélbe is be akarnak foglalni, így fogalmazták meg: **434**[pontos idézet, rövid tartalma:] Erdély, mint a Magyar Királyság elidegeníthetetlen tagja, ahhoz csatoltassék, kormányzók azaz vajdák által kormányoztassék, és minden erdélyi kiváltság, jog megőriztessék, azoknak a jövőben is érvény szerztessék.

Háború és béke

Hertzenberg herceg, a porosz király teljhatalmú követe a magyar király béke-deklarációjára válaszul király utasítása szerint a következő feltételeket szabja: 1. Poroszország király azt javasolja Magyarország királyának, hogy minél gyorsabban kössön békét a török portával, mégpedig úgy, hogy a határt a háborút megelőző állapotok szerint vonják meg **435** 2. Magyarország király a pétervári

udvart ne támogassa, amíg az a Porta ellen harcol, ha meg akarja tartani Kotzmant. 3. A porosz király a Hollandia rendjeivel és az angol királlyal való békekötés kapcsán a közvetítés feltételül szabja a mihamarabbi fegyverszünetet a török portával, melynek megkötéséhez alkalmas hely kijelölését ígéri.

Országgyűlési napló

Bár a klérus tagjaiból kinevezett szószólók nagyon híven látták el tisztüket, a rendek közötti egyenlőség nevében néhányan előterjesztették, hogy a szószólókat a továbbiakban tehetségük, ékesszólásuk, műveltségük alapján bármely rendből jelölhessék. Leszögezték, hogy a régi szokástól, hacsak az nem veszélyezteti az egyetértést, annál is kevésbé kell eltávolodni, mivel a fontosabb ügyekben írásos lesz a kommunikáció, kisebb jelentőségű vagy az előkészítés stádiumában lévő ügyekben pedig az üzeneteket a szószólónak meg kell ismételnie a rendek előtt, azonkívül társai is kiegészíthetik, hogy kétségtől hiteles legyen az üzenet.. Fontosabb ügyekben a szólás jogát meghagyták a klérusnak.

A rendek ezután az üzenet negyedik pontját vitatták meg, melyben a felsőtábla az országgyűlési napló kinyomtatását azzal utasítja el, hogy azzal sokak megélhetését vennék el, továbbá megfosztanák az ifjúságot a közügyekben való tapasztalatszerzés egyik bevett módjától. Az ellenérveket a rendek nem találták helytállóknak, mivel ahol az egész ország közös javáról van szó, nem lehet azt alárendelni néhány személy javainak, továbbá az ifjúság a kinyomtatott diáriumból is megfelelő politikai tapasztalatokra tehet szert. 436

A felsőtábla másik ellenvetése az volt, hogy a vélemények szükségszerű változását rögzítő kinyomtatott naplóból a külhoniak a magyarok állhatatlanságára következtetnének. De mivel a külhoniak is megváltoztatják határozataikat új körülmények felmerülése esetén, aligha rónák fel ugyanezt hibául a magyaroknak, azonkívül a nemzeti szabadság szelleme eddig sem riadt vissza attól, hogy tetteit, határozatait a külföld elé tárja. Ennek értelmében a rendek kitartanak amellett, hogy az országgyűlési napló jelenjék meg nyomtatásban.

LITTERARIA 437

Egy idős költő Bajmócon a következő verset írta erre a képre: A királyok java alattvalóik szíve.
Második Lipót, téged magyar nemzeted igen kedvel,
atyja vagy, vezére, a mi apostolunk:
Kincset kívánsz, Lipót? megadja azt a magyarok jobbjá,
mikor megkoronáz, szívét neked adja.
F.L.V.

Erdélyben Marosvásárhelyütt művelt reformátusok segítségével újra napvilágot látott Zrínyi Miklós horvát bán igen ritkának számító műve, a *Ne bánts d a magyart*, az 1705-ös kiadás alapján.

A budai fellegrvárban, az egyetemi nyomdában jelent meg és ott is kapható:

Ioannis Bapt. Horváth, in regia scient. Universitate Hungarica Pestini Physica, et Mechanicae professoris P.O. ELEMENTA PHYSICAE: opus novis elaboraum curis, et a prioribus Editionibus diversum, Budae, Typ. Regiae Univers. an. 1790. [Horváth János, a Pesti Magyar Királyi Tudományegyetem rendes mechanika és fizika professzora: A FIZIKA ALAPJAI: új kutatások alapján készült, a korábbiaktól eltérő kiadás, Buda, Egyetemi Nyomda, 1790.]

[A szerző előszavának pontos idézete, röviden:] Habár már írt egy fizikatankönyvet a bölcsészhallgatók számára, mely 1770-ben jelent meg Nagyszombatban, s melynek sikerét a velencei és az augsburgi újabb kiadások is bizonyítják, a szerző is belátja, hogy jelen körülmények között ez elavult. Részben mert a fizika módszertana megváltozott, a természet számos titka került napvilágra, vagy vált érthetőbbé, így a fizika sokat gyarapodott az utóbbi időkben, szerző a hazai ifjúság hasznára új, korszerű összefoglalást állított össze. 438 Szem előtt tartotta, hogy a fizikai tételeket lehetőleg

kísérletekkel és ésszerű érvekkel igazolja inkább, semmint matematikai jelekkel és geometriai levezetésekkel, valamint hogy a tanuló ifjúság mind a jeles fizikusok által máig feltárt dolgot, és a fizika jelenlegi arculatát megismerje. Így e könyvet nem a régi ismétlésének, hanem új értekezésnek tartja. Pest, 1790. szept.8.

[Az Ephemerides Budenses megismétli az előző szám végén az olvasókhöz intézett felszólítását, ld. 46. szám 430.o.]

EPHEMERIDES BUDENSES NO.48. SEPTEMBER 21.

POLITICA

Magyarországról. 439

Buda — Szept. 19-én nagy látványosság volt a két Szlavón Ezred bevonulása, akik hajón érkeztek, majd a pesti Gránátosok Palotájába vonultak. Egy ezred nagyjából 3300 fő, három phalanxra oszlik, mindegyikük előtt egy lándzsás zászlóalj, utánuk pedig a gránátosok vonultak. (439.o.)

Hogy milyen sikerrel járnak az országgyűlési követek Bécsben, arról csak pletykák vannak. Őfelsége II.Lipót elé (aki 15-én éjfélét érkezett Bécsbe a nápolyi király kíséretében) 16-án járultak. 440 Ugyanaznap a magyarországi protestáns küldöttséget is fogadta. A nápolyi király Roháts szabómestertől két rend magyar öltözetet rendelt.

A napokban Bukarestből követ érkezett Bécsbe a meglepő hírrel, miszerint az oroszok Moldvát és Havasalföldet nem akarják visszaadni a törököknek, ami a béketárgyalást is megszakítja. Egyébként a minap tétetett közzé a minap a fegyverszünet a mi részünkről, Konstantinápoly is megerősítette, a nagyvezír pedig a katonáknak parancsba adta – amint ezt a Bécsi Udvari Ephemerides tanúsítja.

Őfelsége elrendelte a jóvátételt a kincstári hadiszállításokban elpusztult igásállatok ügyében. Aki bizonyítani tudja, hogy ez év máj.1-től számítva azelőtt egészséges igásállatát a hadi szállítások miatt veszítette el, természetben vagy pénzben kárpótoltassék. A kárpótlás módját az adózó választhatja meg: vagy a huszárok lovaiból hadi célokra kevésbé alkalmas lovat, vagy igásállatonként 3 aranyat kaphat. Amennyiben az adózók ez év május 1-je előtt elvesztett igásállataikért az 1789.jan.7-i rendeletek szerint a hadi célokra alkalmatlan lovak eladásának értékéből nem kárpótoltattak, azok számára a háború befejeztével pénzben vagy természetben megfelelő kárpótlás fog adatni. Ha közülük valaki sükség helyzetben ezt kivárni nem tudja, a máj.1-e utáni követelésekkel megegyező mértékben kárpótolják. 441

Őfelsége feloldotta a tengeri kénsav 2 rhénes forint 24 krajcár harmincadvámját, akár ciprusi, akár máshonnan importálják, de a többi kénsavfajtáét nem.

Nagy veszteségekkel járó tűzvészek voltak: Beregszász (Bereg megye), Berzethe (Gömör megye), Gyiroth (Veszprém megye) községekben. Aki karitatív adományt szán a károsultaknak, mind a megyei, mind a községi magisztrátusnál megteheti.

Az új helytartótanácsi rendelet szerint Magyarországon szigorúan tilos bárkinek házánál puskaport árulni, csupán azon a tisztviselő, akiknek erre lehetőségük van, nemcsak otthon, de a heti vásárokon is szabadon árulhatják azt annak, akinek vásárolnia szabad.

Pesten a megyeházán szept.15-én megyegyűlés volt, ahol a legutóbbi megyegyűlés óta kiadott királyi dekrétumokról, a könyvek cenzúrázásáról, a sajtószabadságról és a tanulmányi rendszerről esett szó. Felolvasták két megye országgyűlési ügyeket érintő levelét, az egyik levél magyar nyelvű, Bihar megyétől, a másik latin, Pozsony megyéből.

Felirat, melyet a magyar országgyűlés együttes ülése a koronázási oklevél és a koronázás előtti törvények kapcsán Őfelségéhez Bécsbe a minap felküldött: 442
[pontos idézet, tartalma]

Őfelsége a legutóbb felíratra adott aug.20-i válaszában leszögezte, hogy a Mária Terézia, VI. Károly koronázási esküjének és az 1723-as Pragmatica Sanctionak feltételeit fogadja el koronázási esküjében és a hozzá kapcsolódó törvényekben. A magyar rendek is elsősorban ezt kívánják, amennyiben mindez a magyar alkotmány sértetlenségének megőrzését jelenti, amelyet maguk is változatlanul jelentenek ki – így nem kívánják, hogy elődei, illetve a magyar kegyes emlékezetű királyok esküjétől Őfelsége eltérjen, kivéve a királyválasztás jogának a rendekre való visszaszármaztatását, és a férfiág örökösödési joga elsőbbségének visszaállítását a női ág ellenében. 443 Az alkotmány és a rendek jogainak elmúlt és jelen sérelmei, így a huszonöt esztendeje össze nem hívott országgyűlés helyrehozhatatlan sérelme a rendek szerint a törvények különb-különbféle

magyarázataiból, illetve a királyi hatalomnak az idő múlásával a rendi szabadság rovására való előnyomulásából származnak. Ezek jövőbeni kiküszöbölésére a királyi trónust elfoglaló uralkodó jelentse ki, hogy a rendek jogait megőrzi, az idő okozta sérelmeit helyreállítja, kölcsönös tanácskozással biztosítja.

(Folyt.köv.)

Országgyűlési Napló

A következő követeket választották ki, hogy a négy pontot illetően az alsó tábla véleményét a felső táblával egyeztessék: a Királyi Tábláról Németh János, főjegyző, Scultety Mihály ülnök; horvát részről Bedekovics Ferenc; a klérus részéről Zabráczky József püspök; a megyei követekből Szily József (Pest), Bezerey Ignác (Tolna), Almásy Ignác (Heves), Vay István (Szabolcs); a távollévők részéről Kátonyi Gábor; a szabad királyi városok részéről Boráros János (Pest városa). 444

Szó esett továbbá az országgyűlésen megjelentek esküjéről. Többen sürgették, hogy mivel a köriratok révén megtanácskozva megállapították az esküformulát, azt haladéktalanul tegyék le. De mivel az egyes eskütévők még nem fontolhatták meg részletesen a formulát, úgy határoztak, hogy diktálják elébük azt.

(Folyt.köv.)

LITTERARIA

A tájékozódás kedvéért, hogy Őfelsége a közelgő iskolaévben hogyan kívánja rendezni a tanügyeket Magyarországon, a Helytartótanács aug.21-i ülésén valamennyi megyére és tankerületre nézve a következő rendeletet bocsátotta ki [idézet]: 445

Őfelsége ápr. 20-i rezolúciójában „Hogyan kell Magyarország és csatolt részei kulturális ügyeit egységesen rendezni?” a következőket határozta:

1. Miközben a rendek az országgyűlésen Őfelségével egyetértésben kidolgozzák a tanügyi rendszer általános szabályozását, a királyság és csatolt részei gimnáziumainak anyagát, a tantárgyak tartalmát a csatolt jegyzék adja meg, ehhez kell alkalmazkodniuk a tankönyveknek és segédleteknek is. E célból a Helytartótanács intézkedik a Királyi Egyetemi Nyomdánál, hogy a következő november hó 1-re, a tanév kezdetére az előírt tankönyvek megfelelő számban és árban valamennyi gimnázium rendelkezésére álljon.
2. Azon katolikus gimnáziumok élén, melyeket a tanulmányi alapból tartanak fenn, és korábban csak katolikus professzorok és igazgatók felügyelték, a Helytartótanács határozata szerint jelenleg is csak katolikus professzorok és igazgatók állhatnak az élén, a más vallásúak, ha ilyen tisztséget töltenek be, onnan eltávolíttassanak.
3. A magasabb iskolák tananyaga, tanmenete, bizonytalan lévén még a tanügyi rendszer szabályozása (1.pont), nem változik. A metafizikát, jogot, politikatudományt tanítók számára szigorúan érvényes a rendelkezés, miszerint semmi a vallással és az ország törvényeivel ellentétes dolgot nem oktathatnak.

A tananyag és könyvek jegyzéke a Magyar Királyság gimnáziumai számára 445

1. Latin nyelv: alapok ismétlése, a 14 alapelv kifejtése, kiegészítések, a névszók nemei, alapszavak — *Emanuelis Aluari Liber I.* [Emanuel Aluarus könyvének 1. kötete]
2. Latin szövegismeret: válogatott szövegek — *Chompré Vol. I.* [Chompré könyvének I. kötete]
3. Földrajz: az első és második grammatistáknak a Magyar, Horvát, Szlavón, Dalmát Királyságok, Bánát, Temes, Erdélyi Nagyfejedelemség, Galícia, Lodoméria — *Compendium Hungariae Geographicum ad exemplar Notitiae Hungariae Novae Historico-Geographicae Matthiae Bel.* [Magyarország földrajzának összefoglalása Bél Mátyás Magyarország új történeti-földrajzi leírása szerint], *Compendiolum regn. Slav. Croat. Dalm. Gal. et Lod. M.que Princip. Transilv. Geogr.* [A Szlavón, Horvát, Dalmát, Galíciai és Lodomériai Királyságok és az Erdélyi

Nagyfejedelemség rövid földrajzi áttekintése.) Mindkettő kiadója: Pozsony-Kassa, Landerer Mihály.

4. Természettudomány: az állatok világa — *Elementa Historiae Naturalis in usum Scholar. Grammaticar. et Gymnasior. per Regn. Hung. Pars I.* [A természettudomány alapjai a magyarországi gimnáziumok és grammatikai iskolák számára. I. kötet]
5. Bibliatörténet: az első félévben az Ó-, a másodikban az Újtestamentum — *Az Ó és Új Testamentomi szent Históriának summája. / Biblische Historie des Alten und Neuen Testaments.*
6. Számтан: első rész, négy alapművelet egész és tört számokkal — *Institutiones Arithmeticae in usum Gymnasiorum et Scholar. Gram. per R. Hung.* [Számítási alapismeretek a magyarországi gimnáziumok és grammatikai iskolák számára.]
7. Helyes- és szépírás
8. Hittan — *Öreg Katechismus* (németül is van, a római katekizmust kell használni a professzoroknak)
(Folyt. köv.)

EPHEMERIDES BUDENSES NO. 49. SEPTEMBER 24.

POLITICA 447

Magyarországról

A budai hegyvidéken szept.15-én megkezdődött a szüret. A vörösbor bősége kárpótolja a kaszálás és az aratás hiányait.

A követek távozása óta nem volt országgyűlési ülés. Budán senki sem tudja, mi történik Bécsben.

A jászok követei, Boross Sándor főkapitány, Pintér Ferenc kerületi főjegyző a jász közösség követeléseinek előmozdítása végett szept.16-án Budáról Bécsbe ment. A jász, kun és hajdú gyűlés követei által az országgyűléshez követekkel továbbított cikkelyeket a követek a koronázási oklevéllel és a koronázás előtti törvények javaslataival Budára a minap vitték Bécsbe. 448 Az előbbiek lényege: [idézet] a rendek határozata szerint kiváltságaikra és az ország iránti buzgó szolgálataikra tekintettel helyet és szavazatot kapjon az országgyűlésben két követ a jász és kun kerület, kettő a hajdúvárosok részéről.

Mária Ludovica magyar királynő, előjárója és védnöke a csillagkeresztes rendnek, szept.14-én 22 hercegi és főrendi lányt és asszonyt vett fel e rend albumába. Köztük született vagy honosított magyarokat is: Sternberg Francisca grófné született Schönborn grófnő, Maria Anna de Stubenberg született Saurau grófnő, Eszterházy grófné született Grassalkovics grófnő, Regina de Alpremont grófné született Battyhan [sic!] grófnő, Ernestina Perenyi született Pálffy grófnő, Klobusitzky Marianna grófné született Zichy grófnő, Schmidegg Francisca grófné született Deseöffy [sic!] grófnő, Maria Iosepha de Stampfer grófné született Szecheny [sic!] grófnő.

II.Lipót Bécsbe való megérkezése előtti napon a magyar követek úgy vélték, az országbíró által írt interpellációkat, a koronázási oklevelet a koronázás előtti törvényekkel és a felirattal együtt Ferenc főherceg, magyar trónörökös is megerősíti. 449 Az ő jóindulatát mutatja válaszevele Zichy grófnak: [idézet] köszöni a bizalmat, lekötelezve érzi magát, másnap atyjának átnyújtja az iratköteget, és rendkívül örül, ha erejéből telhetően e nemzet hasznát előremozdíthatja, és atyjáéval összekötheti. Biztosítja Zichyt, hogy atyja jóakarátú irántuk, de a magyar koronázás aligha lehetséges a frankfurti előtt. Saját és a királyné jóindulatáról biztosítja az egész küldöttséget.

Szeptember 6-án Bihar megye gyűlése nem Nagyváradon, ahol a megyeszékhely van, hanem Diószegh városában volt. Kijelölték a következő gyűlésre Debrecent, Szent Dionysios vásáros napját, a harmadik gyűlésre pedig Szalontát. Megújították azon rendkívüli gyűlés határozatait, melyet a minap a váradi katolikus konvent hozott, és a gabonáínség, szénahiány ellenére az Anspashianus[?] katonáinak a szállás engedélyeztetett. E hó 8-án Várad vidékén nagy szélvihar és jégeső pusztította a szőlőt.

Szept.6-7-én Sátoraljaújhelyen megyegyűlés volt, ahol két dolgot vitattak meg. Az első országgyűlési követválasztás volt, mert Szulovszky Menyhért lemondott követi tisztéről. Úgy határozott a megyegyűlés, hogy mivel Szulovszky jól ismeri az országgyűlési ügyeket és kiválóan képviselte a megyét, a haza javáért maradjon meg tisztségében, de ha ezt végképp elutasítja, Kazinczy Andrást nevezzék ki helyébe, aki jelenleg is az országgyűlésen van a távolmaradók helyett követként. 450 A második kérdés, hogy Schachminianus[?] német ezredének hol adjanak állandó táborhelyet, eldöntetlen maradt, mert a rossz termés miatt nehéz lenne ellátni a katonaságot, a megyegyűlés így megvárja, mit határoz az országgyűlés a királlyal egyetértésben a külföldi katonaság befogadásáról.

Belgrád: minden mozgatható dolgot elvisznek, eladnak, a bor ára úgy megnőtt, hogy egy icce, ami korábban 10-12 krajcár volt, most egy poltúra. Akik csoportosan ide költöztek Magyarországról, most átkozzák a sorsot és döntésüket.

Temesvár: a szerb nemzeti gyűlés folytatódik, a tanácskozás titkos. A Temesvárról írt levelek és a többi Ephemeridesben olvasottak megerősítik, hogy a szerb nemzet, mely a magyar korona

fennhatósága alá tartozik, azt követeli, hogy saját vajdájuk, azaz kormányzójuk legyen, aki a Szerémséget, Szlavóniát és a Bánátot irányítja Magyarországtól függetlenül. Küldöttség ment Bécsbe, olyan nemesekkel, akiknek Magyarországon vannak birtokaik, és ezt a küldöttséget az udvari hivatalok megkülönböztetetten kezelik. A karlováci metropolita tisztsége három évre betöltetlen marad, jövedelmét a Fő Papnevelő Szeminárium kapja.

A pápa a Collegium Germanicum-Hungaricum élére Garampi kardinálist nevezte, ki, aki Mária Terézia alatt a Szentszék követe volt az udvarnál.

Tegnap az a hír terjedt el Budán, hogy a koronázás nov.15-én lesz Pozsonyban, és végeztével fogja a király a többi követelést meghallgatni. 451 Azt mondják, követeink többek között meglátogatták Spielmann minisztert, akinek közvetítésével a minap megkötötték a béke a porosz királlyal, és vele hosszasan beszéltek.

A koronázási diploma és a koronázás előtti törvények ügyében Bécsben Őfelsége elé terjesztett felirat folytatása[idézet, tartalma:]

Még inkább meg lesznek erősítve a magyar rendek, hogy Őfelségének gondja lesz nemcsak az országgyűlés összehívására, a nádorválasztásra, a koronázási oklevél kibővítésére, az eskü elmondására, a koronázásra, hanem az ország javára minden tekintetben. A rendek ezért a királyhoz fűződő kötelék megerősítésén munkálkodnak, amennyiben mind a király, mind a rendek jogai szentek maradnak, ezt biztosítja, ha a koronázási oklevélben ez benne foglaltatik. 452

Őfelsége jogait a rendek nem akarják sérteni. Őfelsége július 20-i levelében a primásnak, a magyar báróknak és a rendi előjárónak kijelentette a felségjogokat és közjogokat illetően, hogy törvényhozó, végrehajtó hatalmával, a tisztségek adományozásának jogával, igazságszolgáltatási hatalmával a törvények előírása szerint kíván élni. A reguláris és a határmenti katonaságot illetően nem vezessen be újításokat, mert az az ország védelmét, melyről a törvények szerint a király köteles gondoskodni, veszélybe sodorná.

Ennek alapján Őfelsége törvényhozói, végrehajtói felségjogait is belefoglalták a rendek a koronázási oklevélbe, és mivel háború és béke kérdésében, mely szintén felségjog, a rendek törvényszabta jogát Őfelsége július 30-i levelében szintén elismerte, ahogyan azt I.Lipót koronázási oklevele szellemében VI. Károly is tette, ez is az oklevélbe foglaltatik. 453

Az ellenállási záradékot, mely biztosítja a közjogok és az alkotmány sértetlenségét szintén belefoglalták a koronázási oklevélbe, arra hivatkozva, hogy VI. Károly 1715.1. és 2. törvénycikkében nemcsak az eddigi királyok határozatait, okleveleit, törvényeit erősítette meg, hanem különösképp I.Lipót oklevelét, melyet az 1681 és 1687-es országgyűlés is megerősített, és az 1723-as Pragmatica Sanctio is megerősíti első három cikkelyében az 1715-ös cikkelyeket, Mária Terézia pedig atyja oklevelét erősítette meg, így az ellenállási záradék a közvetlen elődök oklevelében is közvetve, de szerepelt.

Mindez csak a törvényes jogbiztonságot hivatott garantálni. Két dolog van a törvényekben, amelyek alakilag oda illenek, de idegenek a jelenlegi gyakorlattól: a 3. cikkely, az országgyűlés intézményének megerősítéséről, és az utolsó, a törvényekkel ellentétes parancsok irányában való nem engedelmesség joga.

(Folyt.köv.)

LITTERARIA

A' Nemes Magyar Nemzethez rövid emlékeztető Beszéd, mellyben meg mutattatik, hogy Magyar Országban lehet, 's kell is a' Magyar nyelvet és a' Magyar tanításokat fel állítani, és hogy az Universitásnak Pest leg jobb hely. 1790. nyocadrét. 454 E könyvecske tartalma: 1.§ egyetlen nemzet sem lehet boldog, ha nem terjeszti (nem teszi közönséggé) a tudományokat 2.§ ez másként nem, csak a hazai nyelven való terjesztéssel lehetséges 3.§ igazolja, hogy magyar nyelven igen jól lehet bölcselkedni, írni és tanítani 4.§ lehet érthető magyar szavakat kitalálni 5.§ mindenki, aki a Magyar Korona alattvalója, köteles magyarul tanulni 6.§ bizonyítja, hogy már sok magyar könyv létezik, és

könnyen gyarapíthatóak, ha a professzorok magyarul tanítanak 7.§ következképp Magyarországon minden tudományt magyarul lehet és kell tanítani 8.§ a tudományegyetem négy fakultásból álljon: filozófiai, orvosi, jogi és teológiai 9.§ az egyetem nem rombolja a törekvő ifjúság vallási érzületét 10.§ sem az egyetem, sem Pest városa nem rombolja a tanulók erkölcsét 11.§ bizonyítja, hogy egész Magyarországon nincs jobb hely az egyetemnek Pestnél 12.§ kéri a nemesi magyar nemzetet, hogy a magyar nyelvet a tanításban és a közhivatalokban bevezesse, és az egyetemet Pesten hagyja. — Az érvek részben történetiek, részben jelenkori ismert körülményekre vonatkoznak.

De Inaugurali Diplomate Regio Sermo Baronis Ioan. Splény In Comitiiis Regni Ungariae.
[Splény János báró beszéde a királyi koronázási oklevélről az országgyűlésen] 1790.szept.1. nyolcadrét

Művelt, filológiaiilag és jogilag is pontos, szerzője elméjét dicséri, valamint tüzes hevét a magyar alkotmány és a személyes állampolgári biztonság garantálásának ügyében.

Budán, özv. Landerer Katalin nyomdájában

EPIPHANES BUDAENSIS NO. 50. 1790.SZEPTEMBER 28.

POLITICA 455

Magyarországról

Buda. Mivel néhány követ Bécsből Budára visszatért, lehetséges, hogy, mihelyt mindannyian megérkeznek, e héten beszámolnak az országgyűlés színe előtt, hogy Őfelsége milyen végleges nyilatkozatot tett a koronázási oklevél és a koronázás időpontja tekintetében.

Egy 15 éves lány Vaniskocz birtokáról (Sáros megye) a napokban eltűnt, és mivel Tott-Raszlavicz faluban a zsidók házába látták bemenni, őket gyanúsítják, hogy elrabolták, ezért a megyei magisztrátus szigorú nyomozásba fogott.

Ausztriából

Szept.17-én a nápolyi követség Klementina főhercegnőt, II.Lipót lányát a nápolyi trónörökös számára megkérte. 456 Az esemény az egész udvar, a király, a királyné és a leendő jegyes jelenlétében zajlott le, és mihelyt anya és leánya beleegyezését adta, a követ a herceg arcképét egy levéllel együtt átadta a főhercegnőnek, majd a királytól megkapta a Szent Januárus lovagrend jelvényeit. Azután Cobentel állami helyettes kancellár felolvasta a nyilatkozatot, melyben maga és leendő utódai nevében lemond minden jogról, melyeket eddig Ausztria területei fölött bírt, majd Migazzi kardinális előtt az oltárnál esküt téve, aláírásával hitelesítette azt. Az eredeti irat megőrzésre a bécsi állami kancelláriához került, innen küldenek hiteles másolatot Nápolyba. Ezután Őfelségéék palotájukba vonultak, a követ hasonlóképp. Még nem ért véget a szertartás, mikor a Tükörpalotában gróf Lasci főhadvezérhez dühösen odalépett Kinszky Fülöp és sértegette. Nehéz leírni az udvar és Bécs eljegyzési pompáját, csak azt érdemes megjegyezni, hogy az ott összegyűlt számos magyar nagy fénnel, felséggel, a köz díszére viselte ősi nemzeti ruházatát. Szept. 19-én a főhercegnő letette a házassági esküt, a távollévő nápolyi herceget bátyja, Károly főherceg helyettesítette. Ugyanezt tette Ferenc és Mária Terézia, Ferdinánd és Ludovica. Az ünnepség Szent Ambrus himnuszának eléneklésével ért véget. 457 Szept. 20-án báró Alvinczy L. hadnagy Bécsbe érkezett. 21-én Köller, Vass, Gregorits és Török urak, a magyar testőrgárda hadnagyai udvari követi címmel felruházva, egységes német öltözetben Frankfurtba indultak. 23-án Őfelsége a királynéval és fiaival, Károly és Lipót főherceggel reggel 6 órakor Frankfurtba indult. Rákövetkező nap indult a nápolyi király és a királyné a négy frissen házasodott herceggel. 25-én József főherceg Bajorországon, nevezetesen Monachiumon(Kolostoron?) és Frankfurtba utazott. Ugyane napon Antonius szász herceg Bécset elhagyva Drezdába visszatért. A római császárválasztás a fejedelmek és a választófejedelmek egyetértésével szept. 30-ára, a koronázás okt.4-ére van kitűzve. Őfelsége távollétében Kaunitz herceg kormányoz.

A koronázási diploma és a koronázás előtti törvények ügyében Bécsben Őfelsége elé terjesztett felirat folytatása

Először is a törvényekben világosan kimondatik, hogy a király háromévenként hívjon össze országgyűlést, és ne halassa tovább, ez ugyanis az egyik fő ellenszer a törvényekkel való visszaélés ellenében, illetve gyógyír a már megtörtént visszaélés idejében történő orvoslására. Hogy ennek a VI. Károly alatt megújított törvénynek eleget nem tettek, bőségesen bizonyítja, hogy 1765-től máig nem volt országgyűlés. Hogy e törvény ereje nagyobb legyen, egy bizonyos napra kell rögzíteni a határidőt. Hasonlóképp az utolsó cikkely kimondja, hogy a törvényes trónörökös elődje halálától számított 90 napon belül hívja össze a koronázó országgyűlést, és ha ezt elmulasztja, a rendeknek jogukban áll felhívás nélkül országgyűlésre összejönni. 458 Ugyanis az 1742. évi 4. törvény 5. §-a int arra, hogy a legfelsőbb hatalmat, a privilégiumokat és más királyi felségjogokat egyeztetni mind a királynak, mind az országnak érdekében áll, hogy a királlyá való felkenés és koronázás ne húzódjék el hosszú időre.

Másodszer, az engedetlenség joga kapcsán: hazánk törvényei kimondják, hogy törvényellenes parancsoknak nem kell engedelmeskedni, sőt a nem engedelmeskedőt elítélni sem: az utóbbi király alatt oda jutottunk, hogy felségsértéssel vádolták, aki nem engedelmeskedett az alkotmányos törvényeknek, elő- és szabadságjogoknak ellentmondó parancsainak, és rossz tanácsadók azt sugallták neki, hogy ezek ellen helye van a bírósági eljárásnak — ebből tanulva a törvényi és személyi biztonság érdekében szükségesnek tartjuk ezt kijelenteni. Ez érdekében áll a királynak is, méltósága védelmében, és a polgároknak is, akik személyes biztonságuk érdekében tömörültek társadalomba.

A biztonság érdekében a Magyar Királysághoz tartozó reguláris és határőrző katonaság kapcsán kijelentjük, hogy a parancsnokságon és hivatalokban született magyarok alkalmaztassanak; a parancsnokság, az ezredek és hadtestek vezetői nemcsak Őfelsége hűségére, de az ország alkotmányára is feleskettessenek, hogy a katonaságot ne lehessen az ország alkotmánya ellenében felhasználni. De ezidáig mellőztük ennek a koronázási oklevélbe való belefoglalását, nehogy Őfelsége bizalmatlanná váljék, vagy mi bizalmatlanoknak hitessünk. 459 De a követelés jogos, mivel törvények rendelkeznek róla, maga a méltányosság és nemzetünk érdemei is megkövetelik, méltánytalan ugyanis, hogy egy ilyen vitéz nemzet hadseregében csak kevés magyar tölt be tisztii hivatalt, ami pedig fontos, hiszen magyarul nem tudó tiszt a hivatalos nyelvet nem értő közkatonák bizalmát nem könnyen nyeri el, nehezen magyarázza meg nekik a parancsokat, illetve serkenti őket szavaival harcra.. Ez nem sérti a királyi méltóságot, mivel az az alkotmányon alapszik, a katonai fegyelmet sem sérti, hiszen a katonaság parancsnokainak, és rajtuk keresztül Őfelségének marad alávetve. Inkább az sérti Őfelsége méltóságát, ha nem így tesz, és a polgárok látják, hogy az erőt, melyet Őfelsége és az alkotmány védelmére áldoztak, ellenük fordítják — tapasztaltuk ezt az előző király alatt, mikor amit törvényesen nem lehetett megkövetelni, azt katonai erő kényszerítette ki. Ezért kérjük Őfelségét, hogy a katonaságról szóló cikkelyt, melyet itt csak csatoltunk a koronázási oklevélhez, abba belefoglalni és megerősíteni kegyeskedjék.

Folyt.köv.

LITTERARIA 460

A tananyag és könyvek jegyzéke a Magyar Királyság gimnáziumai számára — folytatás

Második grammatista évfolyam

1. Latin nyelv: főnévragozás, múlt idő, supinum, syntaxis major, képzett és összetett szavak — *Emmanuelis Aluari Liber II.* [Emmanuel Aluarius, II. könyv]
2. Latin szövegismeret: ahogyan korábban — *Chompré Vol.II.* [Chompré, II. kötet]
3. Földrajz: folytatni a korábbi — *Compendium Belii cum Compendiolo* [Belius összefoglalása a rövid összefoglalóval]
4. Magyarország történelme: az első és a második királyi ház [Árpád-házi és vegyesházi királyok] — *Notitia Rerum Hungaricarum conscripta a Francisco Carolo Palma* [Palma Ferenc Károly: *Magyar történeti jegyzetek*]
5. Természettudomány: a növények országa — a korábban megadott könyv II. része
6. Számтан: szorzás, osztás, arany szabály stb. — a korábban megadott számtankönyv II. része
7. Hittan — ahogyan korábban

Harmadik grammatista évfolyam

1. Latin nyelv: ismételni a nyolc beszédrészre vonatkozó szintaktikai szabályokat, az ékes beszéd szintaxisa, körmondatok, levél-, elbeszélés- és dialógusírás szabályai, a szótagolás szabályai — *Emmanuelis Aluari Liber II* [Emmanuel Aluarius, II. könyv], *Francisci Pomey Synaxis Ornata cum Floribus Latinitatis* [Pomey Ferenc: *Az ékes beszéd szintaxisa a latinitás gyöngyszemeivel*], *Emmanuelis Aluari Liber III.* [Emmanuel Aluarius, III. könyv] 461
2. Latin szövegismeret — *Chompré Vol.III.* [Chompré, III. kötet]

3. Földrajz: a német császári-királyi örökös tartományok — *Ioannis Tomka Szaszky Introductio in Orbis Antiqui et hodierni Geographiam, Posonii et Cassoviae, impensis Michaelis Landerer* [Tomka Szászky János: *Bevezetés az ókori és a jelenkori világ földrajzába*. Pozsony, Kassa, Landerer Mihály költségén]
4. Magyarország történelme: a harmadik királyi ház [Habsburg dinasztia] I. Ferdinándtól — ahogyan az előző osztályban
5. Természettudomány: az ásványok országa — az idézett könyv III. része
6. Hittan — ahogyan korábban
(Folyt.köv.)

A koronázás előtti cikkelyek között két olyan szerepel, amelyek nagy befolyást bírnak a magyar irodalom [Litteraturae!] virágzására. Az egyik az ifjúság neveléséről így szól: [idézet] Mivel ez nagyfontosságú ügy a közügyekre nézve, Őfelsége beleegyezésével a rendek úgy határoztak, hogy a nemzeti nevelésügy alapelveinek általános rendszerét regnicolaris bizottság fogja kidolgozni, és az így elkészült művet átnézés és egyetértés után az országgyűlés törvénybe iktatja. A másik arról, hogy idegen nyelv közügyek intézésébe nem vezethetők be, a magyar megtartatik [idézet, tartalma]: 462 Őfelsége atyai jóindulata jeléül biztosította a rendeket, hogy a Magyar Királyságban és csatolt részeiben nem vezet be idegen hivatalos és tannyelvet, a magyar nyelvet megőrzi, és annak elsajátítását a dinasztiajabeli hercegeknek elrendeli, és a törvények kivételével, melyek ezután is latinok maradnak (de a büntetőtörvényeket az országban használt valamennyi nyelvre le kell fordítani), és az ítélszékek kivételével, ahol a korábbi gyakorlat marad érvényben, minden hivatalban, tekintetbe véve a Horvát, Dalmát és Szlavón Királyságot, ahol ez zökkenőmentesen lehetséges, az ügyintézésbe bevezetnek okleveleket és bármely hivatalhoz szóló leveleket, a felsőbb igazságszolgáltatásában pedig nemcsak Őfelsége dinasztiajának nyelve, hanem a latin használatának lehetősége is megmarad. — És hogy ez minél hamarabb kifejthesse üdvös hatását, határozatot hoztak: nemcsak minden állami iskolában a magyar nyelv alapjai, hanem az akadémiákon és az egyetemen is a hivatalos magyar stílus oktattassék.

Magyar Museum II-dik Kötet, Iső Negyed. Kassán Ellinger János betüivel. Megvásárolható Stahelianus könyvárusnál a Egyetemi Könyvtár épületében, 20 krajcár. 463

Körülbelül 5 éve készül, és a napokban jelenik meg: *Samuelis Pázmány, Nob. Advocati Hungari, et in Comitatu Albensi Tab. Iudicariae Assessoris, Schediasmata Praeludialia, Cogitationum Coniecturalium, circa Originem, Sedesque antiquas, et Linguam, Uhro-Magaram Populorum, quibus ex combinatione Scriptorum Sacrorum, cum profanis, ac Traditione Domestica a fabulis vindicata, cum primis depromptis, tam eorundem, quam et in parte aliarum Gentium, ac Aboriginum, Historiae – Praesertim Primigeniae --- Nova prorsus Facies induitur. — Pars I. Cum Adnotationibus Autoris – et Centuria Vocum lazygaricum – aliarumque Hungarico-Illyricarum Syllabo, et aliis Additamentis.* [Pázmány Sámuel, nemes magyar jogász, Fejér megye ítélőtáblájának ülnöke: *Bevezető jegyzetek, hozzáfűzött gondolatokkal az ugor-magyar népek eredetét, ősi lakhelyeit és nyelvét illetően, a Szentírás, világi források és a mondákból rekonstruált nemzeti hagyomány felhasználásával, továbbá más nemzetek, úgymint az aborigók eredettörténetének összevetésével – mindez új megvilágításba helyezve. — 1. rész. A szerző jegyzeteivel – száz jazyg szóval – más magyar-illír szöszedetekkel és egyéb kiegészítésekkel.*] Pesten, Landerer I. Mihály betüivel, nyolcadrét

EPIGRAMMES BUDAENSES NO.51. 1790. OKTÓBER 1.

POLITICA 464

Buda. — Szept. 26-tól a Szent Koronát a Pesti Nemesi Bandérium őrzi. — Őfelsége válaszával, melyet az országgyűlési küldötteknek adott, a legközelebbi számban örvendeztetjük meg olvasóinkat. Most azon mágnások névsorát közöljük, akik a királyi esküvők alkalmával magasabb rangra emeltettek: királyi kamarás lett gróf Traun Ádám és Ferenc, Althann Ferenc gróf, Vincent Auersperg gróf, Alvinczy József, gróf Batthyány József, gróf Breuner József, gróf Berchtold Károly, gróf Caprara Károly, gróf Colloredo Ferenc, gróf Daun Leopold, gróf Dietrichstein Ferenc és József, gróf Elz Imre, gróf Erdödy Antal, Eszterházy Miklós herceg, Eszterházy József gróf, Harrach Károly gróf, Károly József gróf, gróf Kollonitz Miksa, Kevenhüller József és Károly grófok, Kinsky Lipót gróf, Károly János herceg, Lichtenstein Fülöp herceg, Migazzi Kristóf gróf, Nádasdy Ferenc gróf, de Nostitz gróf, Pálffy János gróf, Saurau Ferenc gróf, Schönborn Fülöp gróf, Teleky Sámuel gróf, Vallis József gróf. Decretista (?) lett Colloredo Rudolf gróf, Harrach Károly Leonard gróf, Kaunitz Lajos gróf, Grassalkovitz Antal gróf, Lichtenstein Lipót gróf, Zichy Károly gróf. — Ferenc magyar trónörökös az esküvői ünnepségek miatt annyira elfáradt, hogy Teleky József grófot, Ráday és Hellenbach bárókat és Vay Dánielt, a magyar protestáns küldötteket, továbbá a hajdúvárosok követeit nem tudta fogadni.

Olyan nevezetes eseményt szeretnénk az Ephemeridesben bemutatni, melyet a legutóbbi brünni újságban bármely magyar örömmel olvashatott. 465 Szept.11-én 4 magyar tüzérszázad Sztáray gróf vezetésével Prágába vonult, köszöntésükre elébük jött minden nemű és rangú emberekből álló tömeg, valamint egy kórus, és ha az esős idő meg nem zavarja, még ennél is nagyobb ünnepélyességgel zajlik le ez az esemény. Valamennyi tiszt hivatalos volt a Vussinianus-palotába pompás reggelire. Eme idegen nemzet magyar katonaság iránti megbecsülése minden magyart örömmel tölt el. Másnap e kis Velence katonai előjárói saját költségükön vendégül látták valamennyi magyar katonát, akik a török háborúban bátorságukért kitüntetést kaptak: összesen 17-en, akikhez még hozzájött 60 őrségvezető, tizedes, és zsoldjukat megszolgált, idős férfiak. A főhelyeken a tisztek ültek, a századosok és gróf Auersperg, a főparancsnok. Szívderítő látvány volt, hogy a magyar és német katonák együtt ülnek az asztalnál, barátságos hangulatban, oly módon, hogy két német katona közé esett egy magyar. Voltak mozsárlövések, különösen, amikor Auersperg tábornokra ittak, és török zene.

Franciaországból.

Őszentsége, a pápa a minap egy brévében felhívta a francia király figyelmét, hogy ha a nemzetgyűlés határozata, miszerint Franciaországban a püspökök választásának joga polgári testületeket illeti meg, életbe lép, a francia és a katolikus egyház egysége megszűnik. Bernis kardinális vitte a királyi választ, melyben a király nyíltan kijelenti, hogy nem tagadhatja meg beleegyezését a határozatba, és más tárgyalási alapot kér az elszakadás megelőzésére. Ez és más nemzetgyűlési határozatok igen nyugtalanítják a pápát, ezért sok tanácskozást tart kardinálisaival.

A koronázási diploma és a koronázás előtti törvények ügyében Bécsben Őfelsége elé terjesztett felirat folytatása [idézet, tartalma]: 466

A 3. cikkely az evangélikus és a református vallás ügyének a bécsi és a linzi béke által meghatározott státuszát állítaná vissza. Ez Károly és Mária Terézia koronázási okleveleiben nem szerepel, de a bárók, főnemesek, megyék és városok legnagyobb része kívánja a koronázási oklevélbe való bennfoglalását, mivel igazságosabbak és az ország számára üdvösnek látják, hogy a főnemesek, nemesek, polgárok és a királyság lakóinak jelentős része, akik evangélikusok vagy reformátusok, de a katolikusokkal egy nemzetből, egy vérből származnak, egyazon polgári jogok

vonatkoznak rájuk, az ember lelkét leginkább érintő ügyben, a vallás ügyében biztonságot és nyugalmat élvezzenek, amelyet a bécsi és a linzi béke biztosított is, ezért kéri Őfelsége jóakarátára hivatkozva ezen vallások jogainak visszaállítását. A homályos pontok tisztázása érdekében új cikkelyt kell tehát a koronázási oklevélbe és a törvényekbe is beiktatni, mely ezen vallások helyzetét szabályozza, az oklevélben benne kell foglalni a bécsi és linzi békét, valamint részletesen megvilágítani a katolikusok előítéletes magyarázatát az 1681.25, 26; 1687.21; 1715.30. cikkelyek alapján. A teljes klérus, egyes bárók és főnemesek, megyék és több város ellenezte ezt, Dalmácia, Horvátország és Szlavónia valamint egyes városok kérték, hogy az említett békék hatálya ne terjedjék ki az ő területükre, legyenek előbbrevalók a városi előjogok, amiből látható hogy kölcsönös megegyezést a szabad vallásgyakorlatot kimondó 3. cikkely tekintetében remélni nem lehet. Hogy az időt ne húzzák és a koronázás ne halasztódjék, a királyság valamennyi rész a linzi béke 4. kitétele értelmében egyhangúlag kéri Őfelségét, hogy a csatolt három cikkelyből, melyből az egyiket a Dunán inneni és túli, másikat a Tiszán inneni és túli körzetek, a harmadikat, igaz, nem egyhangúlag, a közös ülés fogadta el, egyiket a saját ítélete, az ország java és törvényei szerint kiválasztva hagyja jóvá, döntést hozva e sokak nyugalma érintő ügyben. **467**

Ugyane cikkelyben bennefoglaltatik a nem egyesült görögkeleti vallású lakosok ügye, akik vallásgyakorlatuk törvényes biztosítékát követelik: ennek megadását az igazságosság teszi szükségessé, hiszen az oly nagyszámú, harcias, és régen itt lakó népet nem lehet jövevényként kezelni, és vallásának megítélését az egyéni ítélőképességre bízni, és amellyel, levelei tanúsága alapján, Őfelsége is egyetért.

Erdély ügye az oklevél 10. cikkelyében foglaltatik, mivel azt az erdélyi követek (nemcsak az erdélyi országgyűlésből, de a megyékből és székekből küldöttek is) ezt követelték, és nekünk igazságosnak tetszett: mivel bizonyos, hogy a Királyság eredeti alkotmánya szerint Erdély a magyar nép birtokaként a Magyar Korona részét képezi, attól elválaszthatatlan, és bár egy időre elszakították attól, és saját fejedelmei irányították, a Rudolffal kötött béke értelmében mindig is a Magyar Korona része volt, és arra, valamint a magyar királyokra száll vissza. Ezért a követek követelték, hogy Erdély, mivel elválaszthatatlan országrész, így külön koronázási oklevelet ugyan nem kaphat, de a koronázási esküben bennefoglaltassék, hogy a király gondoskodik jogairól, az oklevélben pedig mindezt külön cikkelyben foglaltatni méltóztassék Őfelsége.

Több dolog van még, amelyek a korábbi koronázási oklevelekben és a VI. Károly által megerősített törvényekben szerepelnek, vagy összefüggésben állnak magával az alkotmánnyal, annak betartásával, amely dolgokat tehát bele kellene venni a koronázási oklevélbe: ezeket mégsem vettük bele, hogy Őfelsége iránti bizalmunkat kimutassuk. **468** Másrészt mivel ezek az ország biztonságára nézve fontosak, mint az ország sérelmei, gyógyírt követelnek, törvénycikkelyekbe foglaltuk, hogy azokat Őfelsége koronázása előtt szentesítse.

Ez nem példa nélkül való követelés: szerepel II. László koronázási oklevelének 18. kitételében, az osztrák házból származó II. Mátyás is szentesített koronázás előtti törvényeket, az I.Lipót-oklevél (Diploma Leopoldinum) 2. kitétele szerint is az uralkodás előtt a korábbi uralkodó ideje alatt felmerült sérelmeket rendezni kell, és Őfelsége nagyapja, VI. Károly is elfogadta ezt az 1. és 2. koronázás előtti cikkelyben.

E cikkelyek egyike a felségsértésről szól, amelyben Őfelsége ítéletét, melyet a toszkán hercegség számára kiadott büntetőkönyvben szerepel, készséggel követjük, mindazonáltal ily jelentőségű ügyben az ősi törvényektől nagyon eltávolodni nem akarunk. A büntetés a törvényes fórumokra tartozik, tartalmazza a vétkes vagyona egy részétől való megfosztását, ha azonban Őfelsége a teljes vagyonekhozást, mivel az ártatlan utódokat is sújtja, eltörölni méltóztatott, ezt teljes tisztelettel elfogadjuk.

(Folyt.köv.)

Sikert arattak hazánkban az alábbi művek, melyek részben Budán, az Egyetem nyomdájában, részben Weingand és Diepold könyvveresknél vásárolhatók meg:

Hungarus Dis- Interessatus, et ideo Verus Patriota 1790. Regium Principem ex A.Domo Austriaca in Regno Hungariae Regnatrice descendente, Palatinatus Regni Hungariae semper capacem, nunc ex Dignitate, et Utilitate Regni expetendum esse evincitur. [Igazi magyar hazafi meggyőzése, hogy 1790-ben a Felső-Osztrák Házból, a magyar királyné leszármazottai közül való alkalmas királyi herceg Magyarország nádorává megválasztását mind az ország méltósága, mind haszna szempontjából ki kell eszközölni.] Nyolcadrét.

Hungaria Liberrima, et Securissima: sive de Rege, et Regno Hungariae ad Leges Iuribus Generis Humani conformes regulando. [Magyarország szabadsága és jogbiztonsága, avagy a királyról, és Magyarországnak az emberi jogok szerinti törvények által való kormányzásáról.] Nyolcadrét.

Dialogus inter Modestum Iurisperitum, et Prosperum Nobilem Ablegatum, utrumque Verum Hungarum, et Felicitatis Patriae studiosum Zelatorem. De Cursu negotiorum Regni in Comitibus Budensibus Anni 1790. [Párbeszéd egy mérsékelt jogtudós és egy nemes követ között, mindkettő igaz magyar, és a haza boldogságának megszállott híve. Az ország ügyeinek folyásáról az 1790-es budai országgyűlésen.] Buda, Királyi Egyetemi Nyomda, 410.

Summaria Manuductio ad Emendationem Fororum Iudicialium in Hungaria 1790. [Tömör kézikönyv a magyarországi igazságszolgáltatási intézmények büntetőrendszeréhez, 1790.] Nyolcadrét

Legum, atque Diplomatum de Censu Regali Disponentium, Combinationis Tentamen, quod pro Liberiorum Regiarumque Civitatum Indole, scitu necessarium exhibet, atque alios maiorem notitiam habentes ad abrumpendum silentium provocat Auctor. [Kísérlet a királyi cenzus szétosztásáról intézkedő törvények és oklevelek egységesítésére, melynek szükségességét a szabad királyi városok természetére nézve kimutatja, és más nagyjelentőségű dolgokat is felvet a szerző a csend megtörésére.] Budai Királyi Egyetemi Nyomda, Pest, 1790, nyolcadrét

Pro Se Franciscus Abaffy, a Statibus Comitatus Arvensis ad Comitata Deputatus 1790. [Maga védelmében Abaffy Ferenc, Árva megye rendjeinek országgyűlési követe 1790-ben.] Nyolcadrét

Ad amicam Aurem Fasciculus Secundus. [Baráti fühlöz, második kötet.] 1790, nyolcadrét

Josephus II. in Campis Elysiis, Somnium Eleutherii Pannonii. [II. József az elíziumi mezőkön, a szabad Pannónia álma] Nyolcadrét

Leopoldus II. in Campo Rákos. Visio Eleutherii Pannonii. [II. Lipót a Rákos mezején. A szabad Pannónia látomása.]

Idyllion de Leopoldo Secundo Apostolico Hungariae Rege Universae Hungarorum Genti oblatum a Georgio Bucszky, AA.LL. et Phil. Doctore, nec non in Reg. Archigymnasio Posoniensi Grammat. Professore P.O. et Seniore. [Idill II. Lipót apostoli magyar királyról, az egész magyar nemzet uráról. Bucszky Gergely által, aki a szabad tudományok és műveészetek valamint a filológia doktora, a Pozsonyi Királyi Főgimnázium rendes idősebb grammatika professzora.] Pozsony, Simon Weber betűivel, 1790, nyolcadrét

Supplices Parochi ad Suam Majestatem Sacratissimam Leopoldum II. Reg. Hung. Apostolicum, ac Iclit. Status et Ordines Regni Hungariae pro Gravaminis Eorundem medela. Stephanus Káts Parochus Várad-Velentzensis in Diocesi Magno Varadiensi nomine et consensu Parochorum eiusdem Diocesis. [Kérelmező plébánosok Ő Szent Felsége II. Lipót Apostoli Magyar Királyhoz és a tisztelt karokhoz és rendekhez panaszuk orvoslásáért. Káts István, Várad-Velencei plébános a Nagyváradai Egyházkerületből, egyházkerülete plébánosainak nevében és egyetértésével.] Pest, Patzko Ferenc betűivel, 1790., negyedré 470

Peramica Responsio ad Postulata DD. A Catholicorum, et Imi Veritatis Cultoris. [Fölöttébb barátságos válasz a nem katolikusok és unitáriusok követeléseire.] 1790, nyolcadrét

Censura Tentaminis Demonstrationis Trium Propositionum. [A három előterjesztés demonstrációs kísérletének felülbírálata.] Buda, Királyi Egyetemi Nyomda, nyolcadrét

A Magyar Anyáknak az ország-Gyűlésére egybe gyűlt Ország Nagjai, 's Magyar Atyák' Elejébe terjesztett alázatos kérések. 1790.

A' Magyar Aszszonyok prókátorai a' Budán össze-gyűlt Rendekhez. 1790, nyolcadrét

A' Férfiak' Felelete az Aszszonyokhoz. Arra a' javallásra: hogy jó vólna az Aszszonyokat-is a' Közönséges Gyülekezetekbe bébocsátani. 1790, nyolcadrét

II. Fridrik Burgusok Királlya. Az Országlások Nemeiröl, és az Országoknak kötelességeikről fordította Póka-teleki Kondé József Benedek T.N. Esztergam Vármegyének Tábla-Birája. Pesthenn, 1790, nyolcadrét

A logika és metafizika katedrájának a Pozsonyi Királyi Akadémián, a fizika katedrájának a Nagyváradi Királyi Akadémián való megürülése miatt október 20-án pályázati verseny lesz a Pesti Királyi Egyetemen.

EPHEMERIDES BUDENSES NO.52. 1790. OKTÓBER 5.

POLITICA 471

Magyarországról, Erdélyből és Lengyelországból

Buda — Okt.4-én a közös országgyűlési ülésen felolvasták az új feliratot, melyet a két királyi válaszirat értelmében (mindkettőt alább közöljük) a karok és rendek elkészítettek, és Bécsbe Őfelségéhez felküldeni kívánnak, és melyet következő lapokon olvasóink megismerhetnek.

Kassa — szept.27-én havazott.

Magyarország nagy része gabona- és takarmányhiánytól szenved idén, mint azt hitelt érdemlő forrásokból megtudtuk. Az árvai részek még szerencsések, mivel Krakkóból, Lengyelországból kisegítik őket gabonával. De a lengyelek, meghallván, hogy Magyarországon a nagy hőség miatt a termés kiszáradt, ismert politikai ürüggyel megtiltották a gabonakivitel Magyarországhoz szomszédos megyéibe, de különösen árvába, Krakkót pedig pénzügyi tisztviselők zárták el két hete. Ezen intézkedésnek II. Lipót úgy vetett véget, hogy határozatot hozott, melyben megtiltotta a vielicskai só kivitelét Lengyelországba. 472 Ez a gabonatilalom visszavonására kényszerítette a lengyeleket, olyannyira, hogy az Árva megyei Trsztena mezővárosban a heti vásárra összesereglettek, ahol már augusztusban é szeptemberben is 3 rhénes forint 50 krajcár volt a búza pozsonyi metretája [mértékegység!], az őszi tisztabúzáé 3 rhénes forint, az árpáé 2 rhénes forint 15 krajcár, és napról napra csökken a gabonaár, úgyhogy a Kálvária hegy melletti (két várost hívnak így Krakkó vármegyében Galícia és Lodoméria királyának joghatóságában) gabona- és fegyverraktárakat, amelyek Landsronensis[?] fellegrvárának közelében található, minden szükségessel felszerelték. Hasonlóképp Podgurzeben is sáncolt falak emelkednek a mi részünkről, melyet lengyelek nem nézhetnek meg. Magát Krakkót is katonasággal, élelemmel és sáncokkal erősítik.

Pozsony városa készül a koronázásra és az országgyűlés befogadására. Pozsonyból jött levélből kiderül, hogy a Központi Szeminárium papnövendékei Valószínűleg fel fognak jönni Pestre teológiai tanulmányaik folytatására, miközben a pozsonyi fellegrvárat a királyi méltóságok fogadására teszik alkalmassá.

Temesvárott a szerb nemzeti gyűlésben a hűségesek rész elérte, hogy minden követelésüket az 1690- és 1691-es Lipót-féle oklevelekhez (Diploma Leopoldinum) igazítsák. A magyarpárti nemesség és főpapság kivívta, hogy a civil és katonai követek korábbi felterjesztéseiktől elálljanak.

Eszterházy Miklós de Galantha herceg, Fraknó örökös főispánja, 473 aranygyapjas lovag, Sopron megye örökös főispánja, császári és királyi kamarás, belső államtanácsos, főtábornagy, egy magyar ezred ezredese, a Mária Terézia Rend katonai elöljárója életének 76. évében szept. 28-án Bécsben meghalt.

Őfelsége királyi rendeletben az örökös tartományok legfőbb katonai parancsnokává és tábornagyává a következőket nyilvánította: Magyarországra Coburg herceg főtábornagy, Ausztriába Kinszky József gróf tábornagy és Venceslaus Colloredo gróf, Galíciába és Lodomériába Wurmser gróf, az Erdélyi Nagyfejedelemségbe Mitrovsky gróf, Szlavóniába Schmidfeld báró, Bánátba és Temesvárra Soro gróf.

Erdélyben a magyar megyék új főispánokat választottak: Kolozsba Josika Antalt, Felső Fejérbe Türi Andrást, Alsó Fejérbe Kemény Simeont, Hunyadba Bornemiszsza Jánost, Zarándba Nalátzy Józsefet, Küküllőbe Haller Gábor grófot, Tordába Kemény Sámuel, Dobokába Bánffy Györgyöt, Belső Szolnokba Kornis Zsigmond grófot, Krasznába Bethlen László grófot, Közép Szolnokba Tholdy Zsigmondot. A Fogarasi kerületben Rosenfeld Andrást, a Kővárban Katona Mihályt választották kapitányoknak. Székelyföldön Háromszékben Nemes János gróf, Udvarhelyen Bethlen János gróf, Csíkban Bíró Gábor, Marosban Toldalagi Ferenc gróf, Aranyban Nemes József gróf a királybíró.

Az alsó és felsőtábla közös ülésén okt.2-án, amelyet még Budán tartottak, a folytatás ugyanis Pozsonyban lesz, Zichy Károly gróf hazafiúi lelkesedéssel számolt be Őfelsége előtt Bécsben a haza javára tartott beszédéről, 474 majd a két királyi választ olvasta fel nyilvánosan Kornis József főjegyző.

Mi, II. Lipót aug. 20-án tudomására hoztuk a karoknak és rendeknek, hogy megváltoztathatatlan elhatározásunk Károly vagy Mária Terézia koronázási oklevelét, és semmi más esküvel megerősíteni. Ezen akaratunkban kitartunk, annál inkább, mert minket és a leendő örökös királyokat az 1741.II.törvénycikk 5.§ erre kötelez. A koronázás után nem zárkozunk el a sérelmek meghallgatásától és orvoslásától a törvények és az ország java szerint. 475 Magam is szerettem volna, ha a koronázás korábban megtörténik, de a késedelmeskedés miatt, és mert a frankfurti koronázás e hó 30-ára volt kijelölve, nem maradt más hátra, mint a Frankfurtból való visszatérés utánra tenni az időpontot: a koronázás Pozsonyban, nov.15-re lezajlik, az előkészületek megtételét elvárom a karoktól és rendektől. Ezek azok, melyeket a jelen hó 5-én hozzánk írt válaszra felelünk. Bécs, 1790.szept.20.

II.Lipót. Múlt hó 20-án kelt válaszukból megérthettétek, hogy csak Károly illetve Mária Terézia koronázási oklevelét vagyunk hajlandók megerősíteni, de ígértük, hogy a koronázás után a sérelmeket meghallgatjuk, a törvények és az ország java szerint orvosoljuk. A javasolt diploma pontjai a koronázás után megvitatásra kerülhetnek, és egyeztetésre szándékunkkal, így később koronázási törvényekként elfogadtathatnak. Mint említettem, koronázási oklevélként Károlyét vagy Mária Teréziáét fogadjuk csak el, azzal a változtatással, hogy említés tétessék benne az elhunyt uralkodóról, II.Józsefről, akit a korai halál megakadályozott abban, hogy koronázási oklevelet adjon ki, esküt tegyen és megkoronáztassa magát. 476

Az oklevél I. pontjához, ahol a szabad királyi városok, a jászok, kunok és a hajdúvárosok jogainak megőrzéséről van szó, külön cikkelybe kell foglalni, legalábbis ami a hat hajdúvárost illeti, amint a Királyi Kincstárnak 1715. 95. törvénycikkben biztosított joga, hogy az azokra rótt terhek, megőrizve az arányokat, megmaradjanak.

A II. ponthoz. E tárgyat külön törvényben kell szabályozni.

A III. ponthoz. Mivel a felterjesztett három javaslatra különböző reakciók érkeztek a katolikusok és a protestánsok részéről, parancsba adni készülünk, hogy részletesen számoljanak be erről nekünk, hogy ennek alapján a vallásügyet külön törvényben a bécsi és linzi békék alapján mindkét fél megalégedésére szabályozzuk, és nem zárkozunk el attól, hogy törvény szülessék a nem egyesült görögkeletiekről.

A IV. ponthoz. Hogy az országgyűlések folyamatos összehívása törvényben szabályoztassék, semmi kifogásunk, fenntartva azon jogunkat, hogy azokat meghirdessük és helyüket az országon belül kijelöljük, amit Kegyelmetek azok megszervezésével, névjegyzékével, a tárgyalás és szavazás módjával kapcsolatban előterjesztettek, elfogadjuk, és hogy ezek költségét viseljük, hogy a megfelelő rendben sűrűbben kerüljön sor országgyűlésekre, anélkül, hogy a sok terhet viselő köznépet ez még jobban megterhelné. 477

Az V. ponthoz. Ez is külön törvényre tartozik, a következő kiegészítéssel az ún. Patentalis[?] ediktumból: „amennyiben azok törvényellenesek lennének”.

Továbbá a városi tisztségeket illetően minden ugyanúgy maradjon, amíg az országgyűlésen másként nem határoznak, az adó mértékét mindig országgyűlésről országgyűlésig kell meghatározni, a katonaságra vonatkozó cikkelyt pedig ki kell hagyni, mivel az 1715. 8. törvénycikk értelmében az adó mindenfajta reguláris haderő, legyen az nemzeti vagy birodalmi, eltartására szolgál.

LITTERARIA 478

A tananyag és könyvek jegyzéke a Magyar Királyság gimnáziumai számára — befejezés

Első stilszta (humanitas) év.

1. A stilsztika alapelvei. — Emm. Aluarius, III. könyv; Ios. Iuvencius: *Candidatus Rhetoricae* [Rétorika tanuló]; Aphtonius: *Progymnasmata* [Előgyakorlatok]
2. Latin beszédgyűjtemény, példákkal — Chompré, IV., V. kötet
3. A gondolkodás művészete — *Elementa Artis Cogitandi, seu Logica in usum Gymnasiorum* [A gondolkodás művészetének, azaz a logikának alapjai a gimnáziumok használatára]

4. Az ókori Róma — Nieupoort: *Rituum, qui apud Romanos obtinuerunt, succincta explicatio* [A római szokások magyarázata]
5. Számтан III. — *Institutiones Arithmeticae in usum Gymn. et Schol. Gramm.* [A számtan alapelvei gimnáziumok és grammatista iskolák részére]
6. Természettudomány: az ásványok világa — *Elementa Historiae Naturalis*, III. rész [A természettudomány alapjai]
7. Magyarország és a császári-királyi tartományok története — Palma Ferenc: *Notitia Rer. Hung* [Magyarország történelmének ismertetése] III. rész
8. Földrajz a Ratio Educationis szerint — Tomka Szászky János: *Introductio in geographiam etc.*[Bevezetés a földrajzba stb.]
9. Fizika — *Faciliora Physicae Elementa in usum Gymnasiorum per Regnum Hungariae* [A fizika alapjai a Magyar Királyság gimnáziumai számára]

Második stíliszta [humanitas] év

1. A stílisztika alapelvei — Cyprianus Soarius: *Artis Rhetoricae Libri III.* [III könyv a rétorika művészetéről]
2. Latin beszédgyűjtemény, példákkal — Chompré, V. és VI. rész
3. Természetjog — *Elementa Iuris Naturalis in usum Gymnasior. et Schol. Grammat. per R. Hung. etc.* [A természetjog alapjai a Magyar Királyság gimnáziumai és grammatista iskolái részére]
4. Mitológia — Phil. Ios. Holle: *Mithologia seu fabulosa Deorum Historia* [Mitológia, azaz az istenek mesés történetei]
5. Matematika — *Elementa Geometriae Practicae in usum Gymnas. et Schol. Grammat.* [A gyakorlati geometria alapjai a gimnáziumok és grammatista iskolák részére]
6. Természettudomány: a növények és állatok világa — *Elementa Historiae Naturalis*. [A természettudomány alapjai] I. és II. rész
7. A császárok története I. Rudolftól. Általános egyháztörténet. A magyar egyház és műveltség története. — kéziratokból
8. Magyarország és tartományainak földrajza — *Compendium Regni Hung. Geograph. et compendiolum Regnor. Slavonicae etc.*[Magyarország, Szlavónia stb. földrajzának összefoglalása] ahogyan az 1. grammatista év 3. pontjánál.

EPHEMERIDES BUDENSES NO.53. 1790. OKTÓBER 8.

POLITICA 479

Magyarországról és Moldáviából

Buda — okt.4-én közös ülésen elhatározták, hogy a királyi válaszokra benyújtandó új feliratot nagykárolyi Károlyi József gróf, Békés megyei főispán és királyi kamarás vigye Frankfurtba Őfelségéhez. Károlyi este elindult. Másnap rendes ülésen vitatják meg a törvénycikkeket és sérelmeket. Okt.6-án a koronázás előkészületeiről lesz szó.

Frank Ferenc, Mellei forrás [Fontis Mellei] apátja, a pozsonyi központi papnevelő szeminárium rektora és a teológiai kar igazgatója királyi kegyből kanonoki rangot nyert, és felvételt a Győri Kanonokok testületébe.

A Szentírás és a természeti jog belénk írt törvényei is arra buzdítanak, hogy Istent és embertársainkat szeressük. A keresztény szeretetre kiváló példát nyújtott draneczki Draneczky Ferenc tisztelendő, a Buda melletti B.M.V. szigeti Szent Mihály apátja, az esztergomi püspöki székhely kanonokja és archidiakonusa. 480 Amellett, hogy 1788-ban a tűzvészben károsult nagyszombati polgárok között 1000 rajnai forintot osztott szét, idén a nagyszombati szegény adófizetők nevében a városbíróknak ugyancsak 1000 rajnai forintot adott át a kívánt adómentesség törlesztésére. A nagyszombati ursuliták templomában idén és az elmúlt években nagyobb oltárt állíttatott, valamint egy szabadtéri ércoltárt, új tornyot, bádogtetőt emelt. Ezt az esetet, melyhez hasonló számtalan van a magyar katolikus papságon belül, azért említjük, hogy rápirítsunk az egyházi vagyon és jövedelmek ellen szóban és írásban tiltakozókra.

Choczinus községet, mely felső Moldvában, a Dnyeszter mellett található, aug.30-án a földdel tették egyenlővé. E munka nap mint nap 800 jobbágyot foglal el, vasszerszámokkal és lovakkal együtt. Minden hadfelszerelést a szomszédos Galíciába szállítanak. A puskaport nem viszik el, hanem a 12 római mérföldnyire lévő Okopi kolostorába szállítják. A több évre felhalmozott gabonát elárverezik. A lakosok elhagyják házaikat.

Potyemkin orosz herceg sűrű levélváltásban van a pétervári udvarnak lekötöztetett európai udvarokkal, és a reichenbachi egyezményről, mely a magyar és a porosz király között a török háború kapcsán született júl.27-én, két nappal hamarabb értesült, mint Coburg herceg, a mi főhadvezérünk, és Szuvorov (Suwarovius) főhadvezérnek parancsba adta, hogy csapatait a mieinktől különítse el. Ez a váratlan esemény Coburg herceget aggasztja, mert bármely pillanatba tarthat az ellenség rohamától, márpedig a Dunán átkelt törökök 50 000-en, míg a mieink 12 000-en vannak. Ehhez hozzájárul a hitszegő havaselveiek csapata. 481 Így nem maradt más hátra, mint a csapatokat a török túlerő kivédésére összevonni egy hadoszlopba, ámbar így Moldva és Erdély felé szabad út nyílt a töröknek. Két nap elteltével egy rendkívüli követ Rudschukból[?] eloszlatta félelmüket, mert hírül hozta, hogy a porosz tábornok értesítette a török nagyvezírt a reichenbachi egyezményről, és megakadályozta az összecsapást.

A királyi válasz folytatása a koronázási oklevél és a koronázás előtti törvények ügyében, melyek szept. 21-re vannak keltezve, és okt.2-án olvasták fel az országgyűlésen

A VI. pontra. A dikasztériumok működéséről szóló pontot és külön törvénycikket egybe lehet vonni, azzal a megjegyzéssel, hogy ez az elővigyázatosság a királyság legfőbb politikai hivatalára érvényes, azután, hogy a királyi tanács felterjesztésére az utasítások törvényekkel ellenkező mivoltáról a hivatalok hatásköre felfüggesztessék, mivel mi uralkodói hivatalunknál fogva kötelesek vagyunk ilyen az ügyeket megvizsgálni. Végül arra a követelésre vonatkozóan, hogy a megyék és más igazságszolgáltatási fórumok hatáskörük és állapotuk tekintetében sértetlenül korábbi helyzetükben maradjanak, azt kérjük a karoktól és rendektől, hogy mivel az utóbbi időben több megye is túllépte törvényes hatáskörét, továbbá a megyéken belüli ügyintézés és a megyék jól működő szervezete

érdekében, és hogy az államapparátus ne légyen kitéve zavaroknak, alkalmas orvosló javaslatokat terjesszenek be. 482

A VII. pontra. Nincs akadály, hogy a nádor, a prímás, a bán és a tárnokmester hatáskörét, jogait és előjogait egyszersmind (hogy ne kelljen egyenként szentesíteni a már meghozott törvényeket) ez az országgyűlés megerősítés céljából új törvényben szentesítse.

A VIII. pontra. Mivel az 1741. 11. törvénycikk érvényben van, nincs akadály a megújításának sem, melyről a törökökkel kötendő békéről szóló törvényekkel egyetemben küldünk választ.

A IX pontra. A koronázási oklevélre tartozik.

A X. pontra. Ami a büntetőjogra tartozik, gondoskodni fogunk a jogbiztonságról, a hadijog és a beiktatási jog tekintetében külön cikkelyben javasoljuk a szabályozást. Ami Erdély illeti, iránta jóakarattal vagyunk, és az erdélyi karok és rendek javaslatának meghallgatása után azokat a magyar karokkal és rendekkel közöljük, majd jóváhagyásunkkal törvénybe iktatjuk.

A XI. és XII. pontra. Azok a kitételek, melyek a Károly- és a Mária Terézia-féle koronázási oklevélhez képest újak, külön törvénybe foglalhatók, a következő kikötésekkel: a még ünnepélyesen meg nem koronázott király egyedül a kiváltságokra vonatkozó törvényekről dönthet, a közjogi, az alkotmányjogi és az ország adminisztrációját illető törvényeket a koronázásig hagyja változatlanul, az ország sérelmeit pedig ne a koronázás előtt, hanem az után, de még a koronázó országgyűlésen orvosolják. 483

Ami a külön cikkelyeket illeti:

I. Id. az I. pontra adott választ.

II. A só árára vonatkozóan a magyar nemzet iránti szeretetünket és kegyességünket

kimutatandó beleegyezünk, hacsak rendkívüli kincstári szükségletek másképp nem kívánják, a só árának emelését az országgyűlésen tárgyalják meg, ennek rögzítésére megfelelő törvénycikk születik, melynek utolsó paragrafusa a kamarai beszállítás árára vonatkozik.

III. A harmincadvám szabályozásáról szóló törvényjavaslatot dolgozza ki egy országgyűlési deputáció és a királyi tanács is a kamarai biztosokkal az 1729. 2. törvénycikk szellemében, majd szentesítésre bocsássák elénk.

IV. A közalapról. Nincs megjegyzés.

V. A postákhoz nincs megjegyzés. A bányaugyre vonatkozóan azt a változtatást kívánjuk, hogy mi, akik a bányaugyet az országgyűlés után a magyar kamarának kívánjuk alárendelni, a bányá- és pénzügyre vonatkozóan további törvényjavaslatokat hozunk, remélhetőleg, még ezen az országgyűlésen.

VI. Az ország hatáiról. A tartományok határvitái ügyében minden érintettet meg kell hallgatni. 484

VII. Az ifjúság neveléséről. Nincs megjegyzés.

(folyt.köv.)

(481-484.o.)

A koronázási oklevél és a koronázás előtti törvények Bécsben bemutatott felterjesztésének következtetései (51.szám 468.o.-ról folytatás) 485

Ha lehetne, azt kívánnánk, Őfelsége uralkodjék örökké, úgy bízunk felségedben, és ezért meglegszünk egyetlen törvénycikkkel, mely általában véve a jogokat, kiváltságokat, törvényeket megerősíti, nem mintha attól félnénk, hogy ezeket Őfelsége akár szabad akaratából akár rossz tanácsra meg kívánná szegni, hanem mert utódai felől nem kezeskedhetik, és mi, akik megtapasztaltuk, milyen az, ha törvényeinket semmibe veszik, nem akarjuk, hogy utódaink is ilyen helyzetbe kerüljenek. Ezzel nemcsak magunkat, hanem az uralkodóház jövőjét is óvjuk, és nem is új jogokat kérünk, csupán a már meglévők helyreállítását. Őfelsége bizonyára megadja ezt népének, aki ugyan emlékszik II. József uralmára, de VI. Károly kegyes uralkodására is, és ha ezt megteszi, mindent meg fog tenni Őfelségéért. Tegye ezt meg Felséged, és fogadja a koronát, mint a haza atyja.

LITTERARIA

A minap hagyta el a nyomdát Budán Millot egyetemes történetének első kötete, mely az antik történelemmel foglalkozik: *A' világnak közönséges Történetei. Irta Frantzia nyelven Abbás Millot Úr, a' Lugdunumi Academianak Tagja. Első kötet. A régi nemzetek.* 1790, nyocadrét. A tudós fordító célja, mint az az előrebocsátásokból, jegyzetekből, kíséző szövegekből kiderül, az volt, hogy ezt a jó polgár nevelésében oly fontos munkát a köz számára hozzáférhetővé tegye, ezért mind politikai, mind vallási téren pártatlan akart maradni. Ennek érdekében: 1. A magyar fordító ígéri, hogy a német kiadó megjegyzéseit le fogja fordítani, nehogy nem katolikus fordító tegye azt. 2. Ahol e megjegyzések tévesek, a katolikusok javára kijavítja. 3. Mivel a német kiadó, Cl.Christianus nyíltan leírja a VII. kötet előszavában, hogy a reformáció történetét a szerző francia szövegétől eltérően, átfórmáltan írta, bár a szerző szövegét megtartotta, megjegyzéseivel és saját egyháztörténetével egészítette ki. **486** A magyar fordító a kiadó megjegyzéseit megtartotta ugyan, de egyháztörténetét elhagyta. Egyébként a jeles fordítónak, Verseyhy Ferencnek, a széptudományok és a filozófia doktorának, és a három éve Kassán a magyar nyelv művelésére alakult irodalmi társaság tagjának kiváló fordításáért és magyarázataiért a nemzet nevében gratulálunk. Remélhetőleg a haza atyái, a legkiválóbb herceg példáját követve hasznot hajtanak majd vásárlásukkal a nyomdászoknak és könyvárusoknak. A kötetet Pesten és Budán, Weingand könyvkereskedőnél lehet kapni.

EPHEMERIDES BUDENSES NO.54. 1790. OKTÓBER 12.

POLITICA 487

Magyarországról, Galíciából, Lengyelországból

Buda — Az országgyűlési szállóvendégek észrevehetően ritkulnak. Hepe Szaniszló, magyar királyi vízügyi igazgató jóvoltából a koronázáshoz szükséges apparátus egy részét a jövő héten a Dunán Pozsonyba szállítják.

Pest — Azon török hadifoglyok, akik második éve először Munkácsban, majd Kassán a katonai parancsnokságon és a ferences kolostorban raboskodtak, október 7-én Pestre érkeznek, ahonnan egyenesen Belgrádba viszik őket, ahol a fogolycsere értelmében visszanyerik szabadságukat.

Bártfa — szeptember 30-án a cséplők vigyázatlan pipázása miatt egy gabonával teli raktár porig égett. Egy városi tisztviselőnek köszönhetően nem terjedt tovább a tűz a többi raktárra, mivel ő az odaözönlőknek adott határozott utasításokkal eloltatta a tüzet.

Zámosztya — Galícia eme határerődjébe érkezett szeptember 16-án a Gyulai század hat magyar gyalogos csapata, hogy ott téli szállást vegyen.

Urbanski urat, bécsi udvari tanácsost, 488 gróf Krokowiczki a lipótvári feljebbviteli bíróságra előlépven, a nemesek tarnói ítélőszékének elöljárójává Ófelsége kinevezte.

Az a hír járja, hogy Galíciában tére 40 000 katonát szállásolnak el. — A lengyel hadsereg több frontvonalra szakadva az orosz határok felé vonja össze csapatait. — A hadi elszántság csillapodni látszik, mivel még a Pírgopolinicesek (azon dicsekvők, akik álmaikban már Galíciát és Lodomériát is visszafoglalva látták) is mélyen hallgatnak.

Lipótvárban római katolikus papnevelő szeminárium jött létre, a görög katolikusokét pedig jogaiban megerősítették. Galícia és Lodoméria teológiai tanulmányi főfelügyelőjének tisztét a római katolikusok lipótvári egyházi elöljárójának beleegyezésével Kitski úrra ruházta Ófelsége.

A lengyel szejm, amely a varsói országgyűlés keretében ült össze, az új köztársasági alkotmányon dolgozik. Említésre méltó szeptember 15-én hozott öt rendelete. 489 1. A római katolikus, az egyesült és nem egyesült görög katolikus vallás hivatalossá nyilvánítatik Lengyelországban és Litvániában, a korábbi egyházi és papi jogok megerősítetnek. 2. A lengyel király és litván nagyherceg csak katolikus vallású lehet, hasonlóképp a királyné, aki ha más vallású, csak akkor koronázzák meg, ha a római katolikus hitre áttért. 3. Az aposztázia nem ítélőszéken büntetendő bűncselekmény. 4. A hivatalos vallásoktól eltérő vallásúak, akiket az államban korábban is elfogadtak, mind dogmatikai szempontból, mind szertartásaikban biztonságot élveznek - egyéni meggyőződése miatt senkit ne állítsanak törvényszék elé. 5. Lengyelország és a Litván Nagyhercegség, összes hercegségével, vajdaságával, területével, kerületével, birtokaival, városaival, kikötőivel, minden hozzá tartozó és korábban vele egyesült területtel sértetlenül együtt maradjon, és semmiféle jövődő országgyűlés vagy határozat a Lengyel Köztársaság testében ne okozhasson semmiféle változtatást, elkülönítést, kissebbítést. Ez a cikkely további vitákra nyújt alkalmat. Ez ugyanis Gdanzsk és Thorun elszakítását, valamint más területi változásokat, melyeket a külhoni udvarok a lengyel szejmtől követeltek, megakadályoz. Akadtak olyan főrangúak, akik a veszélyes szomszédság miatt a saját biztonságuk érdekében az országgyűlésnek azt javasolták, Gdanzskot és Thorunt engedjék át a porosz királynak. De hiábavalóan szónokoltak, a fenti határozatot a többség törvényerőre emelte. — 490 Felvetődött a kérdés, milyen legyen a Lengyel Köztársaság királyi intézményének jövődő formája? legyen örökös királyság? mely nemzetségé? milyen feltételekkel és kikötésekkel bízzák rájuk az ország irányítását? Ebben a Lengyelország jövője szempontjából oly fontos kérdésben a Varsóban összegyűlt főrendek és követek, igen megfontoltan, nem akartak maguk határozni, hanem úgy döntöttek, hogy a nép és a lovagrend véleményét fejenként kell megtudni és figyelembe venni. Ezért úgy határoztak, hogy az egyes nádorságokban, vajdaságokban és kerületekben általános gyűléseket kell tartani, ahol ezt részletesen megvitatják, és a többség határozatának adnak helyt. Az ily módon egész Lengyelország területéről összegyűjtött határozatok a

Varsóban üléselő követek vagy új küldöttek elé bocsátatnak, és egy meghatározott napon valamennyiük jelenlétében átnézik s voksokat és határoznak. — Heves indulatokat váltott ki ama kérdés megvitatása, hogy a közjogi hivatalok és méltóságok odaítélésének joga a nemzetet illeti, vagy a király előjoga? Némelyek bizonygatták, hogy a tartománygyűlési határozatok értelmében a tisztségek odaítélésének joga a királyi hatalom része, ezért ettől a királyt nem lehet jogszerűen megfosztani. Mások amellettt érveltek, hogy az örökös sejm eltörlésével az a nemzetre szállt. A király egyértelműen kijelentette, hogy ez a jog annyira a sajátja, hogy erről nem mondhat le, mivel a tartománygyűlési határozatoknak eleget kíván tenni mindenben, azonkivül ez az egyetlen eszköz maradt meg számára, mellyel az ország javán munkálkodó férfiak érdemeit elismerheti. Meghallgatván a király beszédét, az a határozat született, hogy a szenátorok és más hivatali személyek kinevezésének jogát élete végéig ő birtokolja.

A második királyi leirat hátralévő része a koronázási oklevél és a koronázás előtti törvények Bécsbe felterjesztett javaslata ügyében, mely szeptember 21-én kelt, és október 2-án olvasták fel az országgyűlés közös ülésén **491**

VIII. Az idegen nyelvről. A tekintetben módosítandó, hogy mi biztosítjuk a karokat és rendeket, hogy semmilyen ügyintézési célra nem kívánunk idegen nyelvet bevezetni. Hogy pedig a magyar anyanyelv a hivatalokban is bevezetésre kerülhessen, minden alapfokú iskolában a nyelv alapjainak, minden akadémián és az egyetemen a hivatalos magyar stílus oktattassék, és minden eszközt a magyar nyelv terjesztésére és kiművelésére megadunk, az igazságszolgáltatás belső ügyintézésében szabad a magyar nyelvet használni, de a dikasztériumokhoz küldendő felterjesztésekben, különösen az Elénk küldendőekben a latin nyelvet kell használni, ezen a nyelven kell a dikasztériumok ügyeit intézni, különösen igazságszolgáltatási ügyekben.

IX. A társuralkodóról — semmilyen ellenkező értelmű királyi határozatra sem szabad mellőzni.

X. A jászok, kunok, hajdúk jogairól ld. I. pontra adott válasz.

XI. A felségsértés bűnéről. A rendek által előterjesztett cikkelyt jóváhagyjuk és a hűtlenség büntetésére is kiterjeszteni kívánjuk.

Ami a katonaságról szóló külön törvénycikket illeti, jóváhagyjuk, hogy a katonaságot a törvények szellemében igazgassák, és a magyar mezei valamint határőr csapatokhoz született magyar tisztek rendeltessenek ki. A varasdi katonai igazgatású terület és a zenggi város ügyében a döntés a későbbi országgyűlési tanácskozásokra halasztva.

Jóakaratumk nyilvánvaló abból, hogy a jogos kérelmeket elfogadtuk, és jóakaratumk jeleit is adtuk, hogy a magyar nemzet iránti szeretetünket kimutassuk. Bécs, 1790. szeptember 21.

A karok és rendek új felirata, válaszul a fenti leiratra, melyet a magyar országgyűlés Budáról Ófelségéhez Frankfurtba küldött

Legszentebb Felség!

A koronázási oklevelet, melyet szept. 5-én Felségednek felküldtünk, jogosan remélve a jóváhagyást, Felséged nemcsak nem hagyta jóvá, hanem egészen más szellemben fogadta el, amint azt szept. 21-i leiratából fájó szívvel tudomásul vettük. — Annál nagyobb fájdalommal, mivel követeléseink jogosak voltak és az ország s a királyi ház javát szolgálták. **492**

Mivel az előző király alatt jogaink elismertsége oly válságos állapotban volt, hogy még a koronázási oklevél, eskü és koronázás, mely az öröklés rendjéből következik, is elmaradt, kénytelenek vagyunk emlékezni arra, hogy csaknem minden, a Felséges Osztrák Házból származó uralkodó alatt kísérlet történt arra, hogy a királyok rossz tanácsadóktól félrevezetve a nemzet jogait semmibe vegye, ami meglázította uralkodó és népe közötti szoros köteléket; e bajok gyökerét akartuk kiirtani, egyrészt II. és III. Ferdinánd, I. Lipót példáján, másrészt Felséged jóakarátán felbuzdulva, VI. Károly és Mária Terézia koronázási oklevelének szavain túl bizonyos, nem kétértelmű kifejezéseket beiktattunk, melyek a mi szabadságunkat és e legfelsőbb hatalom jogait őrző törvényekkel egybecsengenek,

nevezetesen hogy a Magyar Királyság saját természete és törvényei szerint, az országgyűlés és a saját hivatalai segítségével, ne más tartományok mintájára kormányoztassék. Hogy a vallások ügye a rendek megbékélése érdekében a bécsi és linzi béke értelmében rendeztessék. Hogy a törvényhozó hatalom a király és a rendek között megosztassék, és a végrehajtó hatalom határai megvonassanak. Hogy háromévente legyen országgyűlés, meghatározott helyen és időben. Hogy Nemzeti Királyi Tanács állíttassék, a törvények stabilitása érdekében, hogy megakadályozza, nehogy a törvényekkel ellenkező értelmű rendeletet kiadni és végrehajtani lehessen. Hogy a trónörökös ne halogathassa tetszése szerint a koronázást. Hogy sem közvetve, sem közvetlenül a nemességre és a népre ne róhassanak újabb terheket. Hogy a közpénzen tartott katonaságot ne használhassák az alkotmány ellenében.

Felségednek is el kell ismerni, hogy ezek az eszközök a jogbiztonságot szolgálják, és egybehangzanak a törvényekkel. 493

Ezzel a királyi méltóságot semmiféle sérelem nem éri — az érintett koronázási oklevelek ugyanis számos fontos paragrafusukban félremagyarázhatóak, amint azt az előző király alatt láthattuk, az ország jogbiztonsága pedig egyben vezetőjének jogbiztonsága is.

Ez a törvényszék a Felséges Ausztriai Uralkodóház fi- majd leányági örökösödésének kétoldalú elfogadásával is megmaradt, megerősítvén a nemzet jogait a maguk sértetlenségében, éppen annyi előjogot adván a nemzetnek az örökösödés, mint a választás.

A nemzetnek, aki elfogadta az örökös királyságot, joga van jogai bitosításának eszközeit igénybe venni, azaz jogunk a koronázási oklevél útján való megerősítés követelésére tagadhatatlan.

Ez magukból az örökösödési szerződésekből következik. Ezt a megerősítést, mint a korábbi uralkodók példája is igazolja, a körülmények és az idők követelményei szerint adták, részben az ősi alkotmány, részben e örökösödési egyezmények biztosítása érdekében.

Mivel maga a koronázás megerősíti a törvényeket, jogos, hogy azt megelőzően ezek egy oklevélben foglalva kinyilváníttassanak — és nagyobb biztonságot ad a király ezáltal a korábban megsértett alkotmánynak, mintha a sérelem orvoslását az törvényhozásra hagyja.

A karok és rendek már 1741-ben a leányági örökösödé bevezetésekor is a Pragmatica Sanctioval egybehangzó bitosítékot követeltek minderre, és ettől a követeléstől azóta sem álltak el.

De Felséged is ezen országgyűlés munkálatai során a karokhoz és rendekhez intézett leveleiben e jogunkat elismerte. 494

Mi a törvényekből merített biztosítékokat és a koronázási oklevelet a királyi méltósággal ellentétesnek nem tartjuk, és szilárdan hisszük, mint a szeptember 5-i feliratban bővebben ki is fejtettük, hogy az oklevél megszövegezésében a Felséged levelei által kijelölt utat követtük, ezért visszautasításának okát átlátni nem tudjuk.

Hiszen a koronázási oklevél nem más, mint az ország alkotmánya megőrzésére adott biztosíték, melyben semmi más, csak az alkotmányos törvények foglaltatnak.

Következésképp ez nem valami újfajta kötelezettségvállalás, amely az örökös királyságokban érvényét veszti, a kötelezettségvállalás maguk a törvények, jogok, határozatok, melyeket az oklevél csupán rögzít.

E követelés annál jogosabb az örökös királyságokban, mivel királyválasztó országok az alkotmánysértést az örökös alkotmányos kötelezése révén orvosolhatják, az örökös királyságokban tehát a trónörökös iránti bizalom sérül, ha még az alkotmányos biztosíték körülményekhez mért módjának követelésétől is örökre megfosztatik az ország. 495

Ezen jogos követelések Felséged trónját nem sértik, nem szabnak előírásokat Felséged elé. Igazságunk védelmére és a közelmúlt tapasztalatai alapján követeljük ezeket, és Felséged igazságérzetére van bízva jóváhagyásuk, Felséged e jóváhagyással csak trónja fényét növelheti.

Az államforma változásával járó új feltételek veszélyének sem fogja Felséged így utódait kitenni. Az oklevél ugyanis nem az alkotmány megváltoztatásának, hanem megerősítésének, ezzel a király jogainak és az örökösödés rendjének (1741. 8. törvénycikk) megerősítésének eszköze.

I. József koronázási oklevelének hét feltétele VI. Károly oklevelében 5 pontra zsugorodott, ez Mária Teréziában az 1723-as leányági örökösödést elfogadó törvény értelmében módosult, de nem abban

az értelemben, hogy a törvények és alkotmány biztosítását szolgáló dolgokat az oklevélbe foglalni nem lehet. 496

VI. Károly az oklevélben foglalt cikkelyeket, Lipót oklevelét, az 168-es és 1687-es országgyűlések határozatait megerősítette, Mária Terézia az idő rövidsége miatt az oklevél szövegén változtatni nem tudott, ám biztosította a rendeket a törvényes biztosítékok megadásáról. E két király uralkodása is alátámasztja a nemzet jogainak sértetlenségét.

Felséged megítélheti, hogy az országgyűlés 25 éves elmaradása, a kilenc esztendei romlás, az alkotmány végletes semmibevétele indokolja-e eléggé annak megerősítését.

Mivel Felséged a szeptember 21-i leiratban jóakarataról biztosított minket, hallgassa meg kérésünket, és fogadja el a szeptember 5-én előterjesztett oklevélszöveget, ezáltal vegye birtokba alattvalói habozó szívét.

A nemzet jogai oly világosak és vitathatatlanok, hogy más nem is várható Felséged igazságérzetétől és bölcsességétől. 497

Mi is éppúgy kívánjuk, hogy Felségeddel a koronázás szorosabb szövetsége kössön össze, és ha Felséged e jogos követeléseknek megfelelő oklevelet elfogadja, csak akkor történhet meg a Felséged által kijelölt napon a koronázás és Felségednek Felséged anyja esküszövege szerinti esküje, és további jogokról és határozatokról csak akkor dönthetünk, ha az eddigi jogokat meg tudtuk őrizni utódaink számára.

Kívánjuk, hogy a koronázás itt, a királyság szívében történjék, részben a környező országrészeknek is régi kívánsága ez a rövidebb út miatt, részben az egész országgyűlés átköltöztetése Pozsonyba sok munkával és költséggel járna, részben nehéz lenne elszakadniuk az embereknek a csak nemrég visszahozott koronától. 498

Ha azonban Felséged akadályoztatva lenne az ideutazásban, és hogy Felségeddel együtt a királynét és a királyi családot, kiknek nemzetünk iránti jóindulatát ismerjük, köszönthessük, nem ellenezzük a pozsonyi koronázást sem, nem kételkedve, hogy a szertartás után a korona ide Budára visszatérhet, hasonlóképpen a országgyűlés és a bizottságok munkája is itt folytatódik, és ebből az esetből a következő országgyűlések és koronázások színhelyére vonatkozóan, melyek az ország határain belül kell hogy tartassanak, semmiféle következmény nem származik.

Reméljük Őfelsége kegyes és igazságos eljárását e sokat érdemelt és szenvedett nemzet iránt.

Buda, 1790. október 5., a Felségedhez hú magyar karok és rendek.

LITTERARIA

Floridus Diepold budai könyvtárús hirdeti megvételre a következő új és régi könyveket:

Matthiae Belii Notitiam Hungariae Novae Geographico-Historicam (Bél Mátyás: Magyarország földrajzi és történeti ismertetése)

Antonii Godeau Episcopi Discursum de Vocatione adnotatum Ecclesiasticum. (Antonius Godeau püspök jeles egyházi eszmefuttatása az isteni hívásról. Nyolcadrét)

Anacleti Gazaffy Dissertationem Liturgicam. (Gazaffy Anacletus Liturgikai értekezése. nyolcadrét)

Historiam Caroli XII. Sueciae Regis. Ex Gallica origine iuxta novissimam Editionem Latine redditam ab A.G.Z. (XII. Károly svéd király története. Francia eredetiből a legújabb kiadás után latinra fordította A.G.Z. nyolcadrét)

A következő megyék térképei: Zala, Nógrád, Barcs, Nyitra, Hont, Pest, Pilis, Solt, Túróc, Zólyom, Liptó, Pozsony,

valamint II. Lipót magyar király különféle képmásai.

EPHEMERIDES BUDENSES NO.55. 1790 OKTÓBER 15.

POLITICA 499

Magyarországról, Erdélyből, Itáliából, Franciaországból, Lengyelországból, Oroszországból

Buda — a koronázási jelvények őrizetét október 12-én Heves megye bandériuma vette át. Hogy Magyarországon és csatolt részeiben a parókiák betöltésének súlyos feladata, amely a patrónus előjoga, tehát a földesurakat terheli, eltöröltessék, és az e ponton elavult alkotmány megváltoztattassék, a jövőben ez a jog teljes egészében a világi patrónusokat illeti, de Őfelsége jóváhagyásával, hogy a súlyos plébánosi kötelezettséget vállaló személyek valóban alkalmasak legyenek e feladat ellátására, minden egyházmegye püspökére azt a kötelezettség hárul, hogy a világi patrónus által javasolt személy alkalmasságát megvizsgálja, és ha az a lelkek pásztorlására alkalmatlannak bizonyul, visszautasítsa, és új, alkalmasabb jelölt megnevezését kérje a patrónustól.

Szepes megyében már szeptember közepén olyan hideg időjárás köszöntött be, hogy nemcsak a Kárpátok magas csúcsai, de a sík vidékek is vastag hóval fedettek, 500 és olyan erős szél fúj, hogy az erősebb háztetőket is szétrombolja, következésképp a levegő is nagyon lehűlt. A fagy a környező Alpokból lekergette az útonállókat, emiatt az utak kevésbé biztonságosak, nyíltan támadnak az emberek vagyona és életére. Hogy e veszedelmes csürhe tovább ne szaporodjék, a megyei magisztrátus nyomozókat küldött ki, a minap hatot el is fogtak, és a lócsei megyeházára vitték.

Erdélyben, Nagyszebenben szeptember 29-én a szász nemzet grófjává és Szeben királybírójává választották Michael de Brukenhalt.

Campaniában a Vezúv újra lángokat hány, mégpedig nemcsak a régi kráteren, hanem három újon át is, melyek a kisebb és nagyobb csúcs közti völgyben keletkeztek, melyek az egész tájat felhőbe burkolták, és a levegőt szurokfekete hamuval töltötték meg.

A mi időnkben nem történt jelentősebb esemény a francia forradalomnál. A nép, mely kétszáz éve ugyanazon kormányformában élt, hirtelen a szabadsághoz vezető útra tért. A nemzetgyűlés, melyet a végeérhetetlen háborúban és üres fényűzésben kimerült államkincstár talpra állítására hívtak össze, felhasználta az alkalmat az államrend megváltoztatására. Nem tudta ezt megakadályozni a híres Necker, a pénzügyminiszter és más udvarbéliak sem. 501 Ugyanis az államadósság, melyet 1789-ben 900, majd 240, 1790-re 500 millióra becsültek, csak úgy lett volna felszámolható, ha a lovagrendet és a papságot egyenlő mértékben megadóztatják, könnyen beleegyeztek tehát, hogy a korábbi országgyűlési renddel szemben, ahol a nemesség, a klérus és a polgárság rendenként egy-egy szavazattal rendelkeztek, nemzetgyűlést hívjanak össze, ahol minden küldött fejenként egy-egy szavazattal rendelkezik. Így történt, hogy a polgárság létszámfölénybe került, ezért a nemesség és a klérus a nekik járó adót eltörölni kényszerült. A király hiábavaló erőfeszítései sem tudták megakadályozni a három rend egyesülését. A polgárságnak használt az is, hogy a nemesség köreiben művelt és a politika tudományában jártas férfiak tűntek fel. Ezek a polgárok kötelezettségeit nem a pergamenek, hanem a társadalom közös haszna szerint ítélték meg. Már XIV. Lajos idejében zsúfolt volt Franciaország politikai íróktól, akik hazájuk hiányosságait leleplezték. Ezeket kiirtani most mindenki közös akarata volt, mivel már kétszáz éve nem volt országgyűlés. De szerencsétlenségre Franciaország ezerkétszáz Szolónja között akadtak férfiak, akik hatalomvágyukban az ephesosi Herostratos példájára akartak hírnevet szerezni maguknak. Miattuk a nemzetgyűlés egészen más útra tért, mint kezdetben a követek azt gondolták. Július 14-én, két hónappal a nemzetgyűlés összehívása után a Bastille-t, ezt a párizsi rabok őrzésére szánt erődítményt a nép megívta, börtöneikből a foglyokat kiengedve lerombolta, ami váratlan alkalmat nyújtott a Nemzetőrség felállítására Fayette tábornok vezénylete alatt, aki korábban amerikai zsoldban volt. Augusztus 4-én eltörölték a földesúri jogokat és minden közvetett adófajtát. De ezt könnyebb volt elhatározni, mint végrehajtani. 502 Október 5-én és 6-án a vasvillákkal és kaszákkal felfegyverzett párizsi tömeg, több mint 40 000-en, Versailles-ba, a királyi palotába, ahol a

nemzetgyűlés ülésezett, vonult. Rémitő jelenet, mely soha többé ne ismétlődjék meg. Sokáig nem találták értelmi szerzőjét, majd a szokásjogi legfelsőbb törvényszék, melyet Chatelet-nek neveznek, az orleans-i nagyherceget és Mirabeau gróftól jelölte meg az események részeseiként, és nem is lehetett a mozgalmat lecsillapítani másként, mint az orleans-i nagyherceg Angliába való távozásával. Azóta a nemzetgyűlés váltakozó sikerrel folytatta munkáját. Sok, a filozófusok alapelveivel egybehangzó dolog valósult meg, sok századok alatt meggyökeredezett dolog szerencsésen eltöröltetett, az emberi jogok előtérbe kerültek. De sok dolgot elkapkodva határoztak el a politikusok, néhányat igazságtalanul. A túl nagy fénytől a szemek elvakulnak. A tudatlan és tanulatlan plebs úgy vélte, hogy az új törvények a természetjog szabta kötelességeiket legfőbb uruk, a király felé eltörölték, a szabadságot szabadosságba fordítja. A klérus csak saját sorsát panaszolja. A legsúlyosabb, hogy a nemességet, aki előjogaiért és kiváltságaiért vére ontásával fizetett, megsértették. Folyó év június 19-én ugyanis az örökös nemességet eltörölték, amely törvény igen nagy szenzációt keltett a lovagi rend körében. Necker nevezte ezt elsőként nyilvánosan kiadott írásában a nemzetgyűlés gaztettének. Őt követték a nemesség előljárói, de Broglio herceg, a hétéves háborúbéli győzelmeiről híressé vált francia hadvezér, aki július 14-én a trevireket száműzte. Maga az ifjabb Mirabeau, július 15-ig a nemzetgyűlés tagja, és más előkelők is tiltakoztak. Mindemellett érdemes felidézni De Fitziames herceg, Berviczki herceg utódja és II. Jakab angol király természetes fia e tárgyban a francia királyhoz írt levelét: /idézet/ Olyan család tagjaként írok Felsőgednek, melynek ősei között királyok voltak. Ha az Európa szerte híres francia nemességet, mely véreivel védte a királyi trónt, Felsőged alattvalói a nemzetgyűlésen eltörlik, mi a királynak tett hűségünk alól feloldva tekintjük magunkat. Ezt a levelet családom többi tagja csupán azért nem írja alá, mert távol vannak, de a nevükben is beszélek. Helyezze Felsőged e levelet olyan helyre, ahol az utódok is aláírhatják, így bizonyosságává lesz annak, hogy a virtus becsét semmiféle emberi erő nem kisebbsítheti. 503 Én Nagy Henrik unokája ugyanazt mondom, mint a fogoly I Ferenc: „Minden elveszett, a tisztességet kivéve.” Broglie nyilatkozatában szintén megerősíti, hogy az örökös nemesség eltörölésével a trón a legerősebb támaszát veszíti el. (Az elbeszélést folytatjuk.)

A lengyel országgyűlésen szeptember 16-án azt vitatták meg, nem lenne-e az állam hasznára a miniszterek számának csökkentése, mivel sok költséget emésztene fel. De a király véleményét elfogadták végül, miszerint az új államforma meghatározásáig, mely majd a miniszterek kötelezettségeit is szabályozza, nincs értelme ebben határozni. A rendek és a király is felszólalt, hogy határozzanak az államforma kérdésében, ha nem akarják az országgyűlés feloszlatásával válságba dönteni az országot. Rátértek a VI. nagyjelentőségű törvényre, mely a királyság jövődő örökösét nevezi meg. Többek úgy látták jónak, ha a királyválasztás ősi szokását megőrzik. Szeptember 17-én a király egy izgatott beszédben azokat a veszedelmeket tárta fel, melyek az országra várnak, ha halála után akarják megválasztani az örökösöt. [idézet] Isten a tanúm, hogy nem a magam, hanem az ország hasznát védem, azt akarom megőrizni a jövődő zavargásoktól, amikor úgy vélem, utódomról még életemben gondoskodni kell. A király után több felszólaló többféleképp érvelt, köztük a legékesebben Iulianus Niemcewicz [idézet] 504 Lengyelország sokáig választotta királyát, de nem szabadon, mert vagy az arisztokraták, vagy külföldi udvarok nyomására. Élénk színekkel ecsetelte az ország siralmas állapotét, Angliával, Franciaországgal összehasonlításban. Ott, habár a nép jogai és kiváltságai igen erősek, senkinek sem jutott eszébe a koronát választástól függővé tenni. Idézte az Orosz Manifesztum egyik helyét, melyben Lengyelország bizonyos részei fölötti hatalom megszerzésének joga a III. Auguszt halála utáni interregnum idején keletkezett költségekből levezettetik. Következésképp egy jövődő királyválasztás szörnyű következményekkel járna. A gyűlölet, harag, pártoskodás, hatalomvágy felemésztene a hazát. Idegen seregek dúlják a földeket, városokat. A lengyel hadsereg ebben az anarchiában különféle célokért harcol, lengyel kardot lengyel vér fest. És ha végül valaki nagy nehezen elfoglalja a trónt, abból több haszon származik az őt támogató idegen udvarra, mint a hazára. Bárcsak ne is érném meg hazám romlását! De e romlás még meggátolható. Vegyük figyelembe a nemzet döntését, amely tudja, mi hasznos neki. Végül elhatározták: valamennyi nádorsághoz kiküldik a határozatot: vajon kívánja-e a nemzet, hogy a most uralkodó király utódját egyhangúlag megjelöljék?

Az orosz cárnő a svédekkel kötött békét manifesztumban népe tudomására hozta. Mi II. Katalin, Oroszország uralkodónője népünk tudomására hozzuk stb. Isten látja, mekkora a fájdalunk, hogy egyrészt az oszmán porta támad ránk, északról pedig a svédi király. 505 Annál nagyobb ez a gond, mivel semmivel meg nem bántott szomszédaink jóindulatában bízva, csupán békeidőben megszokott készültségben voltunk. Ebben a nehéz helyzetben hűséges fiai segítségére siettek Oroszországnak, személyükkel és minden lehetőségük szerint. Isten segítségével megerősödünk, és a már három éve tartó háborúban minden erőnk az ellenség földünkről való kiűzésére fordítottunk. Mindannyian örülünk a hadsereg dicső győzelmeinek. Újra helyreállt a béke, melyet augusztus 14-én Werela mellett a teljhatalmú megbízottak, részünkről báró Igelström helytartó, a svéd király részéről báró Armfeldt kamarás idegen udvarok közvetítése nélkül írtak alá, és ugyane hó 20-án mindkét udvar ratifikálta, hogy az orosz-svéd határok a háború előttivel megegyeznek, változatlanok. Tudtára adjuk ezt népünknek, hálát adunk Istennek. Carskoe-Selo, augusztus 24. Kr.u. 1790, uralkodásunk 29. évében.

LITTERARIA

Földink, a szintén Ungvár megyei Lódy Péter, a lipótvári görög katolikus szeminárium rendes filozófia professzora tanítványai részére latinról ruténre lefordította és kiadatta Baumster Erkölcsefilozófiáját.

Galíciában szeptember 1-én kezdődik az iskolaév. Zámosztyán az új akadémiai líceumban Kukolnik Bazil rendes fizika professzor nyáron rendkívüli előadássorozatot tartott lengyelül a mezőgazdaságról, különböző nemű, korú és állású hallgatóknak. Nagy sikere volt, és mivel a hallgatóság igényli a folytatást, más kötelezettségei mellett is új előadássorozatot indított szeptember 26-tól az Akadémia épületében, és egy lengyel traktátusba is fogott, melyet a közbenső iskolai ünnepi szünetekben fog kidolgozni. Amilyen lelkesedéssel dolgozik, olyannal is fogadják: az említett napon, amikor az előadása meghirdetve volt, híre menván még Lengyelország szomszédos vidékein, a filozófiát, humaniorákat vagy rendes tanulmányaikat végző hallgatókon kívül nagy tömeg gyűlt össze minden nemből, rangból, többek között öt lengyel hölgy is. 506

Csodálatra és dicséretre méltó dolog, hogy bármerre megyünk Galíciában és Lodomériában, a hazai lengyel nyelvet mindenütt őrzik. A paraszt, a polgár, a pap, a nemes, és házi köreiben még a mágnás is e nyelvet használja egyéni és nyilvános összejöveteleken is. Hazai nyelvük tisztelete, őrzése és művelése arra készítette a lengyeleket, hogy a görög és latin klasszikus auktorok mellett kevés olyan híres francia, itáliai, angol, orosz, német szerző van, kinek műveit ne fordították volna le lengyelre. Ezt igazolják a lengyel könyvek vaskos katalógusai, melyeket a könyvtárak évről évre Varsóban, Krakkóban, Wilniusban, Lipótváron. Bőven vannak eredeti munkáik is, igen nagy műveltségről tanúskodnak. Hogy Kukolnik úr lengyel nyelvű gazdasági előadásaival milyen dicséretes dolgot tesz, mindenkinek átlátható. Gratulálunk neki, örömmel, hogy a lengyel nyelv ily nagy előrehaladást tett rövid idő alatt, ez egyben bizonyíték arra, hogy semmi olyan tudományos vagy művészi teljesítmény nincs, amelyhez a magyarországiak (hungarus) tanulékonyágával is ügyességével méltóvá lenni ne tudnának.

EPHEMERIDES BUDENSES NO.56. 1790 OKTÓBER 19.

POLITICA 507

Magyarországról, Moldvából, Németországból, Franciaországból, Belgiumból és Oroszországból

Buda. Okt. 16-án délelőtt rendes országgyűlési ülés volt, amelyen azok a részbizottságok, melyek a törvénycikkek és a sérelmek összeállítására, valamint Magyarország jogi helyreállítására voltak kirendelve, előadták munkájuk eredményét. Egyetértettek, hogy az Őfelsége leiratában el nem fogadott törvénycikkeket elválasztják az elfogadottaktól, és azokat új formában újra előterjesztik.

Ugyanaznap este fél 6-tól fél 8-ig tartott a frankfurti koronázás ünneplése, melyen szeptember 9-én II. Lipótot római császárrá választották. A Gellért hegy dunai oldalán tizenhárom ágyút helyeztek el, (az egyik 12. librányi golyót volt képes befogadni), ötször egymás után lőttek velük, 65 golyót. A fellegvárban a parókia mellett, a várfalnál hét ágyú egymás után ötször lőtt, itt 35 lövés sült el. 508 Ugyanekkor a váci kapun kívül, a Duna partjánál, annál a hatalmas új épületnél, melyet II. József befejezetlenül hagyott, összegyűlt a Ferdinánd Magyar Gyalogos Ezred a két Szlavóniai Határőrezreddel együtt, és századokba osztva mind a budai, mind a pesti polgárőrség sortűzzel gyönyörködtette a sok ezer nézőt. A koronázási ünnepen a Gellért-hegy csúcsán több fa is kigyulladt.

E hó 17-én a Szt. Zsigmond Prépost Királyi Plébániatemplomában, mely a Budai Királyi Palotában van, a templomszentelés évfordulóját ünnepelték, első szent királyunk ép jobbját is kihelyezték köztiszteletre.

Okt. 9-én éjjel fél kettőkor Pozsonyban, a Dunai utcában tűzvész támadt, fél háromra leégett egy ház, de a városi magisztrátus gyors intézkedése megakadályozta, hogy a tűz továbbterjedjen.

Okt. 14-én Pesten a megyeházán Ürményi József főispán helyettes elnöklete alatt megyegyűlés volt, amelyen az újonnan koronázandó királynak járó tiszteletdíjról vitáztak.

A szeptember végi fegyverszünet, melyet Moldvában Coburg herceg és a Nagyvezér kötöttek meg, pontjai: 1. szeptember 21-től mindenütt beszüntetik az ellenséges támadásokat, ha ilyen mégis történne, a sértett félnek elégtétel és kártalanítás jár, 2. a fegyverszünet 9 hónapra szól, azaz 1791. májusának végéig, eközben mindkét fél feloszlattja hadseregét, 3. az ausztriai csapatok Turnulus Gyiurgewi[?] vagy Braila területére nem léphetnek, török csapatokból pedig csak annyi maradhat a Dunán innen, amennyi a fent nevezett várak védelmére szükséges, 4. hogy török őrcsapatoknak tilos belépni az osztrák csapatok által elfoglalt havasalföldi részekre, 5. mindkét fél az általa elfoglalt részekben szabadon hajózhat a Dunán, 6. ki kell jelölni a béketárgyalás helyét, szabad, semleges és biztonságos területen, és az elfoglalt tartományok közötti kapcsolat maradjon addig is kölcsönös. 509 E fegyverszünet megkötése után hadseregünk nagy része Havasalföldről Erdélybe vonult át. Szept. 22-én az orosz cárnő 20 000 rubelt adott át az ausztriai hadseregnek, a törökök feletti Martinesti(?) győzelem évfordulóján, melyet Coburg herceg örömmel fogadott.

II. Lipót frankfurti császári koronázása szeptemberben ünnepélyesen lezajlott. Ott volt a három egyházi választófejedelem, a többieket küldöttek képviselték. Okt. 16-ra van kitűzve Őfelsége távozásának dátuma.

A francia főrendek minap nyilvánosságra hozott tiltakozásai alapján látnivaló, hogy amit szóval nyilvánosan hirdettek, azt tettel is készek véghezvinni. Azóta minden tartományban állandóak a zavargások. A minap Narceus (Nancy?) lotaringiai nagyváros eddig francia felségjelvények alatt harcoló svájci csapata átállt a lázadókhhoz. Sokakat aggaszt a haza üdve miatt, hogy Boullieus, aki e részek katonai előljárója, állítólag arisztokratapárti. E tartományt utasították, hogy a katonaságot korábbi szolgálatába visszakényszerítse, de ezt csak 7000 ember holttestén keresztül tehette meg. Akkor nyilvánult csak meg a francia lélek. A párizsi előljárók gyászruhát öltve arra kérték az országgyűlést, hogy az elesetteknek emeljen emlékművet a következő felirattal: A francia szabadság

kivívásának mások éve második hónapjában a hazáért elesett polgároknak. A nép rémült, hogy saját vérén szerzett szabadságát ott fenyegeti veszély, ahol a legkevésbé gondolná, amit a Forradalom ellenségei ki is használhatnak. **510** Szept. 2-án a nép az ország valamennyi hivatalviselőjének elbocsátását követelte, a leginkább Neckerét, aki lemondott. Micsoda fordulat! A férfit, akit 1789 augusztusában a párizsiak annyira tiszteltek, hogy a száműzetésből visszatérő hintajából kifogták a lovakat, saját kezükkel, mintegy Ciceróként, a haza atyjaként diadalmenetben húzták be a fővárosba, ugyanezen év szept. 3-án saját palotájában a nemzetőrség véd meg a nép támadásától, és álnéven, éjjel kell elhagynia Párizst. De Arcy Sur Aube határában elfogták, és addig nem eresztették el, míg el nem fogadták a határozatot, hogy vagyonát elkobozzák, 400 000 francia font kivételével. Necker sorsán a nemzetgyűlés is felindult. Szept. 10-én a testőrséget Fayette újra feleskette. A breszti tengeri hadosztály, mivel a nemzetgyűlés által elfogadott büntetőtörvénykönyv túl szigorúnak találta, megtagadta a királyi szolgálatot, és csak azzal lehetett lecsillapítani őket, hogy a követeléseik teljesítésére legfőbb előljárójuk szavát adta. Quercyben akasztófákat emeltek azoknak, akik be akarják hajtani a feudális járadékokat. Angerzben a falusiak a gabona drágasága miatt lázadtak fel, a lecsillapításukra küldött katonaságból nyolcat megöltek, harmincat megsebesítettek. Trouard de Riolles, Mussipontana[?] konzulja már régóta járta a vidéket, lázítva a népet, szítva az ellenforradalmat, és mikor elfogták, azt állította, e büntetben idősebb Mirabeau is részes. A nemzetgyűlés elutasította, Mirabeau a következő szónoklattal védekezett: Elég sok szerencsés és szerencsétlen eset szította már benne a szabadság iránti vágyat. **511** A vincennes-i fogságtól és más meghurcoltatásaitól fogva aligha lehetne olyan tettét, szavát találni, mely ne ezt tanúsítaná. 44 Letres de Cachet készült családja ellen, ebből 17 őellene. Szept. 18-án határozatot hozott a nemzetgyűlés, hogy 1500 versailles-i királyi erdőt pusztítsanak el, és Amerikában, Santo Domingón a királyi hajókat tartsák távol a városoktól. Ezt megtudván, a király lemondott kedves szokásáról, a vadászatról, habár a nemzetgyűlés kérte, ne tegye, ezt, úgymond a Francia Köztársaság boldogabb éveire hagyja.

Szept. 28-án a lázadó belgák olyan vereséget szenvedtek csapatainktól, hogy 1600-an a csatatéren maradtak, és 13 ágyújuk esett zsákmányul.

A svéd királlyal kötött béke emlékének megünneplésére az orosz cárnő intézkedett, hogy szept. 19-én hajnali ötkor 21 lövéssel adjon jelt az Udvari Testőrségnek, hogy sorakozzon fel a Téli Palota ajtaja előtt, ugyanakkor a kisebbik hajóhad a Néva szemközti partján helyezkedjen el. 10 órakor minden méltóság- és tisztségviselő lovagi, illetve nemzeti viseletben jöjjön a palotába., ahonnan 11 órakor a cárnőt követik ünnepélyesen a templomba, Te Deumra. Ennek végeztével folyamatosan szóljanak az ágyúk, és az összes szentpétervári templom harangja. A cárnő rostélyon át, trónon ülve volt látható, jobbra felől egy asztalon az orosz birodalmi jelvények, balja felől pénzek és kincsek, a jeles győzelem zsákmányai. Miután a szenátus üdvözölte a cárnőt, és nevében az alkancellár válaszolt, az udvari testőrparancsnok felolvasta a megjutalmazandó katonatisztek neveit. Hogy az ünnepség minél maradandóbb emlékké váljon, öt helyen a népnek emlékérmeket osztogattak, és a közkatonákat is ezzel jutalmazták. E hó 20-át pihenőnapra nyilvánították. 21-én bál volt a téli palotában, ahol az előkelőbb polgárokat és a külföldi követeket királyi vacsorán vendégül látták. 22-e újra pihenőnap volt. **512** 23-án nyilvános reggeli, rostély mögött volt látható a cárnő, egy asztalnál a legfőbb birodalmi katonai és tengerészeti tisztekkel. Este lámpákkal és örömtüzekkel kivilágították a várost. 24-e újra pihenőnap. 25-én Szent Kereszt felmagasztalásának ünnepe. 26-án pompás reggeli kizárólag a testőröknek. 27-én újra pihenőnap. 28-án jelmezbál.

A királyi leirat, és a rendek feliratának közlése miatt a 48. szám 444. oldalán megszakadt országgyűlési napló folytatása:

Azután felolvasták Torontál, Temes és Krassó megye kérvényét, amely felidézte, hogy habár ezek a megyék Mária Terézia uralkodása alatt a Magyar Királysággal újraegyesítették, ezidáig mégsem hívták őket királyi levéllel országgyűlésre. Hogy az újraegyesítés tehát ne csak névleges legyen, kéri a rendeket, hogy ezen az országgyűlésen e megyék követeinek helyet és szót adjanak.

Mivel ezekben a megyékben a teher közvetlenül a telektől függött, egyesek féltek, nehogy ez az ország más területeire is kiterjedjen, ugyanis az újraegyesítés során a szomszédos megyékből is csatoltak hozzájuk területeket, és így ezen megcsonkított megyék jogai sérülnének. **513** A kérdés egyébiránt a nádorra tartozik, fenntartva azt a kitéltet, hogy a megyék újraegyesítése révén az országra semmiféle kár ne háramoljék. Elhatározták, hogy e megyék kérését és a rendek véleményét a felsőtáblával közölgék, melynek végrehajtására követül jelölték ki Zsolnay Dávid veszprémi káptalant, aki Zabráczky József püspököt helyettesítette. Ő visszatérve jelentette a felsőtábla véleményét, majd megérkeztek a követek is, úgymint a főpapok részéről Andrásy Antal rosznyói[rosnaviensis?] püspök, a bárók részéről Zichy Ferenc, a mágnások részéről Teleky József, Erdödy József, Csáky Ferenc, Ráday Gedeon. Elfoglalván helyeiket, a rosznyói püspök bejelentette, hogy a felsőtábla egyetért a rendekkel, hogy az országgyűlési naplót magyarul és latinul is vezessék. (Folyt.köv.)

LITTERARIA

A következő magyar történeti tárgyú könyvek jelentek meg újabban:

A' Nemes Heves Vármegye' Korona Örzö Seregének Második Budára való jövele. N. Tzütz István, Buda, 1790, nyolcadrét

Az Emberi Polgárságba található valóságos Elsőségnek igaz mértéke. 1790, nyolcadrét

Igaz-Házi egy kegyes jó Atya mulatságos láték, Simai Kristóf, Kassa, 1790, nyolcadrét

Két Nagy Hazafinak Emlékezete. 1790, nyolcadrét

Refelluntur Errores de Votis et Clericali Coelibatu, prolati ab Authore libelli: Hungaria Liberrima etc. [A fogadalmakkal és a papi nőtlenséggel kapcsolatos tévedések cáfolata, az Igen szabad Magyarország... kötet szerzőjétől], nyolcadrét

Thesaurus perennis Hungariae, providentia Inclit. SS. Et OO. Recludendus, sive Opusculum de procurata ex cultura Metallorum per assiduum Nobilium, ac potissimum Civium Urburariorum in Montanis degentium, industriam in Patriam felicitate, deque facillima thesaurorum sub tellure uberrime reconditorum, ad amplianda Regis, et Regni commoda, nec non Regnicolarum etiam summam prosperitatem methodo. [Magyarország kifogyhatatlan kincstáráról, melyet a nemesi karok és rendek gondoskodása révén kell feltárni, avagy könyvecske a haza javáról a fémművesség nemesek, és leginkább a bányavárosi polgárok általi szorgalmazása általi gondoskodásról, és a föld alatt bőven rejlő kincseknek a király és a királyság javát, és az országlakók jólétét célzó felhasználási módszeréről.] 1790, nyolcadrét

Responsum Civitatis Fluminensis ad Libellum cui titulus: Littorale Hungaricum Reflexiones II. SS. Et OO. R. Hung. In Comitibus A. 1790 Budae congregatis, propositae a Nunciis Urbis maritimae Segeniensis etc. [Fiume városa a következő című könyvecskére: Magyar Partvidék. Vélemények, melyeket a Magyar Királyság 1790. évben Budán összegyűlt tekintetes karai és rendjei elé a tengerparti Zengg városának követei terjesztettek elő] Buda, Egyetemi Nyomda, 1790, nyolcadrét

Capituli Cathedralis Ecclesiae Varadiensis Ritus Latini demissum Memoriale ad Exc. Proceres, et II. SS. Et OO. R. Hung. Contra quatuor Possessionum Capitularium Bagamér, Mike-Pirts, Harsány, et Tépe sui ad praetensum Statum Hajdonicalem repositionem petentium, iteratas instantias per antelati Capituli Ablegatos Comitum Cajetanum Sauer Electum Episcopum Arbensem, ac Praepositum Maiorem, et Ladislaum Kende de Költse Praepositum Minorem, et Archidiaconum Cathedralem sub Comitibus Anni MDCCLXI. Praesentatum. [A Latin Rítusú Váradi Székesegyház Káptalanjának aláírtos emlékirata a Magyar Királyság méltóságos főrendeihez, és a tekintetes karokhoz és rendekhez, négy káptalani birtok, Bagamér, Mike-Pirts, Harsány és Tépe ellenében, akik magukat korábbi hajdúállásukba visszahelyeztetni kérik, a fent nevezett káptalan követi, Cajetan Sauer herceg, választott aradi püspök, és nagyobb előljáró, valamint Kölcsey Kende László kisebb előljáró, és a székesegyház fődiakónusa, aki az 1761-es országgyűlésen is jelen volt, által tolmácsolva ismételt kéréssel] Pest, Buda, Kassa, Strohmayer Ignác Antal könyvesboltjaiban, nyolcadrét **514**

Freimüthige Untersuchungen über die krönung in Ungarn, und andere damit verknüpfte Gegenstände des Ungrischen Staatsrechts. Nach Veranlassung des Grossingischen darüber herausgegebenen Aufsatzes. Verfasst von Adam Potkonitzky.[Őszinte vizsgálat a királyság magyarországi fogalmáról, és a magyar államjog ezzel kapcsolatos tárgyairól. Grossinger e tárgyban kiadott értekezésének felvetése kapcsán. Írta Potkonitzky Ádám.] Pozsony, 1790, nyolcadrét

EPHEMERIDES BUDENSES NO.57. 1790 OKTÓBER 22.

POLITICA 515

Magyarországról

Buda — Károlyi József főispán, országgyűlési követ okt. 20-án Frankfurtból megérkezett. Másnap vegyes ülésen a főméltóságoknak és a rendeknek felolvasták a következő leiratot.

[szó szerinti idézet, rövid kivonata:]

II. Lipót, híveinek. E hó 5-én kelt feliratukat megkapta. Ami az első részét illeti, válaszként visszautal a múlt hó 20-21-én kelt leiratára. A második részét illetően örömmel látta, hogy a karok és rendek kéréseiket alaposan megindokolták, melyeket ő, ha jogosak, igyekszik teljesíteni. Mihelyt megtörténik Pozsonyban a törvényes koronázás, és az országgyűlés, valamint a bizottságok Budára, az ország közepébe kerülnek, meg fogja fontolni, hogy, bár a törvények a szent korona és a királyi jelvények őrzését Pozsonyban írják elő, a koronázás után azokat Budán közszemlére téteti, amíg még ezen az országgyűlésen a pozsonyi őrzést előíró törvényeket törölni, és Buda királyi városában való őrzést előíró törvényeket elfogadni nem lehet.

Úgy határozott, hogy a karok és rendek nov. 3-án gyűlnek össze Pozsonyban, amelyre mindent előkészítetett, a koronázási ünnepségre nov. 15-én kerül sor, a koronázási hitlevél átadása, a nádorválasztás és a koronaörök megválasztása előtt, amint az lenni szokott. 516

Hogy Pozsonyban meddig kell nélkülözniük jelenlétét, és mikortól tanácskozhatik híveivel az ország üdvéről, pontosan megírja majd. Majna-Frankfurt birodalmi város, 1790. október 13.

Az országgyűlési napló folytatása

A követek kapcsán arról született megállapodás, hogy a nagyobb jelentőségű, sürgős ügyeket írásban közlik, ez esetben egyik vagy másik ítélőmester fogalmazza az írást.

Ami a Napló kinyomtatását illeti, erre nem tér ki újra.

Ami a három bánáti megye törvényes visszacsatolásának megerősítését illeti, mivel ezen régen elszakított területek kapcsán több törvényes megfontolás is létezik, a határozat meghozatalához szükséges beleegyezést későbbre halasztja. 517

Ezért mindenki egyetért abban, hogy az országgyűlési napló és a bánáti megyék visszacsatolása ügyében bizonytalan a legfelsőbb döntés.

Negyedik ülés, június 15.

A személynek az előző ülésen az országgyűlési napló kinyomtatásáról és az eskütételről szóló határozatokat elfogadta, és mivel a napló kinyomtatását a karok és rendek elhatározták, kijelentette, hogy csak az van hátra, hogy annak részletei az országbíró ítélőmestere által írásba foglalva felolvastassanak, és külön küldöttség révén a felsőtáblának hírül megüzentessenek. Ami az eskütételt illeti, mivel itt több kérdés is felmerülhet, az legyen további vizsgálat tárgya. Így felolvasták a nevezett ítélőbíró által megfogalmazott határozatot a napló kinyomtatásáról, mely üzenet felsőtáblához való közvetítésére a következő követeket jelölték ki: 518

Kornis József, az országbíró ítélőmestere a királyi tábláról, Fáy Ferenc ülnök, horvát részről Skerlec Ádám, a klérus részéről Makó Pál, a váci káptalan követe, a megyék részéről a barsi követ, Szent-Iványi János, a fejér megyei Marits Tamás, a hevesi Podmaniczky József báró, a szatmári Rhédey Ferenc, a távollevők követei közül Prileczky Gábor, a királyi városok részéről a lőcsei Bosnyák Pál.

A határozat a következőképp szól [szó szerinti idézet, rövid kivonata:]

A karok és rendek végül úgy ítélték, hogy a felsőtábla a jelen országgyűlés naplójának kinyomtatásában egyet fog érteni velük. Megvizsgálták az ügyet, úgy találták, hogy a nyomtatás révén sok, fárasztó irogatásnak vehetik elejét, mely hasznosabb dolgoktól veszi el az időt, jobban kivédik az elírásokat, azonkívül az országgyűlési napló nyilvánosságra hozatala igen sok haszonnal jár, a könnyebb olvasás miatt, és semmiféle titkot nem tár elő, ahogyan a felsőtábla vélte, sőt, elejét veszi a mindenféle medemondáknak, melyek egyébként is megosztják a nemzetet, megnehezítik

jogainak védelmét, sérelmeinek orvoslását, és hamis színben tüntetik fel. Régi szokás és más művelt nemzetek gyakorlata szerint a magyar nemzet a közügyeket nyíltan szokta tárgyalni, és ezért, a karok és rendek megítélése szerint semmiféle veszedelem nem származik az országgyűlési napló kinyomtatásából, és a nemzettel való közléséből, hacsak nem az, hogy véleményformáló lesz. Sőt, remélik, hogy a külhoni nemzetek, akik eddig források híján vagy tudatlanságból hamis képet tápláltak a magyar nemzetről, megismervén ezekből a magyar nemzet erőfeszítéseit a közjó és a szabadságjogok megőrzésére, jobb véleménnyel lesznek rólunk. 519 Ezen okokból, és hogy az elhanyagolt magyar nyelv e módon is kiműveltessék, az alsótábla ragaszkodik korábbi véleményéhez. Ha ugyanis a naplót nem nyomtatják ki intézményesen, aligha lehet elkerülni a magánnyomtatást, amely esetleg sok hibát fog tartalmazni. Ezért a karok és rendek remélik, hogy a felsőtábla helyeslő döntésre jut.

Újra elővették a személyenként leteendő eskü kérdését, mivel annak formulája a körlevelekben részben már megváltozott. Arról a pontról, ahol az egység megőrzéséről esett szó, vita támadt, hogy nemcsak egységről, hanem a jog és méltányosság megvizsgálásával kialakult egységről legyen szó, különben a formula értelmében az országgyűlésen szükségszerű szólásszabadság sérül. E bizonytalanság elkerülése érdekében a formula a következőként változott: „A jogos és méltányos dolgokban való egység szent és sérthetetlen.” A teljes esküformulát, melyet a karoknak és rendeknek le kell tenniük, a következőképp állapították meg [szó szerinti idézet, rövid kivonata:]

Én, NN, esküszöm az élő Istenre, hogy az ország alaptörvényei és az igazságosság elve szerint mindenben arra törekszem, hogy mindenben a jogrend megőrzésére, 520 a nép javára törekszem, semmilyen módon nem értek egyet annak megrövidítésével, hanem olyan, az alaptörvényeknek megfelelő törvényeket hozok küldöttársaimmal, melyek az országot gyarapítják. A karok, rendek és főrendek egyetértése a jogos és méltányos dolgokban tehát szent és sérthetetlen. Az 1649. 44. törvénycikk értelmében semmilyen tisztséget, kitüntetést stb., melyet az országgyűlés alatt ígérnek, akárha csak később lép életbe, el nem fogadok.

(Folyt.köv.)

LITTERARIA

Nagy örömmel olvastuk Zsivits Mátyás pécsi kanonok, a filozófia és teológia doktora, és a pesti királyi egyetem professzora könyvét: *De Dogmatis Orthodoxae Religionis*. [Az ortodox vallás dogmáiról.] Pest, 1789. Trattner Mátyásnál, nyolcadrét. A szerkezet, az érvelés és a stílus kiváló. Szerkezete: I. fejezet Isten létezéséről, II. az istentisztelet, azaz a vallás szükségességéről, III. az isteni kinyilatkoztatás szükségességéről és a hittitkokról, IV. azokról a jegyekről, melyek révén a valódi isteni kinyilatkoztatás a magyarázatoktól elkülöníthető, V. vajon az isteni kinyilatkoztatással egységben vannak-e a bálványimádó és mahumetanus[?] szekták? VI. az ószövetségről, VII. az újszövetségről, VIII. vajon az isteni kinyilatkoztatás egyezik-e Mózes öt könyvében foglaltakkal? IX. vajon a keresztény vallás megfelel-e az isteni kinyilatkoztatás természetének? X. az isteni kinyilatkoztatás forrásairól, XI. a vallási ügyek legfőbb bírójáról, 521 XII. a teológia toleranciájáról. Ezek további alfejezetekre oszlanak. Ezzel a módszerrel ajánlatos élni minden teológiát tanítónak és ilyen tárgyban írónak. Érvelése is gyönyörködtető, beépíti a saját gondolatmenetébe korábbi teológusok és filozófusok érveit is. Stílusa ötvözi a pontosságot a világossággal. És ami a legfontosabb: mondandóját nemcsak az elmének, de a szívnek is közvetíti. De azért, nehogy túlságosan hazabeszéljünk, vannak részek, melyeket alaposabban, rendszerezettebben kellett volna tárgyalni. PL. I. fejezet, 1. kitétel: Nem minden anyag, ami létezik. Jó érvekkel igazolja ezt a szerző, de még jobbkat talált volna Moniglia Vinc. Atya olasz nyelvű értekezéseiben: *Dissert. contro i materialisti, et alti increduli*. [Értekezés a materialisták és más hitetlenek ellen.] Vol. II, Padova, 1750, nyolcadrét, *Observazioni critico-filozofiche contro is materialisti*. [Kritikai-filozófiai eszmefuttatások a materialisták ellenében] vol.I, Luca, 1760, tizenkettedrét, *Da mente Umana spiritu immortale, non materia pensante*. [Az emberi szellem halhatatlan lélek, nem anyag] vol. II., Padova, 1766, harmadrét. I. fejezet, 2. kitételének az univerzum szépségéből, összhangjából és állandóságából

levezetett érvek a mai ateisták érvei ellen nem elég meggyőzőek Isten létének igazolására. Ugyanis az univerzum összhangjából nem következik egy szükségszerűen létező tökéletes létező léte. A fizikoteológiai érvrendszer cáfolható, és ezt a teológusok is elismerik. Van-e értelme akkor a fizikoteológiának? 522 Érdemes odafigyelni Franciscus Hubert *Theolog. Dogmat.* [Dogmatikus teológia] vol. I. S.1.C.2.§.10. írására, amely kimutatja, hogy a fizikoteológia mennyire populáris, a műveletlen emberekhez szabott, ezért közérthető, és alkalmas a vallásos érzés, pietas felszítására. Másrészt ezzel az érvrendszerrel jól lehet védekezni, amint az egyházatyák védekeztek is, az epikureusok ellen, hiszen a világban uralkodó rend cáfolja, hogy az atomok véletlen találkozása lenne. Ezért a I. fejezet kitételeinek javasolt sorrendje a következő lett volna: 1. Nem minden anyag, ami létezik. 2. Ami pedig létezik, igazolja, hogy a világot nem atomok véletlen találkozása, hanem egy ragyogó elme hozta létre. 3. Ez az elme Isten. Ennek igazolására itt már lehet metafizikai és morális érveket is felhozni.

EPHEMERIDES BUDENSES 58. 1790. OKTÓBER 25.

POLITICA 523

Magyarországról, Havaselvéről, Szerbiáról, Boszniáról és Németországról

Buda. A múlt számban közöl királyi leirat mellett, melyet Károlyi József hozott, és okt. 21-én, a Pozsonyba való átmenetel előtt vegyes ülésen felolvastak, ugyanolyan szellemű levelet hozott Károlyi Keglevich József koronaőr részére [szó szerinti idézet, tartalma röviden].

Keglevich József de Buzin gróf, a Szent István rend középkeresztjének birtokosa, kamarás, tolnai főispán részére. Lipót császár stb., hívének. Koronázásunkat ugyan Budán akartuk megejteni, de a késői évad miatt Pozsonyban tudjuk csak kivitelezni. Ezért kérem, hogy a másik koronaőrrel, Zichy Károly országbíróval együtt gondoskodjon a korona és a koronázási ékszerek biztonságos Pozsonyba szállításáról, kísérik és őriztessék a törvényeknek megfelelően. Majna-Frankfurt, 1790. okt. 13.

Az ünneplést, amely a frankfurti császárkoronázást követte okt. 24-én Budán, az utókor részére Ephemeridesünkben leírjuk. A várbeli főtemplomban p-kor szentmisét tartott a kalocsai érsek a fehérvári és a váradi püspökkel, alatta 10 ágyú szólt a falakról. Az Ófelségéért tartott misén sok előkelőség és polgár részt vett, megtöltötték a templomot, amely visszhangzott a szép zenétől. Ott volt minden budai királyi tisztviselő: a helytartótanácsosok, a királyi és a hétszemélyes tábla bírái, a magyar haditanács tagjai, mindkét város magisztrátusai, a gyalogos és lovas katonaság főtisztjei. A helytartótanács épülete előtt a pesti polgárőrség díszes felvonulást tartott. A kúria előtt a budai lovas polgárőrség csapata tartott káprázató bemutatót. Díszlövéseket adtak le adott jelre, hasonlóképp a fehérvári kapunál elhelyezett öt ágyú, amit diadalmas trombitázás követett. Délelőtt a nógrádi bandérium vette át a korona őrzését. 524 Este 12 nagyobb szekeret raktak meg a Királyi Palotából berendezésekkel, és indítottak útnak Pozsony felé. A felozlatott királyi általános szeminárium pesti egyházközsége az esztergomi kerületi fővikáriushoz került át, aki a fogadási ünnepélyre odarendelte a régi budai helyettes fődiakónust, a szentmisében pedig számosan a felozlatott pálosok közül részt vettek.

Több megye jelentést tett Ófelségének, hogy a halálos ítéletek végrehajtásáról gondoskodják. Ófelsége elrendelte az ez évi ápr. 2-i rendelet szerint, hogy a Magyar Udvari Kancellária révén minden halálos ítéletet neki jelentsenek. Jelenteni kell ezt a Büntetőtörvényszéknek is, és végrehajtását az igenlő leiratig fel kell függeszteni, még a pallosjog megléte esetén is. Ezt a rendeletet a Helytartótanács Budán, okt. 12-én kelt határozata alapján külön leiratban kell Magyarország és csatolt részei megyéinek és városainak tudomására hozni.

Ófelsége megengedte a juh-és marhaáthozatalt Havaselvéről az örökös tartományokba.

Székesfehérvárra okt.9-én este 9 óra körül érkezett meg az újonnan felszentelt püspök, Nicolaus Milassin, hogy a fogadási pompát szerényen elkerülje. Ugyanis világi férfiak őrt álltak, a püspök érkezését jelentették, mozsárágyúkat sütöttek el, így mindenki összesereglett a várt vendég elé, akit kísértek és éltettek. A katedrálisban az ünnepélyes bevonulás ezután következett. Reggel 8-kor a világi és szerzetes egyháziak a káptalan vezetőjével, Grubánovics Zsigmonddal az élen felvonultak, hasonlóképp a városi magisztrátus is, a díszbe öltözött püspököt pedig három helyen zene köszöntötte, továbbá dupla sorban állók zászlólengetéssel, iskolások stb. 525 A katedrális előtt a káptalan elöljárója átadta a székesegyház kulcsait, majd az oltárhoz vonultak, elfoglalták helyeiket. Felolvasták a Rómából küldött pápai bullákat, az elsőt a püspökhöz, a másodikat a káptalan elöljárójához, a harmadikat a város polgáraihoz, a negyediket az egyházkerület papjaihoz címezve. Ezután a káptalan elöljárója beszédet mondott, majd a püspök, majd mások. Ezután a püspök szentmisét celebrált, Szegedi Pál és Nagy I. kanonokkal, majd főpapi áldásában részesítette a jelenlévőket. Wlassics József székesegyházi fődiakónus felolvasta azt a főpásztori brévét, mely a szentmisén jelenlévőknek teljes búcsút ígért. Ezután kivonultak, és a vendégek egy részét a püspöki palotában, másokat a ferenceseknél és a karmelitáknál reggelire vendégül látott a püspök. Az ünnepélyes eseményt több költő is megörökítette, pl.: *Székes-Fejérvári Megyének öröm Napja midőn Méltóságos és Fő-Tisztelendő Milassin Miklós Második Fejérvári Püspök Püspöki Székébe be-lépne*

Fejér György Fejérvár Megyebéli Pap által. Pesten, Füstkúti Landerer Mihály betűivel, negyedrét; *Idyllion Bucolicum honoribus Ill. ac RR. DD. Nicolai Milassin dum in L. ac R. Civitate Alba-Regalensi Episcopus Dioceseos Nominis Eiusdem solenni cum pompa inauguretur. Antlstitl noVo Ita eXlgente pla, et peCVllarl Veneratlone DICatUM.*[Pásztori idill főtitisztelendő Milassin Miklós tiszteletére, midőn Székesfehérvár városában a püspöki széket ünnepélyesen elfoglalta. VIIIICVLIIDICUM. Az új elöljárónak kegyes és különös tisztelettel.] Buda, egyetemi nyomda, negyedrét; *Plausus Inclytæ Provinciae Albae Regalis, devotissimi iuxta ax gaudentissimi animi testis, honori Ill. ac RR. DD. Nicolai Milassin, Vener. Dioc. Albae-Regiae Episcopi occasione solennis eiusdem homonyma in Urbe ad Ecclesiam ingressus Metro UtCVnqVi breVI, et Disparl, affeCtVqVe genlaLI apparatVs.* [Nemes Fejér megye tetszésnyilvánítása, mely az emelkedett és örvendő lélek bizonyítéka, főtitisztelendő Milassin Miklós, fehérvári püspök tiszteletére, azon alkalomból, hogy a hasonlóvá város székesegyházába ünnepélyesen bevonult — habár rövid és akadozó mértékre, de elragadó hévvel készítve. MVCVVVICVVILIV] Pest, Landerer Mihály, negyedrét. 526

Fejér megye bandériuma ez évben már másodszor érkezett Budára, hogy a korona őrzését a hevesi bandériumtól átvegye.

Nyitrában a piarista rend Magyarországból és Erdélyből összegyűlt elöljárói okt.3-án tartományi elöljáróvá választották egyhangúlag Perczel Imrét, az irodalomból és egyháztörténetből kiváló férfiút, mellé három segítő tanácsost, Valero Jakab, Lihan Pál, Jakoss Ambrus, Mulay Konstantin, Pállya István, Bulla Eduárd atyákat. Okt. 6-án megválasztották a kollégiumok új rektorait: Breznobányán Láross László, Korponán Korecz Orbán, Szebenben Demeter Lajos, Kalocsán Kis István, Debrecenben Mulay Konstantin, Jákon Holli Dániel, Kőszegen Szalai Rafael, Kecskeméten Szomi Lajos, Nagykárolyban Berits Keresztély, Nyitrában Bulla Eduárd, Pesten Jakoss Ambrus, Podolinban Podradczky Mihály, Privigyén Mlinkai Alajos, Selmecebányán Pállya József, Szegeden Dományi Márk, Máramaroszigeten Keszthelyi László, Tatán Toméjan Sándor, Temesváron Beliot József, Trencsényben Bentsar Vice, Vácon Bolákó Marcell, Veszprémben Czabai Sándor atyát. Továbbá a rendházak elöljáróit: 527 Besztercén Balko György, Kanizsán Ienovai János, Rózsahegyen Beraxa Miklós, Sátoraljaújhelyen Sihulszki József atyát.

Pozsonyban okt. 11-én a koronázásra érkező vendégek számára elkezdtek előkészíteni a szálláshelyeket. 5774 szálláshelyet készítettek elő. A koronát a napokban kell Budáról Pozsonyba átszállítani, ahol a székesegyházban helyezik el. A polgári milícia fehér-vörös színű ruháiban gyakorol a koronázás méltó megünneplésére.

Debrecenben okt. 6-án Bihar megye megyegyűlést tartott. Újra elővették annak a tanácskozásnak az iratait, melyet szeptember elejéről, mivel Váradon csak a katolikus nemesség volt jelen, félretettek. Felolvasták és kiegészítették az országgyűlési követutasításokat. Eperjesen okt. 13-n összegyűltek a sárosi rendek, ahol Péchy alispán lemondott országgyűlési követi tisztéről, helyére mást választottak.

Temesváron szept. 24-én L.B. de Schmidfeld királyi biztos az összegyűlt illír rendekkel közölte a szept. 17-i királyi levél tartalmát: Őfelsége szívesen vette az illír nemzet hűségének és bizalmának jeleit, és viszonzásul ígéri, hogy gondjukat viseli. Frankfurtból való visszatérése után követeléseiket, már amennyiben azok valóban az illír nemzet javát szolgálják, teljesíti. Addig is az udvari hivatalok őrködnek jogaik és privilégiumaik megtartásán, a vallásszabadság megőrzésén. A jövőben is e nemzet javán fog munkálkodni. 528 Nagy örömmel töltötte ez el az illír nemzetet, okt. 3-n a székesegyházban Te Deumot tartottak. A temesvári őrság parancsnokául Hahn generálist nevezte ki Őfelsége, aki korábban Orsován töltötte be e tiszteletet. Traunikensis Bascha, Bosznia kormányzója okt. 9-én táborában meglátogatta L.B. de Vins generálisunkat. 10-én önkénteseit a szerb hadseregbe olvasztották. Belgrádban 3 gyalogos hadosztály és egy huszáregiment fog telelni. Úgy hírlik, a kegyetlenségéről ismert havaselvei fejedelem, Maurojeni, selyemzsinórt kapott Konstantinápolyból. Bécsben a városi magisztrátus 24 millióra becsült diadalkaput emeltetett Őfelsége és a főhercegek okt. 22-i bevonulására. A nápolyi király Frankfurtban ágyának esett, felépülte után Bécse jön. Ő császári és királyi felsége be akarja fejezni a törökökkel való tárgyalásokat, ezért új teljhatalmú

követeket nevezett ki, magyar részről Eszterházy Ferenc herceget, aki a frankfurti koronázáson a császári királyi kamarási posztot töltötte be. 529

Okt. 5-én München [Monachium] mellett elhaladva a Hadik Magyar Lovasezred nagyon sok nézőt vonzott, még magát a választófejedelmet is, aki a neki szóló üdvözlétet kegyesen fogadva Boros tábornokot, segédtsíjtjét, Szentkereszty bárót és az Őrségparancsnokot, Révay bárót asztalához meghívta.

Az országgyűlési napló folytatása

Semmi módon nem cselekszem az ország jogai, a rendek kiváltságai és döntése ellenében. Amire most megesküdtem, semmi módon nem ferdítem el, Isten engem úgy segítjen stb.

Így végződik az esküformula, mely egyetértéssel született, és az egységet kívánja biztosítani. Kérdés, hogy ezt a formulát lehet –e használni már azelőtt, hogy azt a felsőtáblával közölték. De valószínűleg a felsőtábla is elfogadja.

(folyt.köv.)

LITTERARIA

A Zsivits-könyv recenziójának folytatása. A II. fejezetben a szerző azt kívánja védelmezni, hogy az igazi valláshoz szükség van isteni kinyilatkoztatásra. De megvallja, hogy nem Davis, Tolandus, Tindalius, Collinsius, Wolstonus, Bayle, Voltaire, Lametrie és más, ezt teljes erejükkel támadó művelt férfiak ellen, hanem azok számára, akiknek a kinyilatkoztatás szükségessége leginkább bizonyítható. Öt érvre támaszkodik. 1. Az igazi vallás a természet törvényének teljes megértésére kell épüljön. Ennek megismerése pedig ember számára lehetetlen, csak isteni kinyilatkoztatásból. Ez nem igaz, maga Szt. Pál is írja (Rómaiakhoz 2.), hogy azok a népek akik, kinyilatkoztatásból nem ismerik a törvényt, természetükből fakadóan még élhetnek aszerint. Vö. továbbá Szt. Tamás I.2. 100. kérdés, I. fejezet. 530 A 2. érvet félretéve, pontatlan megfogalmazás, hogy az eredendő bűnt „matrisque genitalibus”, azaz anyánk méhéből hozzuk, mivel azt atyánktól örököljük, és csupán „matrisque utero”, azaz anyánk méhétől fogva hordozzuk. A 3. érv szerint Istent nemcsak belsőleg, de külsőleg is tisztelnünk kell, de ahhoz, hogy tudjuk, miféle tisztelet tetszik neki, ismernünk kell kinyilatkoztatását. Ez nem igaz, hiszen a földi fejedelmeket is csupán a józan ész alapján tisztelik, mégis tetszik nekik. Szent Pál ugyanott, az 1. fejezetben írja, hogy csupán az értelem fényétől vezetve is eljuthatnak az emberek a helyes istentiszteletre.